

უკანასკნელი აღაშინი 30 წლის უმღებ
და ისტორიის მომავალი | ფრენის ფუკუიამა

The
AMERICAN
INTEREST

ამერიკული ინტერესი - საქართველო N7 | 036060/037060 2021

30 წელი სივი ომის
დასრულების უმღებ

უერთეული უზაზები, ევროპის დასვა და სივი
ომის უმღემოვი გაკვეთილები

ენდრიუ მიკზა

რა საფრთხეს
ქმნიან სუსტი
ქვეყნები?

სეთ კანდანი

აოსგ-კანდეიუკი უსაფრთხოების
სისზემის უმქმნა
სონია მიუვი

გულამის დავინყევილი
ქალები
მეაკორე ფორგსი

თავისუფალი ხალხის სამაკთავად
ზიკანი არ გამომღება
ჩარღზ დიღვი

სარჩევნი

ამერიკული ინტერესი | ქართული გამოცემა №7 ივნისი/ივლისი 2021

„ამერიკული ინტერესის“ საუბრები

4 უკანასკნელი ადამიანი და ისტორიის მომავალი *ფრენსის ფუკუიამა, ჩარლზ დევიდსონი და ჯეფრი გედმინი*
30 წლის შემდეგ ფრენსის ფუკუიამა მის ცნობილ ესეზე და იმ სირთულეებზე საუბრობს, რომლებიც დასავლეთს მომავალში ელის.

ამერიკა გუშინ და დღეს

8 პოსტ-პანდემიური უსაფრთხოების სისტემის შექმნა *სონია მიშელი*
დაგვეხმარება თუ არა კორონავირუსი სოციალური უსაფრთხოების სისტემასა და კეთილდღეობის პოლიტიკაში ხანგრძლივი ცვლილებების განხორციელებაში? ისტორია გვეუბნება, რომ აქტიური პოლიტიკური ძალისხმევის გარეშე ეს შეუძლებელია.

10 ხანგრძლივი ბრძოლა საარჩევნო უფლებებისათვის *ლარი დაიმონდი*

12 თავისუფალი ხალხის სამართავად ტირანი არ გამოდგება *ჩარლზ იდელი*
დამოუკიდებლობის დეკლარაციის უპირველესი მონოდედა.

14 უთანასწორობა, იდეოლოგია და წესრიგის შეცვლა ამერიკაში *ადამ გარფინკლი*
ამერიკის პოლიტიკის დეპოლარიზაცია დამოკიდებულია იმის უკეთ გაგებაზე, თუ რა არის უთანასწორობა და როგორ უკავშირდება ის წარსულისა და აწმყოს იდეოლოგიურ მიმდინარეობებს. კოვიდისა და ჯორჯ ფლოიდის მკვლელობის ფონზე ვხედავთ, რომ სამოქმედოდ სულ უფრო ნაკლები დრო გვრჩება.

30 წელი ცივი ომის შემდეგ

20 ილუზიების 30 წელი *ენდრიუ მიჭტა*
დასავლეთის ელიტებმა „ცივი ომის“ დასასრულიდან ყველა შესაძლო არასწორი დასკვნა გამოიტანეს

22 სუსტი სახელმწიფოები: რა საფრთხეს ქმნიან ისინი? *სეთ კაპლანი*
შეერთებული შტატების მთავრობამ უკეთესად უნდა გათვალისწინებდა კრიზისებს და კონფლიქტებს, რომლებიც სუსტი ქვეყნებიდან ვრცელდება.

28 დამშვიდდი, ევროპა *დალიბორ როჰაჩი*

30 მაგიდა ორისთვის *დევიდ ჯ. კრამერი*
როგორც ჩანს, პრეზიდენტ ბაიდენს ამერიკული მთავრობების ჩვეული ილუზია აქვს: ვლადიმერ პუტინმა შესაძლოა ქცევა შეცვალოს.

32 ნაოსნობა „სამ ზღვაში“ *ბოგდან აურესკუ და ზბიგნიე რაუ*
რუმინეთისა და პოლონეთის საგარეო საქმეთა მინისტრები აცხადებენ, რომ დემოკრატიისა და ეკონომიკური განვითარებისთვის ახალი ინიციატივების დრო დადგა.

34 შეერთებული შტატების გარეშე ევროპის თავდაცვა შეუძლებელია *ენდრიუ მიჭტა*
ტრანსატლანტიკური ურთიერთობები ევროპული პროექტის ქვაკუთხედი. ამის არგავალისწინება საშიში და წინდაუხედავი გადაწყვეტილება იქნება.

საზოგადოება, წიგნები და კულტურა

37 ამოუხსნელი ელიოტი *მეთ ჰენსონი*
ახალი კრებული „ტ. ს. ელიოტის რჩეული“ მისი პოეტური გენიის ნიმუშებს წარმოგიდგინებს, თუმცა ვერ ითვალისწინებს თანამედროვე მკითხველს.

39 გულაგის დავიწყებული ქალები *მალკოლმ ფორბსი*
მონიკა ზგუსტოვას ახალი წიგნი საბჭოთა გულაგის პატიმარი ქალების სულისშემძვრელ ისტორიას აცოცხლებს.

41 რიგითი ნაცისტის პორტრეტი *მალკოლმ ფორბსი*
დენიელ ლის ახალი წიგნი, შშ-ის ოფიცრის გადამალული დოკუმენტების მოულოდნელი აღმოჩენის შესახებ, იმ უამრავი მოხელის ცხოვრების იშვიათ სურათს წარმოგიჩინებს, რომელთა მეშვეობითაც მუშაობდა ნაცისტების მანქანა.

წერილი რედაქციისგან

3 ანდემის მეორე წელს მსოფლიოში კორონავირუსთან დაკავშირებული კრიზისის ორი ძირითადი ფორმა გამოიკვეთა. პირველი და უფრო თვალშისაცემი ღარიბ ქვეყნებს ეხება. ინდოეთში კოვიდ-19-ის მოულოდნელმა და სწრაფმა მატებამ, სადაც დღემდე 350 ათას შემთხვევაზე მეტი ფიქსირდებოდა, გამოვლინა ის დამამძიმებელი გარემოებები, რომლებიც ასეთ მძიმე კრიზისს ღარიბ ქვეყნებში სდევს თან: განუვითარებელი ჯანდაცვის სისტემა, მედიკამენტებისა და აღჭურვილობის ნაკლებობა, ვაქცინაციის ნელი ტემპი და ა.შ. როგორც მსოფლიო დიდი იყო, განვითარებული ქვეყნების დიდმა ნაწილმა ვაქცინაციას ალღო მალევე და კარგად აულო. შესაბამისად შემსუბუქდა პანდემიის სიმძიმეც და დიდი ბრიტანეთისა და ისრაელის მსგავსად, ბევრი ქვეყანა პანდემიამდელ ცხოვრების წესს ეტაპობრივად უბრუნდება. თუმცა კოვიდ-19-ის გავრცელებას უკვალოდ არც ასეთ ქვეყნებში ჩაუვლია. ამ შემთხვევებში გამოიკვეთა კრიზისის მეორე ფორმა, რომელსაც პოსტ-კოვიდურ სინდრომს ან „გრძელ კოვიდს“ უწოდებენ. პოსტ-კოვიდურ სინდრომში იმ სიმპტომების ერთობლიობა იგულისხმება, რომლებიც პაციენტებში თავს განკურნებიდან სამი თვის განმავლობაში ავლენენ. დიდ ბრიტანეთში ხუთიდან სამი პაციენტს ძალების სრულად აღდგენა უჭირს, ხუთიდან ერთ შემთხვევაში კი ზიანი უფრო მძიმეა. ბევრ სხვა ფაქტორთან ერთად ეს მოქალაქეების სამუშაო ადგილებზე დაბრუნებას ართულებს, რაც მძიმე ეკონომიკური კრიზისიდან გამოსვლის ტემპსაც აფერხებს.

საქართველოს შემთხვევაში საქმე ორივე ტიპის კრიზისთან გვაქვს. განვითარებადი ქვეყნების პირობაზეც კი ქვეყნის მოსახლეობის ვაქცინაციის ტემპი სასურველი მაჩვენებლებისგან ძალიან შორს არის. კოვიდ-19-ის ჰოსპიტალიზაციის კოეფიციენტი, რომელიც სხვადასხვა მონაცემებზე დაყრდნობით 10%-ის გარშემო მერყეობს, ნებისმიერი, თუნდაც განვითარებული ქვეყნის ჯანდაცვის სისტემის გამართულად ფუნქციონირების დარღვევას ინვესტ. საქართველოს შემთხვევაში, როგორც ეს 2020 წლის შემოდგომა-ზამთარმა აჩვენა, ამ მხრივ ვითარება საგანგაშოა. ვაქცინაციის დაბალი ტემპისა და სიკვდილიანობის მაღალი მაჩვენებლების ფონზე პოსტ-კოვიდური სინდრომი დღეს საქართველოში ნაკლებ ყურადღებას იპყრობს, თუმცა მისი შედეგები როგორც ჯანდაცვის სისტემაზე, ისე საქართველოს ეკონომიკაზეც აისახება. იმედი გვაქვს, ვითარება მალე გამოსწორდება და შემდეგ წერილებში მეტი ოპტიმიზმის გამოთქმის საშუალება მოგვეცემა.

გადავწყვიტეთ „ამერიკული ინტერესის“ მეშვიდე ნომრის დიდი ნაწილი ცივი ომის შემდეგ გასული 30 წლის განხილვისთვის დაგვეთმო. 2021 წელი ამ მხრივ სიმბოლურ დატვირთვას ატარებს რადგან საბჭოთა კავშირის დროსა კრემლის თავზე საბოლოოდ 1991 წელს დაეშვა, რის შემდეგაც სამი ათეული წელი გავიდა.

1945 წელს, ნაცისტური გერმანიის და იაპონიის კაპიტულაციის შემდეგ, კაცობრიობის დიდი ნაწილი მომავალს უკეთესი, ახალი მსოფლიოს ხილვის იმედით უყურებდა. ეს მეორე მსოფლიო ომის მორალური და ფიზიკური კატასტროფის ყველაზე სასურველი შედეგი იყო. ამის ნაცვლად კაცობრიობა ორად გაყოფილ მსოფლიოში, ცივი ომის უღიმღამო და საშიშ მოცემულობაში აღმოჩნდა. საბჭოთა კავშირის აგრესიული პოლიტიკის გაგრძელების, შეერთებული შტატების მიერ ისტორიული ძლიერების მიღწევის, ხოლო მათ ტრადიციულ მეტოქეთა დასუსტების, ზოგ შემთხვევაში, კი გაქრობის შედეგად, მსოფლიო ორ ბანაკად გაიყო.

40-ზე მეტი წლის განმავლობაში კაცობრიობის აბსოლუტური უმრავლესობის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, მათ ყოფაზე, უფლებებსა და მოვალეობებზე უდიდეს გავლენას სწორედ ცივი ომი ახდენდა. არ არსებობდა მსოფლიოს ნაწილი, სადაც აღმოსავლეთის და დასავლეთის მეტოქეობა არ აღწევდა. არ არსებობდა რეგიონი, რომლის მოსახლეობა არ იყო იძულებული ამ ორ ბანაკს შორის (ხშირად იძულებითი) არჩევანი გაეკეთებინა. ამ 40 წლის გამართული თითქმის ყველა სამოქალაქო ომი ზესახელმწიფოების „პროქსი-დაპირისპირებად“ იყო ქცეული. დღეს გაერთიანებული ევროპა ორად იყო გახლეჩილი და ბევრს ეს კონტინენტის სამუდამო განაწინიც ეგონა.

მეშვიდე ნომრის ფრენსის ფუკუაიამასთან საუბრით ვინყებთ. მასთან ერთად ვაფასებთ მის ცნობილი ესეს, რომელიც ცივი ომის დასასრულს იწერებოდა და დღეს მიმდინარე პროცესების ფართო სპექტრს.

ჟურნალის მეორე ნაწილში რამდენიმე ამერიკელი ავტორი შეერთებული შტატების გუშინდელ და დღევანდელ დღეზე მსჯელობს. მერილენდის უნივერსიტეტის პროფესორი სონია მიშელი ამერიკის პოსტ-პანდემიური სოციალური სისტემის თავისებურებებს განიხილავს. დემოკრატიის ერთ-ერთი გამორჩეული მკვლევარი და სტენფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი ლარი დაიმონდი ამერიკის ისტორიის იმ ეპიზოდებს იხსენებს, რომლებიც საარჩევნო უფლების მოპოვებისთვის ბრძოლას და ქვეყნის სრულფასოვან დემოკრატიად ჩამოყალიბებას უკავშირდება. სახელმწიფო დეპარტამენტის ყოფილი მოხელე ჩარლზ იდელი გვთავაზობს მის კომენტარს თავისუფლების დეკლარაციის თანამედროვე გააზრებაზე და იმ ნაწილზე, რომელიც მასში ტირანიასთან ბრძოლას ეთმობა. პოლარიზაცია თანამედროვე პოლიტიკური სისტემების სენია. ამ მხრივ დაცული არც ამერიკული პოლიტიკური სისტემა აღმოჩნდა. „ამერიკული ინტერესის“ ერთ-ერთი დამფუძნებლის, ადამ გარფინკლის, სტატიაში გაეცნობით პანდემიისა და სხვა თანამედროვე მოვლენების გავლენას ამერიკულ პოლიტიკურ სისტემაზე და იმ გზებზე, რომლებიც მას კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლისთვის საუკეთესოდ მიაჩნია.

ცივი ომის შემდეგ გასული 30 წლის შესახებ დათმობილ სივრცეში გთავაზობთ ჯორჯ მარშალის ევროპული ცენტრის საერთაშორისო ურთიერთობების სკოლის ხელმძღვანელის, ენდრიუ მიჰტას შეფასებას, რომელიც ამ სამი ათეული წლის განმავლობაში დასავლეთის, განსაკუთრებით კი შეერთებული შტატების, მიერ დაშვებულ შეცდომებს ეხება. მისი მეორე სტატია ევროპის თავდაცვისუნარიანობას და ამ საკითხში შეერთებული შტატების როლს ეთმობა. ჯონ ჰოპკინსის უნივერსიტეტის ლექტორი სეთ კაპლანი მის სტატიაში ცდილობს პასუხი გასცეს კითხვას, რომელიც დღევანდელ კრიზისულ პერიოდში განსაკუთრებით აქტუალურია: რა საფრთხეს ქმნიან სუსტი ქვეყნები? „ფრიდომ ჰაუსის“ ყოფილი დირექტორი და ფლორიდის უნივერსიტეტის პროფესორი დევიდ კრამერი პრეზიდენტ ბაიდენისა და პუტინის უკანასკნელ სამიტს და მის შესაძლო შედეგებს აფასებს. 21 საუკუნის პირველ ნახევარში ევროკავშირის წინაშე არსებულ გამოწვევებს აფასებს მარტენის ცენტრის მკვლევარი დალიბორ როჰაჩი. ცივი ომის დასრულების შემდეგ აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპისთვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენის, „სამი ზღვის ინიციატივის“ თავისებურებებს განიხილავენ რუმინეთისა და პოლონეთის საგარეო საქმეთა მინისტრები, ბოგდან აურესკუ და ზბიგნევ რაუ.

ნომრის დასასრულს, ტრადიციულად, რამდენიმე ახალი წიგნის განხილვას გთავაზობთ.

და ბოლოს, იმედი გვაქვს გასული 30 წლის მოვლენების ანალიზი საშუალებას მოგვცემს გავიზიაროთ და გავითვალისწინოთ ყველა ის შეცდომა და წარმატება, რომელიც ამ პერიოდში იყო. გამოცდილება მომავლის საუკეთესო გზამკვლევი იქნება. 📖

აღმასრულებელი საბჭო
ფრანსის უაქსიზაბა, თავმჯდომარე
ჩარლზ დევიდსონი, გამომცემელი და CEO
ჯოზეფ იოჯი
ჯაფრი ბაიშინი

ჯაფრი ბაიშინი, მთავარი რედაქტორი
ალან ბარონი, დამმარსებელი რედაქტორი
დამირ მარუსიჩი, აღმასრულებელი რედაქტორი
დანიელ სენელი, უფროსი რედაქტორი
შონ სილი, ასოცირებული რედაქტორი
დანიელ დეპარდანი, ასოცირებული გამომცემელი
რიჩარდ ალდუსი, „ამერიკული ინტერესის“
მოდერატორი

THE AMERICAN INTEREST — საპარტიკული
ნიმუშები გამომცემელი
ზაზა შენგელია აღმასრულებელი რედაქტორი

სარედაქციო საბჭო
ენ ააულაუზი, ელიოტ კოინი, ტალია კოინი,
რობერტ ფრანკი, უილიამ ბიგსონი,
რუენ პარისი, ჯონ აიპინაზი, სტივენ კრანდერი,
პერნარ-ანრი ლევი, საბატინი მალაპი,
აიკო მანდელაუზი, რაჟა მოჰანი, ენ პალასიო,
ნიუბარ რაბინოვიჩი, ლილია შვებოვა,
პაირო აიდა, მარიო ვარგას ლიოსა, უონგ ჯისი,
რუთ უაქსონი.

კონტრიბუტორი რედაქტორები
რიჩარდ ალდუსი, მარტა ბაილსი, დევიდ ბლანკენჰორნი,
უილიამ ბიგსონი, ტარა იზაბელა ბარტონი, ბრიუს კინი,
ლარი დევიდსონი, რონალდ ფორმანი,
რიჩარდ თომასონ ფორდი, დანიელ ფრანკი,
უილიამ ბლანკენჰორნი, ნილს გილბანი, იაკუბო ბრანდოლი,
ჯიმიზ პინი, იოჰან იოჯი, პენ ჯუდა, ალან კაიპერი,
დევიდ კრანდერი, ჯიმი მებელი უმცროსი,
აიკო მანდელაუზი, ლორა მანდელაუზი, თომას მალია,
ენდრიუ მიჰტა, პარინა ორლოვა, პიტერ კომბარანცევი,
პარლა ენ როზინი, დანიელ როზინი,
ბაბრიელ შენგელია, პიტერ სპარტი, ირინ შტალბერი.

„ამერიკული ინტერესი — საპარტიკული“
გამომცემი „ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის
ცენტრის“ (EPRC) მიერ.

გამომცემლები მადლობას უხდებიან სტენფორდის
უნივერსიტეტის დემოკრატიის, განვითარების
და კანონის უზენაესობის ცენტრის (CDDRL)
ლიდერთა განვითარების აკადემიის (LAD)
კურსდამთავრებულებს მხარდაჭერისთვის.

©2020 The American Interest — საპარტიკული
ყველა უფლება დაცულია

ჟურნალში გამოქვეყნებული მასალა წარმოადგენს
The American Interest — საქართველოს საკუთრებას.
აკრძალულია ჟურნალში წარმოდგენილი ნებისმიერი
მასალის რედაქციის წერილობითი ნებართვის გარეშე
გამოყენება.

ISSN 2667-9329

ფოტო: Wikimedia Commons

„ამერიკული ინტერესის“ საუბრები

უკანასკნელი ადამიანი და ისტორიის მომავალი

ფრენსის ფუკუიამა, ჩარლზ დევიდსონი და ჯეფრი გედმინი

30 წლის შემდეგ ფრენსის ფუკუიამა მის ცნობილ ესეზე და იმ სირთულეებზე საუბრობს, რომლებიც დასავლეთს მომავალში ელის.

„ამერიკული ინტერესი“: თქვენი ცნობილი ესეს, „ისტორიის დასასრული?“, გამოქვეყნების შემდეგ 30 წელზე მეტი გავიდა. თქვენს კრიტიკოსთა შორის უმცირესია ის ნაწილი, რომელმაც ყურადღება თქვენი ესეს მიხედვით დაწერილ წიგნში მოყვანილ „უკანასკნელი ადამიანის“-თეზისზე გაამახვილა. თუ შეგიძლიათ მეტი გვითხრათ ამ თეზისის შესახებ და რას ნიშნავს ის დღევანდლობისთვის?

ფრენსის ფუკუიამა: წიგნის „უკანასკნელი ადამიანის“ ნაწილი მთლიანად ეთმობა იმ სავარაუდო სირთულეებსა და პრობლემებს, რომლებიც დემოკრატიას მომავალში ელის. ერთ-ერთი საკითხი, რომელსაც ამ კონტექსტში ვახსენებდი იყო ვითარება, რომელშიც სტაბილურ, მდიდარ და მშვიდობიან საზოგადოებაში ხალხს მისაღწევი აღარაფერი აქვს. ველარ კმაყოფილება ადამიანისთვის დამახასიათებელი ძლიერი მისწრაფება, რომელსაც მე „მეგალოთიმის“ ვუნოდებ და რომელიც გულისხმობს ადამიანის სურვილს იყოს გამორჩეული, სხვებზე უკეთესი. ამ მისწრაფებას გამოსავალი სჭირდება, რადგან როცა ადამიანს სამართლიანობისთვის ბრძოლის გზა აღარ რჩება, ის სამართლიანობის წინააღმდეგ იბრძვის.

თანამედროვე მსოფლიოს შეფასებისას შეუძლებელია არ შევამჩნიოთ ის ბრაზი, უიმე-

დობა და პოპულიზმი, რომლებმა ასე უცნაურად ძლიერად მოიკიდეს ფეხი საზოგადოებაში. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ დასავლეთში ამჟამად არცერთი დიდი ომი არ მიმდინარეობს. რა თქმა უნდა, დასავლეთში მცხოვრებთა დიდი ნაწილისთვის შემოსავალი სასურველზე ბევრად ნელა იზრდება და შესაძლოა უსამართლოდაც ნაწილდებოდეს, მაგრამ დღეს ახლოსაც არ ვართ „დიდი დეპრესიის“ მდგომარეობასთან როცა ამერიკელთა შემოსავალი 25%-ით შემცირდა. შეხედეთ, მაგალითად, პოლონეთს, რომელიც „კანონისა და სამართლის“ პარტიის ძალაუფლებაში მოსვლამდე ევროკავშირის ყველაზე სწრაფად მზარდი ეკონომიკის მქონე ქვეყანა იყო. ისმის კითხვა: რამ გააბრაზა ეს ხალხი?

ჩემი წიგნის ერთ-ერთი სათქმელი ის იყო, რომ უსაფრთხოების პრობლემებისა და მძიმე მატერიალური მდგომარეობის გარდა, ადამიანებს უკმაყოფილების უამრავი მიზეზი აქვთ. ეს მიზეზები ადამიანთა ღირსების გრძობასთანაა დაკავშირებული. ადამიანებს არ აკმაყოფილებთ უბრალო მომხმარებლებად ცხოვრება და წელიწადში ერთხელ ახალი „აიფონის“ ყიდვა, რადგან სინამდვილეში აღიარების მოპოვება სურთ. ვფიქრობ, რომ კრიტიკოსებმა სათანადო ყურადღება არ დაუთმეს ჩემი ესეს იმ ნაწილს, რომელშიც ხაზი გა-

ვუსვი, რომ ნაციონალიზმი და რელიგია არსად გაქრებოდნენ და თავს კიდევ ბევრჯერ შეგვახსენებდნენ.

„ა.ი.“: თუ შეგიძლიათ ამ კონტექსტში მეტი გვითხრათ ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის შესახებ? კეთილდღეობის მატებასთან ერთად უკმაყოფილების გაძლიერებას ხომ მხოლოდ პოლონეთში არ ვხედავთ.

ფ.ფ.: მოდით იმით დავიწყოთ, რომ გაიზარდა თაობა, რომელსაც კომუნიზმში ცხოვრების გამოცდილება არ მიუღია. როცა ავტორიტარულ პოლიტიკურ სისტემაში ცხოვრობ, იცი რა არის ტირანია. გასულ წელს ჩემს სტუდენტებს აღმოსავლეთ გერმანიაში „შტაზის“ შესახებ გადაღებული ფილმი „სხვების ცხოვრება“ ვუჩვენე. თავშესაქცევი იყო მათ რეაქციებზე დაკვირვება, მათ 11 სექტემბერიც კი არ ახსოვთ, თავისთავად არც ტოტალიტარიზმთან ჰქონიათ შეხება და ნამდვილი პოლიციური რეჟიმის ხილვა მათთვის შოკისმომგვრელი იყო.

ვფიქრობ, რომ ის ხალხი, რომელიც ტოტალიტარიზმში ზრდასრული იყო, მაღლიერია დემოკრატიაში ცხოვრების შესაძლებლობისთვის. მაგრამ ახალი თაობა, რომელსაც ასეთი პირდაპირი შეხება არ ჰქონია, ნაკლებად ხვდება რაზე საუბრობს და მათგან ისეთი სასაცილო ფრაზების მოსმენა შესაძლებელი

როგორც „ბრიუსელი ახალი ტირანია“ და ა.შ.

გარდა ამისა, მჯერა, იმის რასაც ივან კრასტევი ამბობს. მან გამოაქვეყნა სტატია, რომელშიც ამტკიცებს, რომ აღმოსავლეთ ევროპას არასდროს გაუვლია სოციალური ლიბერალიზაციის ის ეტაპი, რომელიც დასავლეთ ევროპამ გაიარა. ისინი ისე იქცეოდნენ, თითქოს რასობრივი, ეთნიკური და ტოლერანტობის პრობლემები კომუნიზმის დროს არ არსებობდა, სინამდვილეში კი ეს ყველაფერი რეჟიმის ტოტალური კონტროლის გამო იმალეობდა. მაგალითად, გერმანიაში რამდენიმე თაობას ასწავლეს, თუ რა იყო ჰოლოკოსტი და აუხსნეს ტოლერანტობისა და სხვადასხვა სოციალური ნორმების მნიშვნელობა. ეს საკმაოდ მძიმე გამოცდილებაა და გერმანელების ნაწილს აღიზიანებს კიდევ გამუდმებით იმის მოსმენა, თუ რა ცუდები იყვნენ ისინი წარსულში. საკუთარ თავზე ასე არცერთ ევროპულ ქვეყანას არ უმუშავია. აქა-იქ იყო ლუსტრაციის კამპანიები, მაგრამ გერმანული გამოცდილება მაინც განსხვავებული იყო.

„ა.ი.“: რატომ გავუშვით ხელიდან ეს შესაძლებლობა?

ფ.ფ.: რჩება შთაბეჭდილება, რომ კომუნიზმმა ეს საზოგადოებები დროში გააშეშა. კომუნისტური მმართველობის პერიოდში ამ ქვეყნებში ნულოვანი იმიგრაცია იყო, როცა იმავე დროს დასავლეთის ქვეყნებმა, მაგალითად საფრანგეთმა და ჰოლანდიამ, იმიგრაციის მძლავრი ტალღები გადაიტანეს. უცხად 1989 წელს ფარდა უცახედად ჩამოწყდა და ისინი იმ საზოგადოებაში დაბრუნდნენ, რომელშიც 1945 წელს ცხოვრობდნენ. ამ დროს, დასავლეთ ევროპამ მნიშვნელოვანი წინსვლა განიცადა.

„ა.ი.“: 1989 წელს და მის შემდგომ პერიოდს რომ მივუბრუნდეთ, რა ვარაუდები გქონდათ და რომელი არჩევანი გეჩვენებოდათ ბრძნული და ეფექტური? და რა შეცდომები იყო დაშვებული?

ფ.ფ.: ცოტა ხნის წინ ბილ ბანსის ბიოგრაფიას ვკითხულობდი, რომელიც ჩემი უფროსი იყო, როცა ის და ჯეიმზ ბეიკერი სახელმწიფო დეპარტამენტს ხელმძღვანელობდნენ. უფროსი ბუშის პერიოდის შესახებ კითხვისას ისეთ თავდაჯერებულ ხალხს აწყდებით, რომ შეიძლება ტირილი მოგინდეთ. რა თქმა უნდა, მათ ბევრი შეცდომა დაუშვეს, მაგრამ მათი ზოგადი ზომიერება და იმის გააზრება, რომ განადგურებული საბჭოთა კავშირისთვის ჭრილობაზე მარილის მოყრა აღარ შეიძლებოდა, ნამდვილად ქების ღირსია.

კარგად მახსოვს, თუ რა მძაფრი უთანხმოება გვქონდა ბეიკერის სახელმწიფო დეპარტამენტის გუნდს კონდოლიზა რაისთან და ბრენტ სკოუროვთან „თეთრ სახლში“. ისინი კიდევ უფრო ნელი ტემპით მოქმედებას ემხრობოდნენ, ჩვენ კი მიგვაჩნდა, რომ ისინი ვერაფერს ხვდებოდნენ საბჭოთა კავშირის იმდროინდელ სოციალურ დინამიკაზე და სამოქალაქო საზოგადოების მზობაზე რევოლუციური ცვლილებებისთვის. ამ ნაწილში, ვფიქრობ, ჩვენ ვიყავით მართლები, თუმცა მათი დარწმუნებაც მოვახერხეთ. გერმანიის გაერთიანების შესახებ კითხვისას, ძალაუვნებურად ვუთხარი ჩემ თავს, „მაინც როგორ გავგიმართლა, რომ ეს გონიერი ხალხი იყო მაშინ პასუხისმგებელი.“

ამას გარდა, ვფიქრობ, იყო შეცდომებიც. ერთ-ერთი უდიდესი შეცდომა ის ეკონომიკუ-

რი რჩევა იყო, რომელიც რუსებს საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ მივეცით. ეს თავბრუსდამხვევი ტრიუმფით იყო გამოწვეული, ჩვენ ჩავთვალეთ, რომ ისინი საბჭოთა კავშირის დროინდელი სტრუქტურების გარეშეც მიხედავდნენ თავს და საბაზრო სტრუქტურე-

ჩემი წიგნის ერთ-ერთი სათქმელი ის იყო, რომ უსაფრთხოების პრობლემებისა და მძიმე მატერიალური მდგომარეობის გარდა, ადამიანებს უკმაყოფილების უამრავი მიზეზი აქვთ. ეს მიზეზები ადამიანთა ღირსების გრძნობასთანა დაკავშირებულია. ადამიანებს არ აკმაყოფილებთ უბრალო მომხმარებლებად ცხოვრება და წელიწადში ერთხელ ახალი „აიფონის“ ყიდვა, რადგან სინამდვილეში აღიარების მოპოვება სურთ. ვფიქრობ, რომ კრიტიკოსებმა სათანადო ყურადღება არ დაუთმეს ჩემი ესეც იმ ნაწილს, რომელშიც ხაზი გაუუსვი, რომ ნაციონალიზმი და რელიგია არსად გაქრებოდნენ და თავს კიდევ ბევრჯერ შეგვახსენებდნენ.

ბი სპონტანურად ჩამოყალიბდებოდნენ.

დღევანდელი გადმოსახედიდან, პრივატიზაციის უფრო ფრთხილად წარმართვის და სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისას მეტი წინდახედულობის შემთხვევაში დღეს სხვაგვარი მდგომარეობა იქნებოდა. ეს ყველაფერი ჩემი კვლევის დღის წესრიგად იქცა, რადგან ახლა ვხვდებით, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ძლიერი სახელმწიფოს ჩამოყალიბება, რომელიც, მაგალითად, საპრივატიზაციო აუქციონს წესების დაცვით ჩაატარებს და ოლიგარქებს არ გაამარჯვებინებს. იმ დროინდელ ვაშინგტონში ასეთ რამეებზე არავინ ფიქრობდა.

მეორე, ნატო-ს გაფართოება იყო, რომელზეც ჯერ კიდევ ვერ ჩამოვყალიბე ჩემი შეხედულება. ბილი ამას ცუდი იდეად აფასებდა და ამბობს, რომ წინააღმდეგი იყო. ეს ისეთი

გადანყვეტილების მაგალითია, რომლის შედეგებს წინასწარ ვერავინ გათვლის. რა თქმა უნდა, ერთი-ერთი შედეგი მოსკოვის განაწინება იყო, რომელიც რევანშისტულ განწყობებს დღესაც კვებავს. როგორც ვხვდები, ბეიკერმა და ბუშმა ნატო-ს გაფართოებაზე საბჭოთა კავშირთან მოლაპარაკებებისას არაფორმალურად დაადასტურეს, რომ ალიანსი არ აპირებდა აღმოსავლეთით გაფართოებას. ამავე დროს, აღმოსავლეთ ევროპელები გვეუბნებოდნენ, რომ რუსებისთვის ამას მნიშვნელობა არ ჰქონდა და როგორც კი მათ შესაძლებლობა მიეცემოდათ, მაინც შეეცდებოდნენ დაკარგულის დაბრუნებას და ეს მართლაც ასე მოხდა. მოსკოვის მიმართ ამის შემდეგ დასავლეთი ბევრად ზომიერად იქცეოდა, თუმცა როგორც კი მათ საკმარისი ძალა დააგროვეს, თავის ძველ თამამ დაუბრუნდნენ. ასე რომ, შესაძლოა ნატო-ს ეს ახალი წევრები მართლაც იყვნენ, მათმა ალიანსში მიღებამ, საბოლოო ჯამში, რუსული გავლენის ქვეშ დაბრუნებისგან გადაარჩინა.

„ა.ი.“: საუბარმა მიგვიყვანა დემოკრატიის უკანდახევასა და ავტორიტარიზმის გაძლიერების ტენდენციასთან. თქვენ მონაწილეობდით საქართველოსა და უკრაინაში სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბების და დემოკრატიის ხელშეწყობის საქმეში. რა დასკვნების გაზიარება შეგეძლიათ ამ თვალსაზრისით?

ფ.ფ.: ვფიქრობ, ავტორიტარიზმის გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლის ფრონტზე ყველაზე მნიშვნელოვანი მონაკვეთი უკრაინაა. სწორედ ამიტომ ჩავერთე ამ საქმეში. პუტინი ძალისხმევას არ იშურებს, რათა უკრაინა როგორც დემოკრატია არ შედგეს. როგორც ჩანს, ამას მისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს. მას უნდა აჩვენოს, რომ „ფერადი რევოლუციები“ ანარქიით მთავრდება, შესაბამისად, რაც მეტი აურზაური იქნება უკრაინაში, მით უფრო კმაყოფილი იქნება ის. ამიტომ არის მნიშვნელოვანი უკრაინამ პროგრესი აჩვენოს. უკრაინა მნიშვნელოვანი ევროპული ქვეყანაა და თუ ის რუსულ ორბიტაზე დაბრუნდა ან კორუფციის პრობლემები ვერ მოაგვარა, ეს ევროპული დემოკრატიისთვისაც ცუდი იქნება.

„ა.ი.“: რამდენად შესაძლებელი უკრაინამ წარმატებას მიაღწიოს, სანამ კრემლში ის მთავრობაა, რომელიც მათი წარუმატებლობისთვის არაფერს დაიშურებს?

ფ.ფ.: მე ვფიქრობ, რომ ეს შესაძლებელია. სტენფორდში სტუმრად გვყავდა უკრაინის ეკონომიკური განვითარებისა და ვაჭრობის მინისტრის მოადგილე. ის ამბობდა, რომ რუსული ბოიკოტი და მტრული დამოკიდებულება უკრაინისთვის სასარგებლო იყო, რადგან, მაგალითად, მათი ვაჭრობის 90% რუსეთზე მოდიოდა, ახალ კი პირიქითაა: 90% ამერიკასა და ევროპასთან ვაჭრობაა. ამგვარად, ახლა მათ კორუმპირებული ოლიგარქების ნაცვლად საქმე თანამდეროვე დასავლურ კომპანიებთან აქვთ.

ანალოგიურად, ყირიმის ანექსია და დონბასის ომი უკრაინული ეროვნული იდენტობის გამყარებისთვის სასარგებლო აღმოჩნდა. ეს ჩარლს ტილის ძველი თეორიაა, რომელიც სახელმწიფოს ჩამოყალიბების უმთავრეს ფაქტორად ომს განიხილავს. ომამდე ბევრი უკრაინელი მათსა და რუსებს შორის დიდ განსხვავებას ვერც ხედავდა, ახლა კი ყველაფერი შეიცვალა: ისინი ახლა საკუთარ დამოუკიდებლობას იცავენ.

პირად გამოცდილებაზე დაყრდნობით უკრაინის პერსპექტივებს ოპტიმისტურად ვაფასებ. ჩვენ ახალგაზრდა უკრაინელ რეფორმატორებს ვამზადებთ და მათ ერთმანეთთან ვაკავშირებთ. გაკვირვებული ვარ მათი რაოდენობით. მათ კარგი განათლება აქვთ მიღებული და ევროპისკენ მიისწრაფვიან. მიმაჩნია, რომ თაობათა ცვლასთან ერთად უკრაინაში ბევრი რამ შეიცვლება. როცა საბჭოთა კავში-

ამავე დროს, აღმოსავლეთ ევროპელები გვეუბნებოდნენ, რომ რუსებისთვის ამას მნიშვნელობა არ ჰქონდა და როგორც კი მათ შესაძლებლობა მიეცემოდათ, მაინც შეეცდებოდნენ დაკარგულის დაბრუნებას და ეს მართლაც ასე მოხდა. მოსკოვის მიმართ ამის შემდეგ დასავლეთი ბევრად ზომიერად იქცეოდა, თუმცა როგორც კი მათ საკმარისი ძალა დააგროვეს, თავის ძველ თამაშ დაუბრუნდნენ.

რის თაობა ადგილს მათ დაუთმობს ვინც დღეს 30-40 წლისაა, ქვეყნის წარმატების შანსებიც მოიმატებს.

„ა.ი.“: დღეს ბევრს საუბრობენ საერთაშორისო ასპარეზზე რუსეთთან მეტოქეობაზე. თქვენ როგორ ხედავთ ამ საკითხს?

ფ.ფ.: ჩემი დისერტაცია საბჭოთა კავშირის ახლო აღმოსავლეთის პოლიტიკაზე დავწერე, მთავარი რაც მინდოდა მეჩვენებინა, ის უკიდურესი სიფრთხილე იყო, რომელიც საბჭოთა კავშირის ხელმძღვანელობას ახასიათებდა. მოსკოვი ბევრს იმუქრებოდა ხოლმე, თუმცა ყოველთვის ელოდებოდა კრიზისის დასასრულს, რათა მუქარის შესრულება არ დასჭირებოდათ. კრემლი ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებს ამარაგებდა იარაღით, წვრთნიდა მათ ჯარისკაცებს და სამხედრო მრჩევლების დელეგაციებსაც აგზავნიდა, მაგრამ საკუთარი ძალების გადასროლა იშვიათი იყო.

პუტინის რუსეთმა, რომელიც საბჭოთა კავშირის ერთი მესამედი, ამ მიდგომას ხაზი გადაუსვა. რა თქმა უნდა, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ნატო-ს და რუსეთს შორის სამხედრო ბალანსი თვისობრივად განსხვავდება „ცივი ომის“ დროინდელი ძალთა განაწილებისგან. შესაბამისად, შეგვიძლია დავუშვათ, რომ პუტინი რისკზე წამსვლელი მოთამაშეა.

ის შეიარაღებულ რაზმებს ვენესუელაშიც კი აგზავნის. თუმცა შეერთებულ შტატებს მისი თამაშის შეწყვეტა ნებისმიერ მომენტში შეუძლია და ვფიქრობ, ეს ასეც მოხდება კიდევ.

მეორე საკითხია, ასიმეტრიული ომი, სადაც პუტინი მის ხელთ არსებულ შეზღუდულ რესურსებს ძალიან ჭკვიანურად იყენებს, იქნება ეს არჩევნებში ჩარევა თუ ინტერნეტ სივრცის საინფორმაციო კამპანიები. კრემლმა ამ ინსტრუმენტების გამოყენების აზრი დასავლეთზე ბევრად ადრე დაინახა. დასავლეთის დემოკრატიული საზოგადოებების წიაღში არსებული უთანხმოებებისა და განხეთქილებების გამოყენების საქმეში რუსები ჩინელებზე გაცილებით უკეთესად დახელოვნებულნი არიან.

„ა.ი.“: რას იტყვით ტრამპისა და რუსეთის ურთიერთობებზე?

ფ.ფ.: ტრამპის რუსეთთან მიმართებაში, პირადი ინტერესების თვალსაზრისითაც კი, ქვეყნის ყოველთვის უცნაურად მეჩვენებოდა. მაშინ, როცა კრემლის ამერიკულ არჩევნებში ჩარევის შესახებ ინფორმაცია გავრცელდა, ტრამპი უნდა გამოსულიყო და ეთქვა: „ეს მიუღებელი და აღმაშფოთებელია. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ისინი ჩემ დახმარებას ცდილობენ, მე, როგორც ამერიკელი, ვფიქრობ, რომ ამის საშუალება მათ არ უნდა მიეცეთ.“ ამის ნაცვლად, ის პირიქით მოიქცა. ის იმდენად კარგად თამაშობდა მოსკოვის კაცის როლს, რომ ბოლოს ფიქრობ, რომ ეს მართალი ვერ იქნება. რუსებს, რომ მართლაც საკუთარი კანდიდატი მოემზადებინათ, მოსკოვის სასარგებლოდ მისი ქცევა ასეთი თვალშისაცემი ალბათ არ იქნებოდა.

ტრამპი ყველაზე ამპარტავანია მათ შორის, ვინც ოდესმე საჯარო ცხობრებაში შემხვედრია. თუმცა მიუხედავად ამისა, ის მისი კერძო ინტერესების დაცვის საქმეშიც ვერ აღწევს შედეგებს, მისი ნარცისიზმი ყველაფერს ფარავს. ვფიქრობ, რუსეთიც ერთ-ერთი ასეთი მაგალითია.

„ა.ი.“: რა რჩევას მისცემდით ამერიკის ახალ პრეზიდენტს ამერიკის რეპუტაციის აღდგენისა და ალიანსების განმტკიცების საქმეში?

ფ.ფ.: ვფიქრობ ეს ძალიან რთული ამოცანა არ უნდა იყოს, ჩვენს მოკავშირეებს ამერიკასთან კეთილგანწყობილი ურთიერთობის გარდა სხვა ალტერნატივა მაინც არ აქვთ. ევროპელები მოსკოვისა და პეკინისკენ ვერ შეტრიალდებიან იმ მიზეზით, რომ ვაშინგტონისგან ის ვერ მიიღეს, რაც უნდოდათ. მსოფლიოს გარშემო ყველა ტრამპის საპრეზიდენტო ვადის დასრულებას ელოდა და ამერიკელებიც ამშვიდებდნენ მოკავშირეებს: „ნუ ლელავთ და ცოტაც მოითმინეთ, მისი საპრეზიდენტო ვადა ამოიწურება და ჩვენ უწინდელ ურთიერთობებს დავუბრუნდებით.“

დიდი პრობლემა ის მგონია, რაც ტრამპის პრეზიდენტობამ მის ამომრჩევლებში გამოიწვია. იმედი მაქვს, რესპუბლიკური პარტია არ დაუბრუნდება იმ იზოლაციონიზმს, რომელიც მას მეოცე საუკუნის 30-იან და 40-იან წლებში ახასიათებდა. ეს დიდი შეცდომა იქნება.

თუმცა ყველა დიდი ცვლილება ის არ არის, ამერიკის პრეზიდენტის რიტორიკა ან სახელმწიფო მდივნის ქცევა არ ყოფილა, ყველაზე მეტად თავად ამერიკული საზოგადოება შეიცვალა. ბევრი ჩვენი მოკავშირისთვის ამე-

რიკული საზოგადოება დრამატულად შეიცვალა და მათთვის გაუგებარი გახდა.

„ამერიკული ინტერესის“ გამოცემა ერაყის სამხედრო ოპერაციის პერიოდში დავინწყეთ, როცა ბევრი ევროპელი ამერიკელების ქცევას ვერაფერს იგებდა. ამ ყურნალის მთავარი მიზანიც იმ ხიდის აღდგენა იყო, რომელიც ევროპელებსა და ამერიკელებს შორის იყო მაშინ ჩატყვნილი. თუმცა, ვისაც მაშინ გიჟები ვეგონეთ, ტრამპის პრეზიდენტობისას უარეს ხასიათზე დადგებოდა.

„ა.ი.“: რამდენად შესაძლებელი დემოკრატიულმა პარტიამ პროტექციონიზმისა და იზოლაციის საკუთარი ვერსია შემოგვთავაზოს?

ფ.ფ.: რა თქმა უნდა, ამას ვერავინ გამოირიცხავს. ამის ცდუნება არსებობს კიდევ. დემოკრატების ლიდერებს არ სურთ, რომ ვინმემ მარცხენა ფლანგიდან გადაუსწროს, რაც არაფრანსალ დინამიკას აჩენს, რომელიც საფრანგეთის რევოლუციას მახსენებს. ეს საშიში პროცესია.

„ა.ი.“: არიან თუ არა დასავლური პოლიტიკური პარტიები კრიზისში?

ფ.ფ.: დიახ, ვიტყვოდი, რომ არიან. ამერიკული პოლიტიკური პარტიები დიდი ხანია უკუსვლას განიცდიან. ამაში ვგულისხმობ იმ ფაქტს, რომ აღარ არსებობს პარტიები ადამიანების ის ბირთვი, რომელიც პარტიის სახელით მიიღებს საჭირო გადაწყვეტილებებს. ახლა დიდი გავლენა პარტიებს ფინანსურ დონორებსა და შიდაპარტიული არჩევნების ხელმძღვანელებს აქვთ, მაგრამ პარტიულმა აპარატმა ძალაუფლება, დიდწილად დაკარგა.

ბრიტანეთი „ვესტმინსტერის სისტემის“ კლასიკური მაგალითი იყო. სახეზეა ორპარტიული სისტემა, რომელსაც საფუძვლად მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემა უდევს. ამ სისტემაში ორი დისციპლინირებული პარტია და არჩეული დიქტატორივით ყოველსემძლე პრემიერ-მინისტრი თანაარსებობენ. ასეთ განაწილებას ბოლო „ბრექსიტმა“ მოუღო: აზრი ორივე პარტიაში გაიყო და ლეიბორისტებისა

ბევრი ევროპელი მემარცხენე მიიჩნევს, რომ ის საჭირო არ არის. ისინი თვლიან, რომ ეროვნული იდენტობას ნაციონალიზმის გაძლიერება, ომები, უმცირესობების ჩაგვრა და სხვა საშინელებები მოსდევს.

და კონსერვატორების ლიდერებს თანაპარტიელების შეჩერება აღარ გამოსდით. ანალოგიური პროცესები მიმდინარეობს ევროპის ქვეყნებშიც, 1990-იანი წლების შემდეგ გერმანელმა სოციალ-დემოკრატებმა ამომრჩეველთა ხმების 20% დაკარგეს, გაქრა საფრანგეთის სოციალისტური პარტია.

„ა.ი.“: თქვენი ახალი წიგნის, „იდენტობის“, გამოცემის შემდეგ ბევრ ქვეყანაში იმოგზაურეთ. რა კითხვებს გისვამდნენ მკითხველები ხშირად?

ფ.ფ.: ყველაზე ხშირი შეკითხვა თანამედროვე დემოკრატიებსა და ეროვნულ იდენტობას ეხება: რამდენად საჭიროა თანამედროვე დემოკრატიებისთვის ეროვნული იდენტობის ქონა? ბევრი ევროპელი მემარცხენე მიიჩნევს, რომ ის საჭირო არ არის. ისინი თვლიან, რომ ეროვნული იდენტობას ნაციონალიზმის გაძლიერება, ომები და უმცირესობების ჩაგვრა და სხვა საშიშროებები მოსდევს.

მემარჯვენეებს შორის ეროვნული იდენტობის მნიშვნელობასა და აუცილებლობაზე მეტს საუბრობენ, თუმცა ხშირად ამას უკანდახვევით აკეთებენ და ეროვნული იდენტობის ეთნიკურ დეფინიციას ამკვიდრებენ, რომელიც ექსკლუზიურია და საზოგადოების ნაწილის გაუცხოებას იწვევს. სამწუხაროდ, იშვიათად გვემის ცენტრისტული პოზიციის შესახებ, რომელიც ეროვნული იდენტობის აუცილებლობას აღიარებს, მაგრამ მის დემოკრატიულ და ღია ფორმას გვთავაზობს. ეროვნული იდენტობის ასეთი ფორმის ევროპაში ხილვის შესაძლებლობა იყო ის თემა, რომელზეც მე ყველაზე ხშირად ვსაუბრობდი ამ შეხვედრების დროს.

„ა.ი.“: რა განსხვავებებია შეერთებულ შტატებსა და ევროპას შორის იდენტობის საკითხზე?

ფ.ფ.: საბოლოო ჯამში, ამერიკაში, ვფიქრობ, უკეთესი მდგომარეობაა ამ მხრივ, რადგან ჩვენ, ევროპელებისგან განსხვავებით, ხანგრძლივი და მძიმე ბრძოლის შემდეგ შევძელით ჩამოგვეყალიბებინა იდენტობა, რომელსაც მე სამოქალაქო იდენტობას ვუნოდებ. სამოქალაქო უფლებების მოძრაობის დასრულების შემდეგ ამერიკული იდენტობა რასობრივ ან ეთნიკურ ხასიათს აღარ ატარებდა, მისი საფუძველი ფუნდამენტური ამერიკული პრინციპების რწმენა და გაზიარება გახდა.

მაგრამ ახლა ეს კონცეფცია საფრთხის ქვეშაა. მემარჯვენეებს შორის მძლავრობს ის ფრთა, რომელსაც ამერიკელობის რასობრივი დეფინიციის აღდგენა სურს. მარცხენა ფლანგზე განსხვავებული პრობლემაა. აქ შეხვედრით ხალხს, რომელსაც არ სჯერა საერთო იდენტობის, ან მხოლოდ რასიზმის, პატრიარქატის და კოლონიალიზმის გარშემო შექმნილ იდენტობას აღიარებს. მათ შეერთებულ შტატებზე დადებით ვერაფერს ათქმევენ. ევროპასთან შედარებით, შეერთებულ შტატებში ამ პოზიციების ნაკლებად ექსტრემალურ ფორმებს ვხვდებით, თუმცა მათ არსებობას უკვე ველარავინ უარყოფს.

„ა.ი.“: არ გვიხსენებია კორუფცია და კლემპტოკრატია და ის როლი, რომელსაც დასავლეთი ავტორიტარული რეჟიმების მიმართ თამაშობს. რამდენად შესაძლებელია ეს დემოკრატიის საფრთხედ განვიხილოთ?

ფ.ფ.: ჩემს განცვიფრებას იწვევს, თუ როგორ იქცა რეიგანის წლების თავისუფალი ბაზრის იდეოლოგია გადასახადების დამალვის გამამართლებელ იდეოლოგიად. ხალხს, განსაკუთრებით კი მდიდარ ხალხს, არასდროს სურს გადასახადების გადახდა, მაგრამ ადრე ამ პოზიციის დაცვას საფუძვლიანი არგუმენტებით ცდილობდნენ. ასე შეიქმნა ლაფერის მრუდი და სხვა უამრავი თეორია, რომელიც ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ დაბალი გადასახადები ეკონომიკური ზრდის წამახა-

ლისებელი ფაქტორია, ხოლო მთავრობა აკრეფილი გადასახადების უზიარებელი მხარეველია.

ავილოთ ტიპური ამერიკელი მდიდრის მაგალითი. დიდი ალბათობით მას დაარსებული აქვს საქველმოქმედო ფონდი, რომლითაც ბევრ კარგ საქმეს აკეთებს და ბევრს ეხმარება, მაგრამ, ამავე დროს, ცხოვრობს კარიბის ზღვის კუნძულზე, რადგან გადასახადების გადახდა ამერიკის ფისკალურ ზონაში არ სურს. მისთვის ეს სწორი გადაწყვეტილებაა. ის ამბობს: „ამერიკული გადასახადები ძალიან მაღალია, რატომ უნდა ვიხადო ისინი იქ?“. ფისკალურ რეზიდენტობის არჩევა ადამიანის კანონიერი უფლებაა, ამაზე მას ვერაფერს შეეძლება.

პოლიტიკური დაბრკოლება სწორედ ისაა, რომ ხალხს არ სურს ფისკალური წესების მკაცრად დაცვა. მათ საკუთარი ფულის საინვესტიციო ბანკების მეშვეობით დამალვა სურთ. ვფიქრობ, რომ „რეიგანიზმის“ და „ტეტჩერიზმის“ იდეები მათ ამ გადაწყვეტილების გამართლებისთვის გამოიყენეს. ისინი თვლიან, რომ მათი შრომით შექმნილ სიმდიდრეს არაფერს უნდა ეცილებოდეს.

„ა.ი.“: თუმცა, როგორც ჩანს, 25 ან 50 წლის წინ ეს საკითხები ნაკლებად აქტუალური იყო.

ფ.ფ.: მე ვფიქრობ, რომ კაპიტალიზმი ყოველთვის გამართულად მუშაობდა, როცა მას სოციალური პასუხისმგებლობა აწინასწარებდა. ყველას უნდა ესმოდა, რომ კაპიტალისტური ინსტიტუტები შექმნილია საზოგადოებაში, რომელსაც თავისი ნორმები გააჩნია და რომლებიც ავლებს იმ დასაშვებ ქცევებს საზღვრებს.

ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორმა, ეკონომისტმა პოლ კოლიემ, ახლახან გა-

ჩემს განცვიფრებას იწვევს, თუ როგორ იქცა რეიგანის წლების თავისუფალი ბაზრის იდეოლოგია გადასახადების დამალვის გამამართლებელ იდეოლოგიად.

მოაქვეყნა მისი ახალი წიგნი „კაპიტალიზმის მომავალი“, რომელშიც ის, სხვა საკითხებთან ერთად, ბიზნესის სხვადასხვა თვისებებზეც მსჯელობს. 1970-იან წლებში გამოქვეყნებული მილტონ ფრიდმანის ცნობილი სტატიის დედააზრი ის იყო, რომ კომპანიის ერთადერთი დანიშნულება მფლობელებისთვის სარგებლის მოტანაა. კოლიე ამტკიცებს, რომ ბიზნეს სკოლების სტუდენტების რამდენიმე თაობამ ეს მიდგომა გაითავისა, რაც შემდგომი წლების კაპიტალიზმის სახეზე აისახა: შრომის არანორმირებული საათები, ხელფასების და „ბენეფიტების“ შეკვეცა, პოლიტიკური ბერკეტების გამოყენება პროფკავშირების ჩამოყალიბების თავიდან ასაცილებლად და ა.შ.

კაპიტალიზმი ყოველთვის ამ ფორმით არ არსებობდა. თვალსაჩინოა მეორე მსოფლიოს ომის შემდგომო პერიოდები გერმანიასა და იაპონიაში, სადაც ბიზნესის მფლობელებმა გაიზარეს, რომ ომებს შორის პერიოდში საკუთარ თანამშრომლებს მონიშნავდნენ.

ვით ეპყრობოდნენ. შესაბამისად, სოციალური მშვიდობის მოსაპოვებლად და დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემის დასამკვიდრებლად დოვლათის მათთან განაწილება იქნებოდა საჭირო. როგორც ვიცი, ანალოგიურად უდგებოდნენ ამ საკითხს ძველი თაობების ამერიკელი კაპიტალისტებიც.

„ა.ი.“: თუ ეს ჩვეებისა და ღირებულებების საკითხია, როგორც უნდა შევცვალოთ კაპიტალიზმის კულტურა უკეთესობისკენ?

ფ.ფ.: ნაწილი ბუნებრივი პოლიტიკური განვითარების შედეგად მოხდება. ახლა მრავლად ვხედავთ იდეებს, რომლებზეც წარსულში მემარცხენეებიც არ საუბრობდნენ, იქნება ეს მოსახლეობის უმდიდრესი ნაწილის შემოსავლის 70%-იანი დაბეგვრა თუ ფეისბუქისა და გუგლის მცირე ზომის კომპანიებზე დაშლა. ექვსი თვის წინ ასეთი იდეები წარმოდგენილი შეიძლებოდა ყოფილიყო, ახლა კი ბევრი მხარდამჭერი ყავს. ზოგადად მიმაჩნია, რომ ეკონომიკური პოლიტიკა მნიშვნელოვნად შეიცვლება. მემარცხენეები შესაძლოა ზედმეტად შორს მიმავალ გეგმებს აწყობდნენ, მაგრამ ცენტრისტული ძალები, საბოლოო ჯამში, ადეკვატურ შუალედს გამოახავენ.

ყველაზე მთავარი, რაც ახლა პოლიტიკას აკლია, ამ ცვლილებების გატარებისთვის შესაბამისი მორალური საფუძველის გასაგებად ახსნაა. რა თქმა უნდა, მემარცხენეებს, როგორც ყოველთვის, მორალიზმი ახასიათებთ, თუმცა დროა, ახსნან თუ როგორი საზოგადოების ჩამოყალიბებას ელიან მათ მიერ შემოთავაზებული პოლიტიკური ცვლილებების მიღების შემთხვევაში. ასეთი რამ ჯერ არსად წამიკითხავს.

„ა.ი.“: დაუბრუნდეთ 1989 წელს. როგორ აუხსნიდით ამ წლის აზრსა და მნიშვნელობას იმ თაობას, რომელსაც მსგავსი რამ არ განუცდიდა?

ფ.ფ.: ერთადერთი რის გაკეთებაც ამ მხრივ შეიძლება, ისტორიის კარგი სწავლებაა, რაც, გულახდლილად რომ ვთქვათ, კარგად არ გამოგვდის. მე ბევრი რამ მხოლოდ იმიტომ ვიცი, რომ ისტორიას ვსწავლობდი. მაგალითად, პირველი მსოფლიო ომის ვეტერანებს მეორე მსოფლიო ომის მონაწილეებისგან სრულიად განსხვავებული მორალური გამოცდილება ჰქონდათ. ამერიკელებისა და ბრიტანელებისთვის მეორე მსოფლიო ომი ტირანის წინააღმდეგ მორალური ბრძოლა იყო, რომელიც მათი გამარჯვებით და დემოკრატიის ტრიუმფით დასრულდა. პირველი მსოფლიო ომი რადიკალურად განსხვავებულ დატვირთვას ატარებდა. ამ ომმა ძირი გამოუთხარა ბურჟუაზიულ მორალს. მილიონობით ახალგაზრდა ადამიანი ჩაება ომში და თავი განირა, ისინი საზარბაზნე ხორცად გამოიყენეს და ომი, საბოლოო ჯამში, არაფრით დამთავრდა. პირველი მსოფლიო ომის შედეგი გაცილებით ნიჰილისტური იყო.

რა თქმა უნდა, ეს ჩემ თავზე არ გამომიცდია და ერთადერთი გზა ამ მოვლენების შესახებ მეტის გასაგებად კითხვა და მათ შესახებ ფიქრი, ჩემი თავის იმ ვითარებაში წარმოდგენაა. ბევრი რამის აღმოჩენა შეიძლება მხატვრულ ლიტერატურაშიც. მასხოვს, თუ მძიმედ იმოქმედა ჩემზე ერის მარია რემარკის „დასავლეთის ფრონტი უცვლელია“. მემგონი შესაძლებელია ამ მოვლენების შესახებ არსებული მოგონებების შენარჩუნება. 📖

შუბანგე ვიასი unsplash

ამერიკა გუშინ და დღეს

პოსტ-პანდემიური უსაფრთხოების სისტემის შექმნა

სონია მიშელი

დაგვეხმარება თუ არა კორონავირუსი სოციალური უსაფრთხოების სისტემასა და კეთილდღეობის პოლიტიკაში ხანგრძლივი ცვლილებების განხორციელებაში? ისტორია გვეუბნება, რომ აქტიური პოლიტიკური ძალისხმევის გარეშე ეს შეუძლებელია.

„ნიუ-იორკ-თაიმსში“ ცოცხალი ხნის წინ გამოქვეყნებულ სტატიაში, რომელიც შრომის ბაზრის მომავალზე კორონავირუსის გავლენას ეხება, ჟურნალისტ მირიამ პაუელს მაგალითად მოაქვს უპრეცედენტო აყვავება, რომელიც კალიფორნიის II მსოფლიო ომმა მოუტანა; ავტორი კითხულობს, შესაძლებელია თუ არა, პანდემიამაც მსგავსი მნიშვნელობის ცვლილება გამოიწვიოს. ისეთი სარგებელი, როგორცაა ანაზღაურებადი შვებულება, ან უსახლკაროთათვის თავშესაფრის გამონახვა, რაც პანდემიამ მის შტატს მოუტანა, პაუელის ვარაუდით, მუდმივი იქნება. მის მსგავსად, „ვაშინგტონ-პოსტის“ ჟურნალისტი ჯადა იუანი და ადამ ჰარისი ჟურნალ „ატლანტიკიდან“ ვარაუდობენ, რომ თითოეული მოქალაქისთვის 1200 დოლარის ოდენობის დახმარება პანდემიის დროს ენდრიუ იანგის

უნივერსალური საბაზისო შემოსავლის იდეის გამართლებაა და შესაძლოა, მისი ფართოდ დანერგვის წინაპირობად იქცეს.

როგორც ძლიერი სოციალური უსაფრთხოების სისტემის მომხრეს, ძალიან მინდა მათი ოპტიმიზმი გავიზიარო, მაგრამ ისტორია და კრიზისული პოლიტიკის საბოლოო შედეგები სხვაგვარად მაფიქრებინებს.

განვიხილოთ II მსოფლიო ომის მაგალითი. ომი, როგორც პაუელი წერს, ეკონომიკური და სოციალური პროგრესისთვის ძლიერი ბიძგი იყო, არა მხოლოდ კალიფორნიაში, არამედ ქვეყნის სხვა ნაწილებშიც, მაგრამ მისით ყველას თანაბრად და ხანგრძლივად არ უსარგებლია – განსაკუთრებით ქალებს – მათ შემთხვევაში ომისდროინდელი ცვლილებები ხანმოკლე აღმოჩნდა. სულ რამდენიმე წელს გაგრძელდა ქალებისთვის კარგად ანაზღაურებად ინდუსტრიულ სამუშაო ადგილებზე ხელმისაწვდომობა და მათი აღმასვლით გულმხურვალე აღტაცება – მაგალითისთვის მემოქლონე როუზის გახსენებაც კმარა (აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აფრო-ამერიკელ ქალებს კარგად ანაზღაურებად, მა-

ღალი კვალიფიკაციის სამუშაოებზე ხელი არ მიუწვდებოდათ, ხოლო იაპონური წარმოშობის ამერიკელმა ქალებმა ქონების ექსპროპრიაცია და მასობრივი დისკრიმინაცია გამოიარეს). იმაში დასარწმუნებლად, რომ ამგვარი სამუშაოების შესასრულებლად დრო საკმარისი რაოდენობის ქალს ექნებოდა, ფედერალურმა მთავრობამ 3000-ზე მეტი ბალისთვის დაფინანსება გამოყო, რაც ქვეყნის მასშტაბით 600 000 ბავშვს გულისხმობდა.

მსგავსი დასაქმების შესაძლებლობები და საზოგადოებრივი შეღავათები არა მხოლოდ უმაგალითო იყო, არამედ დამკვიდრებულ გენდერულ ნორმებსაც არყევდა. ბოლოს და ბოლოს, ქალის ადგილი შინ იყო. ამერიკულმა საზოგადოებამ მიიღო ეს სიახლეები იმ დათქმით, რომ ისინი საომარ ვითარებაში იყო საჭირო და მხოლოდ გარკვეულ ხანს გასტანდა. და მართლაც, ეს პრივილეგიები გამარჯვების გამოცხადებისთანავე გაქრა. საბავშვო ბალების ფედერალური დაფინანსება შეწყდა, რამაც ბევრი მათგანის დახურვა გამოიწვია, მიუხედავად იმისა, რომ ასიათასობით დედა განაგრძობდა სამსახურში სიარულს. მაღა-

სონია მიშელი, მერილენდის უნივერსიტეტის კოლეჯ პარკის საპატიო პროფესორი, ავტორია წიგნისა „ბავშვების ინტერესები/დედების უფლებები: ბავშვთა ჯანდაცვის პოლიტიკის შემუშავება ამერიკაში“ (Yale University Press, 1999)

ლანაზლაურებადი ინდუსტრიული სამუშაოები ქალებისთვის აღარ იყო. ეს ადგილები დემობილიზებულმა კაცებმა დაიბრუნეს. კანონმა, რომელიც ომის მონაწილეთათვის შეღავათების მინიჭებას გულისხმობდა, მთელი ქვეყნის მასშტაბით შეუწყო ხელი გარეუბნებში ბინათმშენებლობას. მილიონობით ამერიკელს შანსი მიეცა, ცხოვრებაში პირველად, საკუთარი სახლი ჰქონოდა, მილიონობით ქალი კი საკუთარი შემოსავლის არმქონე დიასახლისად იქცა. ქალების ნაწილი მიესალმა ამ როლს, ბევრი მათგანი კი იმ სინდრომით იტანჯებოდა, რომელსაც ბეტი ფრიდმანი მოგვიჩვენებდა უწოდდა «პრობლემა, რომელსაც სახელი არ აქვს».

როგორც ფემინისტს, არაერთხელ დამისვამს შეკითხვა, რატომ არ აჯანყდა ყველა ეს როუზი, რათა თავიანთი მაღალანაზლაურებადი სამსახურები შეენარჩუნებინათ, ფედერალურ მთავრობას კი ბავშვებზე ზრუნვა განეგრძო? ამის სანაცვლოდ მათმა ქალიშვილებმა წამოიწყეს 1960-70-იანი წლების ქალთა მასობრივი მოძრაობა და ბრძოლა გააჩაღეს სამუშაო ადგილებზე თანასწორობისა და ისეთი შეღავათებისთვის, როგორც, მაგალითად, ბავშვების ბაღით უზრუნველყოფა, რათა განათლების მიღებისა და კარიერის შექმნის საშუალება ჰქონოდათ და ოჯახები ერჩინათ. ეს ბრძოლა კვლავაც გრძელდება. ცხადია, აშშ-ში დღესაც საბავშვო ბაღების არნახული ნაკლებობაა, ხოლო ამერიკელმა ქალებმა თავიანთი შემოსავლის გაზრდა, საშუალოდ, კაცების შემოსავლების მხოლოდ 82 პროცენტამდე შეძლეს.

როგორც ისტორიკოსმა, დავასკვენი, რომ ომის შემდგომი უკუსვლა status quo ante bellum-ის ყოვლისმომცველი სურვილით იყო განპირობებული. ამერიკელი კაცები ვაჟკაცურად იბრძოდნენ და თავს დებდნენ, ბევრი მათგანი შინ ომის ჭრილობებით დაბრუნდა. ისინი იმსახურებდნენ ყველა იმ ჯილდოს, რომლის მიცემაც მათთვის მაღლიერ ქვეყანას შეეძლო. იმის დასტურად, რომ ინდუსტრიულ სამუშაოებზე ქალების დასაქმება და დაფინანსებული საბავშვო ბაღები მხოლოდ დროებითი ზომა იყო, საზოგადოებრივი აზრის შემქმნელებმა და პოლიტიკურმა ლიდერებმა მხარი დაუჭირეს კაცების უწინდელ, ოჯახის მთავარი მარჩენლის პოზიციაზე დაბრუნებას – განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ქალები გამალებით შეუდგნენ პოპულაციის ზრდას ბები-ბუმერებით. ქალებს განეული სამსახურისთვის ფორმალური მაღლობა გადაუხადეს, ამის შემდეგ კი პროფკავშირებმა მათი მშვიდობიანი დროის რეჟიმს დაბრუნებულ ქარხნებში კაცებით ჩანაცვლება უზრუნველყო.

აქ როლს ასრულებდა როგორც ეკონომიკური მოსაზრებები, ისე გენდერული შეხედულებები. ამერიკული პოლიტიკური კულტურაც ხელს უშლიდა გრძელვადიანი სოციალური ცვლილების მიმართულებით წინსვლას. კონგრესს ჯერ კიდევ წინ ჰქონდა დისკრიმინაციის ყოველგვარი ფორმის სანინაღმდეგო კანონის მიღება და არავის სურდა ჯანდაცვის საყოველთაო დაზღვევის შემოღება, მითუმეტეს – საბავშვო ბაღების დაფინანსება. ვეტერანებისთვის დანესებული შეღავათები საგულისხმო გამონაკლისი იყო, რომელიც მომენტის უნიკალურობით აიხსნება – პატრიოტული გრძობა ისეთი მძაფრი იყო, რომ პოლიტიკური თავშეკავება გადანონა.

საინტერესოა საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს განვითარების შედარება

1940-იანი წლების მიწურულის ამერიკასა და დასავლეთ ევროპაში. მარშალის გეგმის მეშვეობით ფიზიკური და ეკონომიკური აღდგენის კვალდაკვალ, 1950-იანი წლებისთვის რეგიონის თითქმის ყველა ქვეყანას ჰქონდა საყოველთაო ჯანდაცვის გარკვეული მოდელი, უმუშევართა და საპენსიო დაზღვევა და უფასო განათლება (უნივერსიტეტების ჩათვლით). ყველაზე საგრძნობი პროგრესი ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნებში მოხდა, სადაც სოციალ-დემოკრატიამ ფეხი უკვე ომებს შორის პერიოდში მოიკიდა. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ქალებისთვის განკუთვნილი შეღავათები ბევრი არც იქ ყოფილა. ჩრდილოეთი ქალები 1930-იანი წლებიდან სარგებლობდნენ ანაზლაურებადი დეკრეტული შვებულებით – შეღავათით, რომელიც ერის გამრავლებით უფრო იყო ნაკარნახევი, ვიდრე ეგალიტარიზმით – მაგრამ სხვა პოლისები იგვიანებდა. შედეგთა, რომელიც ბავშვთა დაზღვევის შესანიშნავი სისტემითაა განთქმული, ეს სერვისი მხოლოდ 1970-იანი წლებში შემოიღო, როცა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ქალთა სხდომამ ეს მოთხოვნა

პანდემიამდელი სტატუს-კვოსაში ნოსტალგია შესაძლოა შემცირდეს იმის გააზრების შედეგად, თუ როგორი მოუმზადებელი შეხვდა ჯანდაცვის ასეთ მასშტაბურ კრიზისს მსოფლიოს უმდიდრესი ქვეყანა მისი უსაფრთხოების სისტემაში არსებული სისუსტეების გამო.

წამოაყენა. ბავშვთა დაზღვევის პოლიტიკა ჩრდილოეთის სხვა ქვეყნებშიც მსგავსი იყო, მაგრამ არცერთი მათგანი არ უთმობდა ყურადღებას ქალთა დისკრიმინაციას სამუშაო ადგილებზე, რის შედეგადაც სამუშაო ძალის გენდერული სეგმენტაცია ამ ქვეყნებში დღემდე ერთ-ერთი ყველაზე მაღალია.

რა შეიძლება ისწავლოს პოსტ-პანდემიურმა აშშ-მ ამ ისტორიიდან? ერთი რამ ცხადია – საგანგებო მდგომარეობის დროს მოქმედი უფლებები და შეღავათები შემდგომ პერიოდზე ავტომატურად არ გავრცელდება. ზემოთ განხილულ შემთხვევებში სოციალური მოძრაობები გადამწყვეტი ფაქტორი იყო საკითხების დღის წესრიგში დაყენებისა და მათი წამოწევისთვის საჭირო პოლიტიკური მხარდაჭერის მოსაპოვებლად. უსახლკაროთათვის თავშესაფრის უზრუნველყოფისა და უნივერსალური საბაზისო შემოსავლის შემთხვევაში ბევრი რამ იქნება დამოკიდებული პოლიტიკურ კლიმატზე (პოლიტიკური კლიმატის შექმნა კი, ნაწილობრივ, დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ როგორ განვითარდება პანდემია და მიღებულთაგან რომელი ზომები აღმოჩნდება

ქმედით).

პანდემიამდელი სტატუს-კვოსაში ნოსტალგია შესაძლოა შემცირდეს იმის გააზრების შედეგად, თუ როგორი მოუმზადებელი შეხვდა ჯანდაცვის ასეთ მასშტაბურ კრიზისს მსოფლიოს უმდიდრესი ქვეყანა მისი უსაფრთხოების სისტემაში არსებული სისუსტეების გამო. მაგრამ მიგვიყვანს კი ეს უსაფრთხოების სისტემის გაუმჯობესებისა

რა შეიძლება ისწავლოს პოსტ-პანდემიურმა აშშ-მ ამ ისტორიიდან? ერთი რამ ცხადია – საგანგებო მდგომარეობის დროს მოქმედი უფლებები და შეღავათები შემდგომ პერიოდზე ავტომატურად არ გავრცელდება.

და გაძლიერებისთვის საჭირო ფედერალური კოორდინაციისა და ინტერვენციის აუცილებლობის გააზრებასთან?

ჩვენ უკვე ვიხილეთ პოლიტიკურ ძალთა წინასწარი პოსტ-პანდემიური გადანაწილება კონგრესში CARES-ის კანონპროექტის გარშემო გამართული დებატების დროს. მაშინ, როცა რესპუბლიკელები მხარს უჭერდნენ დიდი ბიზნესებისთვის მილიარდობით დოლარის გამოყოფას, მინიმალური წინაპირობებითა და კონტროლით, დემოკრატები იბრძოდნენ მუშახელის დასაცავი ზომების მისაღებად, შტატებისა და ქალაქების საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად, დიდი და მცირე ბიზნესების ქმედითუნარიანობის შესანარჩუნებლად და ჯანდაცვის სისტემის გასაძლიერებლად.

თუკი CARES-ის აქტი, ან სხვა ფედერალური კანონი, რომელიც შესაძლოა მის კვალდაკვალ მიიღონ, წარმატებული აღმოჩნდება, არა მხოლოდ იმ გაგებით, რომ პანდემიასთან უკეთ გამკლავებას შეუწყობს ხელს, არამედ ეკონომიკის კოლაფსსაც აგვარიდებს თავიდან, დემოკრატები მზად უნდა იყვნენ, თავიდან გაიზარონ მისი მნიშვნელობა და მის ფუძემდებლურ პრინციპებს დაეყრდნონ, რათა წარმატებას მიაღწიონ. ტრამპი, ეჭვი არაა, ამ წარმატების ნაწილად გამოაცხადებს თავს და იტყვის, რომ შედეგი ამართლებს მმართველობისადმი მის ქაოტურ მიდგომას, მაგრამ დემოკრატები დარწმუნებულნი უნდა იყვნენ, რომ საზოგადოებას ესმის ძლიერი საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს მნიშვნელობა – მოქნილი სახელმწიფოსი, რომელიც საგანგებო სიტუაციებზე სწრაფ რეაგირებას მოახდენს და რომლის საფუძველიც ის სახელმწიფო ინსტიტუციები იქნება, რომლებიც ხანგრძლივი პოლიტიკური და მონეტარული მხარდაჭერით სარგებლობენ, ისევე, როგორც – საუკეთესო სამეცნიერო ექსპერტიზით. ანაზლაურებადი შვებულება და უსახლკაროთა თავშესაფრით უზრუნველყოფა სარგებელთაგან მხოლოდ ორი იქნება, რომლებსაც ასეთი სახელმწიფო შემოგვთავაზებს. 🌍

ფოტო: Wikimedia Commons

ამერიკა გუშინ და დღეს

ხანგრძლივი ბრძოლა საარჩევნო უფლებებისათვის

ლარი დაიმონდი

„რალაც უნდა შეიცვალოს. რალაც აუცილებლად შეიცვლება. რადგან არჩევნების დროს ადამიანისათვის პოლიტიკური თავისუფლების გამოყენებაზე უარის თქმა ისეთივე ბოროტებაა, როგორც ქრისტიანისათვის იმის აკრძალვა, რომ უფალს თხოვნით მიმართოს ლოცვისას“.

მარტინ ლუთერ კინგი, 1965

„სულაც არ მინდა, რომ არჩევნებში ყველა მონაწილეობდეს. არჩევნების მოგებას ხალხის უმრავლესობა არ განაპირობებს – ასე არასდროს მომხდარა ჩვენი ქვეყნის არსებობის დღიდან და არც ახლა ხდება. არჩევნებზე ზეგავლენის უფრო მეტი ბერკეტი გვექნება, რაც უფრო ნაკლები ადამიანი მიიღებს მასში მონაწილეობას“.

კონსერვატორი აქტივისტი პოლ უირიკი, 1980

1965 წლის 19 ივნისს, როდესაც სენატის მიერ მიღებული კანონი საარჩევნო უფლებების შესახებ წარმომდგენელთა პალატამ დაბლოკა, მარტინ ლუთერ კინგმა სარედაქციო წერილი დაწერა „ნიუ იორკ

ამსტერდამ ნიუსში“, რომელშიც ამ კანონის უსწრაფესად მიღებას მოითხოვდა. წერილში ჩამოთვლილი იყო სამხრეთის ის ოლქები, სადაც ზრდასრული აფროამერიკელების მხოლოდ პანაწინა ნაწილი იყო რეგისტრირებული ხმის მისაცემად. „ეს ოლქები გამოწვევის კი არ წარმოადგენს, არამედ წესს ადასტურებს იმ მხარეში, სადაც შავკანიანებისათვის საარჩევნო ხმის წართმევა რასობრივი უსამართლობის მთავარი ინსტრუმენტია“, – წერს მარტინ

ლუთერ კინგი. მან ისიც იწინასწარმეტყველა, რომ ადამიანის უფლებების დამცველი ორგანიზაციების ძალისხმევა შედეგს მოიტანდა და ბრძოლა წარმატებით დაგვირგვინდებოდა – დაიმსხვრეოდა ბორკილები, რომლებიც ამდენი ხნის განმავლობაში ანუხებდა შავკანიან მოსახლეობას სამხრეთში.

რასისტული ბარიერების დაძლევა და აფროამერიკელებისათვის ხმის უფლების მიცემა ერთ-ერთი მთავარი მიღწევაა ადამიანის

ლარი დაიმონდი სტენფორდის უნივერსიტეტის ჰუვერის ინსტიტუტის პროფესორი და „ამერიკული ინტერესის“ ავტორია.

უფლებების დამცველთა მოძრაობისა. მათი მთავარი ამოცანა იყო „ჯიმ ქროუს კანონების“ მთავარი საყრდენის განადგურება, რომელიც ხმის უფლებას არ აძლევდა გათავისუფლებულ შავკანიან მონებს და რომლის მეშვეობითაც შეიქმნა რასობრივი სეგრეგაციისა და დამორჩილების სისტემა. კინგი და მისი თანამოაზრეები სწორად აფასებდნენ ხმის უფლების მნიშვნელობას ცვლილებების მიღწევისათვის.

კინგის ცნობილი წერილის დაწერიდან 55 წლის შემდეგაც აფროამერიკელები და სხვა ფერადკანიანები ისევ ხშირად იბრძვიან თავიანთი დემოკრატიული უფლებით სარგებლობისათვის – არჩევნებში ხმის მიცემისათვის. ბოლო ათწლეულში არაერთი მიზანმიმართული მცდელობა იყო რასობრივი უმცირესობებისათვის ხმის უფლების წართმევისა, მიზეზად კი ხან ფულის დაზოგვას ასახელებდნენ, ხან გაყალბებისაგან თავის დაზღვევას. ხმის მისაცემად დარეგისტრირების სირთულე, რეგისტრირებულთა სიდიდან მათი ამოშლა, ვისაც ბოლო დროს ხმა არ მიუცია – განსაკუთრებით უმცირესობათა უბნებში; დაკეტილი საარჩევნო უბნები და ამომრჩეველთა გრძელი რიგები – ესეც უმთავრესად უმცირესობათა უბნებში; მთავრობის გაცემული პირადობის მოწმობები, როცა ცნობილია, რომ ფერადკანიანებისათვის რთულია მათი მიღება – ეს ყველაფერი მოწმობს, რომ ხელისუფლების წარმომადგენლებს არჩევნებში მონაწილეობის მსურველი რასობრივი უმცირესობებისათვის ხელის შეშლა სურთ.

2013 წლამდე შტატებსა თუ უფრო მცირე ტერიტორიულ ერთეულებს, რომლებსაც რასობრივი დისკრიმინაციის ისტორია ჰქონდათ, ხმის მიცემასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ცვლილება იუსტიციის დეპარტამენტთან უნდა შეეთანხმებინათ. ეს კი საშუალებას აძლევდა ამ უკანასკნელს, რომ დაებლოკა შეზღუდვები, რომლებიც შავკანიანებსა თუ სხვებს არჩევნებში მონაწილეობას გაურთულებდა. მაგრამ 2013 წელს უზენაესმა სასამართლომ ეს მოთხოვნა გააუქმა და შედეგად დღევანდელი ვითარება მივიღეთ. 2018 წელს ჯორჯიის შტატის რესპუბლიკელმა მდივანმა, ბრაიან კემპმა 53 000 ამომრჩევლის რეგისტრაცია შეუძლებელი გახადა იმის გამო, რომ მათი სახელები ზუსტად არ ემთხვეოდა შტატის მონაცემთა ბაზის ჩანაწერებს. დაბლოკილთა 70% აფროამერიკელი იყო, 80% კი – ფერადკანიანი. ამავე არჩევნებში კემპი გუბერნატორობისათვის იბრძოდა. მან 55 000 ხმით გაიმარჯვა.

ის, რომ კემპი რესპუბლიკელი იყო, უბრალოდ დამთხვევა არ არის. მართალია, საარჩევნო უბნებზე მანიპულირებას, ისტორიულად, ორივე პარტია ცდილობდა, მაგრამ ახლა ამ ყველაფრისაგან უზომო სარგებელი რესპუბლიკელებმა ნახეს. იმ რეფორმებისადმი წინააღმდეგობის განწევით, რომლებიც რეგისტრაციისა და ხმის მიცემის პროცესს გააიოლებდა, ასევე ახალი ბარიერების აღმართვით, რესპუბლიკური პარტიის სულ უფრო მზარდი სეგმენტი იზიარებს კონსერვატორი აქტივისტის, პოლ უირიკის ცინიკურ პოლიტიკურ ლოგიკას – რომ ელექტორატის შემცირებით რესპუბლიკელთა საარჩევნო შანსები გაიზარდება.

ეს გათვლა, როგორც ჩანს, ორ ვარაუდს ეყრდნობა. პირველი: დაბალშემოსავლიან ადამიანებს, რომლებიც უმეტეს შემთხვევა-

ში ფერადკანიანები არიან და დემოკრატებს აძლევენ ხმას, ეკონომიკური რესურსების, ინფორმაციისა და სატრანსპორტო საშუალებების მცირე ნაწილზე მიუწვდებიან ხელი, ანუ ბუნებრივ დაბრკოლებებს აწყდებიან ხმის მიცემისას. ასე რომ, ბარიერის ოდნავ გაზრდაც კი სწორედ ამ ეკონომიკურად მარგინალიზებულებს გაურთულებს საქმეს. მეორე: ელექტორატი სულ უფრო მეტად ხდება რასობრივად მრავალფეროვანი. ასე რომ, რესპუბლიკელებმა ან უნდა მოიპოვონ რასობრივი უმცირესობების ხმების დიდი წილი, ან მათი გაქრობა და თეთრკანიანი უმრავლესობის რაც შეიძლება მეტი ხმის მიღება შეძლონ. მაგრამ ეს უმრავლესობა სულ უფრო მცირდება და ამერიკის მოსახლეობის 60%-ლა შეადგენს. მესამე სტრატეგიაც ჩანს: იმიგრაციის შეზღუდვა და თეთრკანიანი უმრავლესობის ამგვარად შენარჩუნება. მომავალი იმ ქვეყნებისაა, სადაც ყველაზე ნიჭიერი ადამიანები მოიყრიან თავს და ყველაზე დიდი მრავალფეროვნება იქნება, ამ დროს კი დონალდ ტრამპის რეს-

რასისტული ბარიერების დაძლევა და აფროამერიკელებისათვის ხმის უფლების მიცემა ერთ-ერთი მთავარი მიღწევაა ადამიანის უფლებების დამცველთა მოძრაობისა. მათი მთავარი ამოცანა იყო „ჯიმ ქროუს კანონების“ მთავარი საყრდენის განადგურება, რომელიც ხმის უფლებას არ აძლევდა გათავისუფლებულ შავკანიან მონებს და რომლის მეშვეობითაც შეიქმნა რასობრივი სეგრეგაციისა და დამორჩილების სისტემა.

პუბლიკური პარტია საზღვრებს კეტავს. 2016 წელს ტრამპმა უმცირესობებისაგან უფრო ნაკლები ხმა მიიღო, ვიდრე პარტიის სხვა კანდიდატებმა ათწლეულების მანძილზე. მართალია, შავკანიანთა ხმების 8% მხოლოდ ოდნავ იყო ნაკლები რონალდ რეიგანისა და ჯორჯ ბუშის მიერ მიღებულ ხმებზე, მაგრამ იმიგრანტებისადმი ვულგარული აგრესიულობით გამორჩეული მისი კამპანია ძალიან ცოტა ლა-

თინურამერიკელისათვის აღმოჩნდა მისაღები – შეადარეთ მისი 28% რეიგანისა და ბუშის თითქმის 35%-ს. სხვა რესპუბლიკელი პრეზიდენტები მუდმივად ცდილობდნენ შავკანიანთა ინტერესების მეტ-ნაკლებად გათვალისწინებას. მაგრამ ტრამპი ამ თვალაზრისთაც გამორჩეული აღმოჩნდა.

ხელისუფლების სათავეში მყოფ ბევრ რესპუბლიკელს აღიზიანებს ტრამპის რიტორიკა და საქციელი, მაგრამ საჯაროდ ამას ცოტა თუ გამოხატავს. პარტიას კი უფრო ღრმა, უფრო სტრუქტურული სახის პრობლემა აქვს. საკანონმდებლო წარმომადგენლობის დონეზე – დემოკრატებისაგან მეტად თვალმისაცემი განსხვავებით – თეთრკანიანთა სრული უპირატესობა ჩანს. 2018 წელს წარმომადგენელთა პალატაში 54 აფროამერიკელი აირჩიეს, საიდანაც 53 დემოკრატი იყო და ერთი – რესპუბლიკელი. კონგრესში რასობრივი უმცირესობების 90% დემოკრატია. კაპიტოლიუმში რასობრივი უმცირესობები დემოკრატების 44%-ს წარმოადგენენ, რესპუბლიკელებისას კი – მხოლოდ 6%-ს.

იგივე ხდება შტატების დონეზეც. აფროამერიკელები შეერთებული შტატების მოსახლეობის 13%-ს შეადგენენ, მაგრამ მათი მხოლოდ 9%-ია წარმომადგენელი ადგილობრივ საკანონმდებლო ორგანოებში. ლათინურამერიკული წარმოშობის მქონე მოსახლეობა 17%-ია, მაგრამ მხოლოდ 5%-ითაა წარმომადგენელი შტატების საკანონმდებლო ორგანოებში. და, კიდევ ერთხელ – დიდი უფსკრულია პარტიებს შორის.

დემოკრატიული პარტია დღევანდელი ამერიკის მსგავსია, რესპუბლიკური პარტია კი თითქოს მხოლოდ თეთრკანიანებისაა. თუ ეს უკანასკნელი არ გამრავალფეროვნდება – უმცირესობების წარმომადგენელ უფრო მეტ კანდიდატს არ დაასახელებს და იმ თემებზე არ გაამახვილებს ყურადღებას, რომლებიც შავკანიანებს, ლათინურამერიკული წარმოშობის ადამიანებსა და სხვა რასობრივ თუ ეთნიკურ უმცირესობებს აწუხებთ, შესაძლოა მას სწორედ უმცირესობის პარტიად ქცევის საფრთხე დაემუქროს. როგორც ჩანს, ამას გულისხმობდა დონალდ ტრამპი, როცა აცხადებდა: თუ შეერთებული შტატები ფოსტით ხმის მიცემაზე გადავიდა, მაშინ ერთ რესპუბლიკელსაც კი აღარ აირჩევენ ამ ქვეყანაში.

ნახევარი საუკუნის წინ აფროამერიკელები და მათი უფლებების დამცველები დემონსტრაციებს აწყობდნენ, პეტიციებს ადგენდნენ და ილუპებოდნენ კიდევ, რათა ყველა ამერიკელს ჰქონოდა ხმის მიცემის უფლება. მხოლოდ 1965 წელს გახდა შეერთებული შტატები სრულად დემოკრატიული, როცა ეს ჩანაფიქრი სინამდვილედ იქცა. არავის ჰგონია, რომ მხოლოდ ხმის მიცემა აღმოფხვრის რასობრივი უსამართლობის მრავალსახოვან, ყოვლისმომცველ, ღრმად ფესვგადგმულ პრობლემებს ამ ქვეყანაში. მაგრამ როგორც მარტინ ლუთერ კინგი და მისი თანამოაზრეები მიიჩნევდნენ, საარჩევნო ყუთი არქიმედეს საყრდენი წერტილია, რომელიც ყველა სხვა უფლების დაცვას განაპირობებს დემოკრატიაში. დროა, შევწყვიტოთ პარტიული და სასამართლო თამაშები, ბოლომდე აღვადგინოთ კანონი საარჩევნო უფლებების შესახებ და კიდევ ერთხელ დავუსვათ წერტილი ამომრჩეველთა შევიწროების მახინჯ პრაქტიკას ამერიკაში. 🇺🇸

ფოტო: John Trumbull, "Declaration of Independence" (1819)

ამერიკა გუშინ და დღეს

თავისუფალი ხალხის სამართავად ტირანი არ გამოდგება

ჩარლზ იდელი

დამოუკიდებლობის დეკლარაციის უპირველესი მონოდება.

სვალ დამოუკიდებლობის დეკლარაციას გავისხენებთ, მისი შთამაგონებელი სიტყვებისა და თავისუფლებისა და თანასწორობისაკენ მონოდებების გამო. სწორედ მათ აქციეს დეკლარაცია დროის მიღმა არსებულ დოკუმენტად – დოკუმენტად, რომელიც მუდმივად ასახავს თვით-

მმართველობის ამერიკულ ექსპერიმენტს, ადგენს სტანდარტს, რომლის მიხედვითაც ქვეყანა ჩადენილ ქმედებებს უნდა აფასებდეს და წარმოადგენს მსოფლიო მონოდებას მათთვის, ვინც დამოუკიდებლობის მოპოვებისათვის იბრძვის ავტორიტარული რეჟიმების წინააღმდეგ.

დეკლარაციის პრეამბულის საყოველთაო პატივისცემამ ბუნდოვანი გახადა 1776 წელს მცხოვრები ამერიკელების უკმაყოფილება, რომელსაც დეკლარაცია ეხმიანება. ამ უკმაყოფილებას კონკრეტული 27 ბრალდების ფორმა ჰქონდა ინგლისის მეფე ჯორჯ III-

ის წინააღმდეგ და განკუთვნილი იყო როგორც მისი მოქმედებების სანაღმდეგო საბრალდებო აქტი და დამოუკიდებლობის უცილობელი არგუმენტი.

დამოუკიდებლობის დეკლარაცია ორიგინალური ტექსტი არ ყოფილა. სინამდვილეში ადგილობრივი კანონმდებლებისა და ქალაქების მიერ შექმნილი 100-მდე ვერსია არსებობდა, რომლებიც წინ უსწრებდა 4 ივლისის დეკლარაციას. თუმცაღა თომას ჯეფერსონის ამბიცია, დამოუკიდებლობის ეროვნული დეკლარაციის შექმნისა, უფრო დიდი იყო. ეს არა მხოლოდ პოლიტიკური

ჩარლზ იდელი სიდნის უნივერსიტეტის აშშ-ს შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მკვლევარია. 2015-2017 წლებში მუშაობდა აშშ-ს სახელმწიფო პოლიტიკის დაგეგმვის აპარატში. იგი თანავტორია ნიგნისა „ტრაგედიის გაკვეთილები: სახელმწიფო მართვა და მსოფლიო წესრიგი“.

ფილოსოფიის ნიმუში უნდა ყოფილიყო, არამედ ცხადი უნდა გაეხადა, რომ ბრიტანეთის სამეფო ავტორიტარული მმართველი იქცეოდა, რომ მისი ჩადენილი ქმედებები თავისუფლების ამერიკული გაგების საწინააღმდეგო იყო, რაც, შესაბამისად, შტატებს დამოუკიდებლობისაკენ უბიძგებდა.

დანაშაულების სიმძიმის დასამტკიცებლად ისინი ხუთ ჯგუფად გადანაწილდა: ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება, სამართლის აღსრულებისათვის ხელის შეშლა, კორუფციის წახალისება, სამხედროების ზედმეტი ჩარევა სამოქალაქო საქმეებში და ძალადობის ნაქეზება. რამდენადაც ეს კრიტიკა შესაბამისი და დროული იყო 1776 წელს, იმდენადვე უპრიანია მასთან მიბრუნება დღეს, რადგანაც იგი დღემდე აქტუალურია ქვეყნისთვის, რომელიც, თითქმის 250 წლის შემდეგ, კვლავაც დაპირისპირებული აღმოჩნდა ავტორიტარულ ხელისუფლებებთან საზღვარგარეთ და არალიბერალურ ტენდენციებთან – შინ.

პირველი ბრალდება – ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება – ფოკუსირებულია მეფის მიერ კანონის საკუთარი ინტერესებისადმი დაქვემდებარებაზე და ძალაუფლების უკონტროლო ზრდაზე. საჩივარი ბრალს სდებდა ბრიტანელ მონარქს „საზოგადო კეთილდღეობისათვის“ სასარგებლო იმ საკანონმდებლო ინიციატივისთვის ვეტოს დადებაში, რომელსაც იგი არ ეთანხმებოდა და ისეთ ქმედებებში, რომლებიც თვითმმართველობას ერთპიროვნული გადანიშნულებით ანაცვლებდა. მეფეს ასევე ბრალად დაედო იმ საკანონმდებლო ორგანოების გაშვება, რომლებიც სამეფოს ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდა. თუმცაღა დანაშაულები მხოლოდ მეფე არ იყო. დეკლარაცია დანაშაულის დიდ წილს მეფეს აკისრებდა, მაგრამ ამერიკელებმა ასევე ჩათვალეს, რომ მეფე „სხვებს შეეკრა, რათა დავემორჩილებინეთ“ და ბრიტანეთის პარლამენტსაც ბრალი დასდეს საკუთარი ნებით კოლაპორაციაში, როცა მათ ფუნდამენტურ უფლებებზე შეტევის სანქცია გასცა.

დეკლარაციაში ასევე ნათქვამი იყო, რომ მეფე სამართლის ადმინისტრირებას უშლიდა ხელს და მისი ქმედებები, მათი განზრახვა და შესრულება, არალიბერალური იყო. იგი არ სცემდა პატივს თავისუფალ სასამართლო სისტემას და ცდილობდა, მოსამართლეები მასზე დამოკიდებულები, მისი ერთგულები ყოფილიყვნენ და არა კანონის. მეფეს ასევე ბრალად ედებოდა სამართლებრივი პროცედურის გვერდის ავლა და „გამოგონილი დანაშაულების“ საბაბით

ოპონენტების დევნა. დეკლარაცია ასევე ბრალად უყენებდა მეფეს კოლონიებში კორუფციის ზრდას და მისი სრულიად ახალი სახის შექმნას. ბრიტანული სისტემისთვის ამგვარი ბრალდებების წაყენება მიზნად ისახავდა ამერიკელების ვნებების გაღვივებას სამართლის პაროდიაზე მათ ქვეყანაში. ეს ასევე ნიშნავდა, რომ მსგავსი ქმედებები ამერიკული ექსპერიმენტის საწინააღმდეგო იყო.

იგივე ეხებოდა სამხედროების მიერ სამოქალაქო საქმეებში ჩარევას. ფილადელფიაში შეკრებილი ამერიკელების აზრით მთავარი განსხვავება ახალ და ძველ სამყაროს შორის

**დამოუკიდებლობის
დეკლარაცია
ორიგინალური
ტექსტი ან ყოფილა.
სინამდვილეში
ადგილობრივი
კანონმდებლებისა
და ქალაქების მიერ
შექმნილი 100-მდე
ვერსია არსებობდა,
რომლებიც წინ
უსწრებდა 4 ივლისის
დეკლარაციას**

რის იარაღის ძალაზე მდგომი ავტოკრატებისადმი სიძულვილი იყო. დეკლარაცია ბრალს სდებდა მეფეს მშვიდობიან დროს შეიარაღებული ძალების ნაწილების ამერიკის ტერიტორიაზე დგომაში, ამერიკული საკანონმდებლო ორგანოების ნებართვის გარეშე, რაც სამხედროებს თავისუფლებას ანიჭებდა და სამოქალაქო ხელისუფლებაზე მალა აყენებდა. მეფემ მშვიდობასა და საომარ ვითარებას შორის ზღვარი წაშალა და, პოლიტიკური პროტესტის ჩახშობით, უთანხმოების მილიტარიზაცია გამოიწვია.

დეკლარაციის ბევრი ხელმოწერისთვის კიდევ უფრო სამწუხარო იყო, რომ მეფემ მის დაქვემდებარებაში მყოფი უზარმაზარი ძალები გამოიყენა, რათა სამოქალაქო არეულობა და ძალადობა წაეხალისებინა. ეს ბრალდება პირდაპირ ეხებოდა ბრიტანელების მიერ მკვიდრი მოსახლეობის ნაქეზებას,

იერიში მიეტანათ აჯანყებულ კოლონისტებზე, ხოლო ირიბად – ვირჯინიის სამეფო გუბერნატორის მონებისადმი თავისუფლების დაპირებას, თუკი თავიანთი ბატონების წინააღმდეგ გამოვიდოდნენ. იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ბრალდებები პირდაპირ ადანაშაულებდა მეფეს საკუთარ მოქალაქეებზე იერიშის მიტანის მცდელობაში, ისინი შეიძლებოდა ყველაზე ფეთქებადი ყოფილიყო.

გარდა ამისა, ეს ბრალდებები ყველაზე ირონიულიც იყო, იმის გათვალისწინებით, რომ დეკლარაცია თანასწორობის, ღირსებისა და თავისუფლების არგუმენტია, იმ ადამიანების მიერ მიღებული, რომელთა უმეტესობაც მონათმფლობელი იყო, ზოგიერთი მათგანი კი მონათმფლობელობის თავგადაკლული დამცველი. მეფე ჯორჯ III-ის ტირანიისაგან გათავისუფლებულად თავის გამოცხადებისა და, ამავე დროს, ათასობით შავი კაცის, ქალისა და ბავშვის ტყვეობაში დატოვების თვალთმაქცობა თანამედროვეთათვის შეუმჩნეველი არ დარჩენილა. ბრიტანეთის საქციელის დასაცავად, გამოჩენილმა ბრიტანელმა ესეისტმა სემუელ ჯონსონმა იკითხა: „როგორ ხდება, რომ ყველაზე ხმამაღლა თავისუფლებაზე ზანგების მეპატრონეები გაჰყვირიან“?

დეკლარაციის წვრილმანების გრძელი სია იმის მტკიცებით სრულდება, რომ „მეფე, რომლის ქცევებიც შეიძლება შეფასდეს, როგორც ტირანის, არ გამოდგება თავისუფალი ხალხის მმართველად“. დამფუძნებელთა თაობა თვლიდა, რომ ტირანია საფრთხეა, რომელიც ოკეანის გაღმადან შეიძლება მოდიოდეს. ისინი იმასაც შიშობდნენ, რომ ტირანია მათ ქვეყანაშიც შეიძლებოდა განვითარებულიყო და სწორედ ამიტომაც ჩამოთვლილი დეკლარაციაში გზები, რომლებმაც შეიძლება ძირი გამოუთხაროს თავისუფლებას.

ქვეყნის დაარსებიდან დაახლოებით 50 წლის შემდეგ, ერის ისტორიაში ალბათ ყველაზე ცნობილ 4 ივლისის სიტყვაში ჯონ ქუინსი ადამსი ამტკიცებდა, რომ „ხალხის მიერ ჩაგვრისათვის წარმატებული წინააღმდეგობის განევა, ტირანისა და თავად ტირანის დამარცხება“ დამოუკიდებლობის დეკლარაციის მთავარი სათქმელი და ამერიკის რესპუბლიკის საბოლოო მიზანი იყო.

ერის დაბადების დღეზე და ჩვენი ქვეყნის ისტორიის კრიტიკულ მომენტში დეკლარაციის ბრალდებების გრძელი სიის წაკითხვა შეგვახსენებს, რომ ტირანიასთან ბრძოლა, შინ თუ გარეთ, ჩვენი დამოუკიდებლობის ფუნდამენტია. 🇺🇸

ფოტო: iStock Getty - Images Plus

ამერიკა გუშინ და დღეს

უთანასწორობა, იდეოლოგია და წესრიგის შეცვლა ამერიკაში

აღამ ბარფინკლი

ამერიკის პოლიტიკის დეპოლარიზაცია დამოკიდებულია იმის უკეთ გაგებაზე, თუ რა არის უთანასწორობა და როგორ უკავშირდება ის წარსულისა და აწმყოს იდეოლოგიურ მიმდინარეობებს. კოვიდისა და ჯორჯ ფლოიდის მკვლელობის ფონზე ვხედავთ, რომ სამოქმედოდ სულ უფრო ნაკლები დრო გვრჩება.

2019 წელს „სითი ჯერნელ-ში“ ჰარვარდის პროფესორის, ედვარდ ლ. გლეზერის შესანიშნავი ესე გამოქვეყნდა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ვესაუბროთ ორიათასიანების თაობას კაპიტალიზმსა და სოციალიზმზე. გლეზერი გამოკითხვის იმ შედეგებს ეხმაურებოდა, რომელიც სოციალიზმის მზარდ და კაპიტალიზმის სულ უფრო ნაკლებ პოპულარობას აჩვენებდა ბერლინის კედლის დანგრევის შემდეგ დაბადებულთა შორის. ამ თაობას აშკარად ვერ ემასხვრებოდა „მძიმე“ სოციალიზმი.

გლეზერის ახსნა იმ ვარაუდს ეყრდნობოდა, რომ სანახევროდ გაუნათლებელი მემარჯვენე თუ მემარცხენე პროპაგანდისტების გავლენით

ასევე სანახევროდ გაუნათლებელ ახალგაზრდებს არასწორი წარმოდგენა შეექმნათ სოციალიზმზე და სინამდვილეში კარგად ვერც კი ხვდებოდნენ, თუ რას ეკითხებოდნენ გამოკითხვისას. ავტორი ასკვნიდა: „ბევრ ახალგაზრდას ჰგონია, რომ ეს უბრალოდ უფრო საყვარელ, უფრო სამართლიან მთავრობას ნიშნავს“. მათ წარმოდგენაში სოციალიზმი არ ასოცირდება სამთავრობო კონტროლსა თუ ბიზნესის წინააღმდეგ მიმართულ პოლიტიკასთან – სავარაუდოდ, სხვაგვარად დაიწყებდნენ ფიქრს, „ეს რომ სცოდნოდათ“. ამგვარად, სოციალიზმი ასოცირებულია ისეთ შედარებით მსუბუქე კომპრომისებთან, როგორცაა, ვთქვათ, უფრო მაღალი გადასახადი უფრო მეტი მოგებისათვის.

პროფესორი კიდევ ერთ შესაძლო ახსნას გვთავაზობს „ახალი სოციალისტური“ აზროვნებისათვის. ამ შემთხვევაში ორიათასიანების თაობის შთაბეჭდილებებს კი აღარ გულისხმობს, არამედ ინტელექტუალი აქტივისტების აზროვნებას. იგი იხსენებს 2018

წელს „ნიუ იორკ ტაიმსში“ გამოქვეყნებულ ესეს „ახალი სოციალისტები“, რომელიც ბრუკლინის კოლეჯის პოლიტიკის მკვლევარს, კორი რობინს ეკუთვნის:

„სოციალისტების არგუმენტი კაპიტალიზმის წინააღმდეგ ის კი არაა, რომ იგი გვალარიბებს, რამედ ის, რომ თავისუფლებას გვართმევს. როდესაც ჩემი კეთილდღეობა შენს ახირებებზეა დამოკიდებული, როდესაც სასიცოცხლოდ აუცილებელი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება ბაზრისადმი დამორჩილებას ითხოვს, ეს თავისუფლება აღარ არის – სხვისი ბრძანებებით ცხოვრებაა. სოციალისტებს სწორედ ამის დასრულება სურთ – რომ აღარავინ იყოს ვალდებული, უფროსს ემსახუროს, გაიღიმოს, რათა უკეთესად გაყიდოს საქონელი და გადარჩენისათვის იმუშაოს“.

გლეზერი შენიშნავს, რომ რობინის „დახასიათებაში არაფერია ნათქვამი „მედიქეიდის“ უფრო ხელმისაწვდომ ჯანდაცვის საყოველთაო პროგრამაზე თუ კაპიტალის ზრდასთან დაკავშირებულ გაზრდილ გადასახადებზე. მთ-

აღამ გარფინკლი „ამერიკული ინტერესის“ თანადამფუძნებელი რედაქტორი და სინგაპურის ნენიანგის ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის მონვეული მკვლევარია.

ლიანად არის ხაზგადასმული ბაზარი და მისი სავარაუდო სისასტიკეები“.

აქ გლუხერი სცდება. რობინი ორიათასიანების თაობის მიერ ბაზრის მიუღებლობაზე ან მის კარიკატურულად აღქმაზე არ საუბრობს.

იდეა, რომ მხოლოდ კაპიტალიზმი, ან უმთავრესად კაპიტალიზმი განაპრობებს იერარქიას ადამიანთა ურთიერთობებში, რა თქმა უნდა, უცნაურია. და კიდევ უფრო უცნაურია ის იდეა, რომ სოციალიზმი ათანასწორებს და ათავისუფლებს. მაშინ იქნებ

იდეა, რომ მხოლოდ კაპიტალიზმი, ან უმთავრესად კაპიტალიზმი განაპრობებს იერარქიას ადამიანთა ურთიერთობებში, რა თქმა უნდა, უცნაურია. და კიდევ უფრო უცნაურია ის იდეა, რომ სოციალიზმი ათანასწორებს და ათავისუფლებს.

ოჯახებზეც უარი ვთქვათ, თუ უფროსების თავიდან მოცილება გვინდა. ორიათასიანების თაობის სწრაფვას ნაკლები საერთო აქვს ეკონომიკათან და მეტი – კულტურულ განვითარებასთან. ის პრინციპულად უარყოფს ავტორიტეტს განურჩეველი თანასწორობის მისაღწევად და გამოხატავს უდიდეს სიძულვილს ნებისმიერი რამისადმი, რაც ხელს შეუშლის ექსპრესიული ინდივიდუალიზმის აბსოლუტური უფლებით სარგებლობას. ცხოვრება არასოდეს უნდა იყოს რთული თუ უსიამოვნო და თუ ასეთი გახდა, მაშინ, ცხადია, ვიღაცასა თუ რაღაცას უნდა დაბრალებდეს.

2019 წელს, როცა 40 წელი შესრულდა კრისტოფერ ლემის „ნარცისიზმის კულტურის“ გამოქვეყნებიდან, სოციალიზმისაკენ ორიათასიანთა თაობის გადახრამ სწორედ ისეთი ნარცისისტული სახე შეიძინა, როგორც ლემი და სხვები წედნენ. თუმცა ნამდვილი ექსპრესიული ინდივიდუალიზმი ვერასოდეს გახდებოდა ასეთი „გაბერილი“, ვერასოდეს დაარღვევდა ნორმალურ ცხოვრებისეულ მოლოდინებს, ის კარნავალური გარემო რომ არა, სიმდიდრის, კეთილდღეობის სხვადასხვა დონეზე რომ ჩნდება. საუკუნის დასაწყისში კი მას ახალი ტექნოლოგიების სულის შემხუთველი რეალობებიც დაემატა. დრამატული მაგალითი აიფონია, რომელიც ბაზარზე 2007 წელს გამოჩნდა, დასავლურმა საზოგადოებამ კი 2012-13 წლებში აიტაცა.

ახლა ბავშვების უმრავლესობა სულაც აღარაა კარგად – ყოველ შემთხვევაში, მდიდარი, პრივილეგირებული ბავშვები. წარმოუდგენლად გაეზარდათ განცდა, რომ იმსახურებენ იმას, რასაც იღებენ, სამუშაო ეთიკაზე კი თითქმის არაფერი იციან. მუდმივად ელოდე-

ბიან რაღაცის მიღებას, რადგან ყოველთვის ასე იყო.

გასაგები მიზეზებით, ბავშვები ფიქრობენ, რომ თუ შეერთებული შტატების მთავრობა ადამიანებს სულ რაღაცას აძლევს – სოციალური დახმარების ჩეკებს ანვდის მოხუცებსა და უძღურებს, გადასახადებს უხდის და საკვებით უზრუნველყოფს ღარიბებს, სუბსიდიებით ეხმარება ფერმერებსა და შერჩეულ კორპორაციებს და ა.შ., მაშინ მისგან ისეთი აბსტრაქტული რაღაცის მოლოდინიც უნდა გვქონდეს, როგორც უფლებებია: ჯანმრთელობის დაცვის უფლება, უფასო განათლების უფლება, უსიამოვნო და შემაშფოთებელი საუბრებისაგან თავდაცვის უფლება... შეერთებული შტატების კონსტიტუციაში კი საპირისპირო რამ წერია – რომ ხალხი აძლევს უფლებებს ფედერალურ სახელმწიფოს, რაც სრულიად გაუგებარია ორიათასიანთა თაობისათვის.

ის ტენდენცია, რომ ახალგაზრდა ამერიკელებს სოციალიზმი „მოსწონთ“ – არა, სოციალური მედიის ენა შემთხვევით არ გამოიყენებია; „დამეგობრების“ იდეაც ხომ ასეთივე ზედაპირული გახდა, ადამიანური ემოციების მთელ რეპერტუართან ერთად – რაღაც ისეთს ირეკლავს, რასაც ვერც ლემი და ვერც სხვა ვინმე წარმოიდგენდა 1979 წელს.

სოციალიზმმა შესაძლოა იმიტომაც მოიპოვა პოპულარობა ახალგაზრდებს შორის, რომ უფრო დიდი სოციალური იდეა გაჩნდა შეერთებულ შტატებში, სადაც მოსახლეობა უფრო მრავალფეროვანი, უფრო ურბანიზებული, ეკონომიკურად ურთიერთდამოკიდებული გახდა. ამერიკის მოსახლეობა ისეთივე ჰომოგენური არ არის, როგორც დანიისა და არც უკიდურესი ნაციონალიზმით გამოირჩევა. როგორც ერი, ახლა ნაკლებ წინააღმდეგობას ვუქმნით უმცირესობებს, ვიდრე მაშინ, როცა ვირჯინიაში, სეგრეგაციის პირობებში ვიზრდებოდი, და ეს ეხება არა მხოლოდ ეთნიკურ და რასობრივ უმცირესობებს, არამედ გენდერულ, სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით გამორჩეულ ჯგუფებსაც.

მინეაპოლისში ჯორჯ ფლოიდის საზარელი მკვლელობა ვერ აბათილებს ამ მტკიცებას. პირიქით, დღევანდელი კომერციული ელექტრონული მედიისათვის დამახასიათებელი გავრცელების მიუხედავად, ბევრად უფრო მეტი მშვიდობიანი პროტესტი იყო ქვეყანაში, ვიდრე ამბოხი, რომელიც „აქსელერაციონისტული“ ანტიფას მიერ უნდა ყოფილიყო პროვოცირებული. ამასთანავე, საპროტესტო გამოსვლების უმრავლესობა არა მხოლოდ მშვიდობიანი იყო, არამედ სხვადასხვა რასის გამაერთიანებელიც.

ცვლილებები, რომელთა მონმეც გავხდით ცხოვრების მანძილზე, მთლიანობაში ძალიან კარგია. ცხადია, უფრო მეტი სიკეთე, ტოლერანტობა და რასობრივი ურთიერთდახმარება უკეთესი იქნებოდა, მაგრამ ამ კონტექსტში ამაზე საუბარი შორს წაგვიყვანს.

უმნიშვარი დემოკრატიის სულისკვეთებისათვის ზედაპირული დასკვნების გამოტანაა დამახასიათებელი: თითქოს თანასწორობა, რომელიც ადამიანის უფლებების კონტექსტში ნიშნავს ღირსების თანასწორობასა და კანონის წინაშე თანასწორობას, „ყველა თვალსაზრისით თანასწორობაა“, ან უნდა იყოს – მატერიალური მდგომარეობის, პოლიტიკური შეხედულებების (მიუხედავად განათლების დონისა)...

სწორედ ამ დოქტრინის მზარდმა გავრცელებამ შეუნყო ხელი სოციალიზმის დამახინჯებულად გაგებას. ეს მართლაც ასეა, მიუხედავად არიერგარდის რეაქციისა, რომლის მონმენიც რამდენიმე ფრონტზე ვართ და რომლის ყველაზე ოდიოზური ფორმაც ტრამპისტა ბრძოლაა ამერიკული ექსპერიმენტის საზღვრებში. ახლად დაწყებული „ბინძური თეთრი“ ეთნიკური ნაციონალიზმია ის, რამაც პრეზიდენტი ჯორჯ ფლოიდის საქმის პოლიტიზებამდე მიიყვანა – იმედი ჰქონდა, რომ ცეცხლს გააღვივებდა, რითაც თავის საარჩევნო კამპანიას სიმზურვალეს შესძენდა. თუ ვინმე ფიქრობს, რომ ტრამპის მილიტარისტული, პოლარიზაციის გამამძაფრელი პასუხი მხოლოდ მისი ფსიქიკური მდგომარეობის გამოხატულებაა, სათანადოდ ვერ აფასებს მის პოლიტიკურ უნარებს.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ორიათასიანთა თაობის ეკრანებზე მიჯაჭვულობა ხელს უშლის მათ, ნელა, ყურადღებით დააკავშირონ მოვლენები ერთმანეთთან და საფუძვლიანი ცოდნა მიიღონ აბსტრაქტული თუ რთული თემების შესახებ. ცხადია, აქ პოლიტიკური ფილოსოფიისა და პოლიტიკური ეკონომიკის საკითხებიც იგულისხმება. ასე რომ, სკოლასა თუ უნივერსიტეტში სამოქალაქო განათლების საგანი პროფესიონალურად რომ ესწავლებინათ, ორიათასიანთა თაობის ბევრი წარმომადგენელი მაინც ვერ შეძლებდა იმის გარკვევას, რა იყო, რა არის სინამდვილეში სოციალიზმი და კაპიტალიზმი. ფაქტი, რომ ამერიკის საზოგადოება ისტორიას სერიოზულად არასდროს იღებდა, აქ ვერ დაგვეხმარება.

აი, ამიტომ იყო საჭირო, რომ გამოკითხვისას ფრთხილად დაესვათ კითხვები, თუ სოციალური მეცნიერებისათვის ღრუბული მასალის შეგროვება სურდათ. როგორც ყველამ იცის, ვინც კი სტატისტიკას სწავლობდა სოციალური მეცნიერებების დოქტორად გახდომამდე, გამოკითხვამ შესაძლოა ნებისმიერ დასკვნამდე მიგიყვანოს, თუ კითხვებს შესაბამისად დასვამ. იქნებ ზემოთ დასახელებული გამოკითხვის შემთხვევაშიც ასე იყო?

რაც შეეხება წინააღმდეგობის განევას „ბაზრისადმი მორჩილებაზე“, ამ საკითხის განხილვისას ეკონომიკას გვერდს ვერ ავუვლით. წვრილი მოვაჭრეების სამყარო, ადამ სმიტის ყაიდის კაპიტალიზმი დიდი ხანია შეცვალა ავანტიურისტული კაპიტალიზმის პლუტოკრატიზმულმა ფორმამ, სხვაგვარი ფინანსური სისტემებით. ერთი სახალისო ვიდეოა, სახელწოდებით: „ორი ძროხა გყავს“, რომელიც მკაფიოდ ასახავს ამ განსხვავებას.

მთხრობელი გულმოდგინედ გვიხსნის, რას ნიშნავს „ორი ძროხის ყოლა“ კომუნისტურ, სოციალისტურ, ფაშისტურ და ბიუროკრატიულ გარემოში, ტრადიციულ კაპიტალიზმს კი ასე აღწერს: „ორი ძროხა გყავს. ერთს ყიდი და ხარს ყიდულობ. ნახირი იმატებს და ეკონომიკა იზრდება. მერე ყიდი ამ ყველაფერს და პენსიაზე გადიხარ – შემოსავლით დაიმედებული“. რაც შეეხება ავანტიურისტულ კაპიტალიზმს, ვიდეოს ავტორები მას ასე ახასიათებენ:

„ორი ძროხა გყავს. სამს მიჰყიდი საჯაროდ რეგისტრირებულ შენს კომპანიას, იმ აკრედიტების გამოყენებით, რომლებსაც სიძე გაგიხსნის ბანკში, შემდეგ სესხის/კაპიტალის გაცვლას ახდენთ შესაბამისი ზოგადი შემოთავაზებით – ისე, რომ შენს ოთხივე ძროხას

უკანვე იბრუნებ, ხუთი ძროხისათვის გადასახდელი გადასახადის გაუქმებით. უფლება ექვსი ძროხის რძეზე შუამავლის საშუალებით გადაეცემა კაიმანის კუნძულების კომპანიას, რომელსაც საიდუმლოდ ფლობს მაჟორიტარი აქციონერი. ის კი უფლებას შეიძივე ძროხაზე უკანვე მიჰყიდის შენს რეგისტრირებულ კომპანიას. ყოველწლიურ ანგარიშში ნათქვამია, რომ კომპანიას რვა ძროხა ჰყავს და კიდევ ერთიც შეიძლება ჰყავდეს“.

მაგალითად, სანდერსი და რიგითი მემარცხენეები შევდეთს სამაგალითო ქვეყანად, თავიანთ ახდენილ ოცნებად მიიჩნევენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ შევდეთში არც ერთს არ უცხოვრია.

მხიარული ამბავია, თუმცა იმასაც გვიჩვენებს, როგორ შეიძლება ფინანსური სისტემის მანიპულირება, რომ ანონიმურად მოიპოვო ძალაუფლება ჩვეულებრივ ადამიანებზე, რომლებსაც ჩვეულებრივი სამსახურები აქვთ. ასეთი კაპიტალიზმი მათ ერთგვარად უზღუდავს თავისუფლებას, რადგან შრომის ბაზარი აუცილებლად მახინჯდება. შრომის ბაზრები კი ბოლომდე თავისუფალი არც არასდროს ყოფილა – ფართო აზრით გაგებულ ეფექტური ბაზრის ჰიპოთეზა ეკონომიკურ ტექსტებში დარჩა. თუმცა ახალი ტურბო-კაპიტალიზმი ბევრად უფრო უზღუდავს არჩევანს ჩვეულებრივ ადამიანებს ბერკეტების იმ უმცირესობის ხელში ჩაგდებას, ვინც იცის, როგორ უნდა გამოიყენოს სხვადასხვა სტრატეგია, მარკეტინგიდან ლობირებამდე.

ლობირება შემთხვევით არ მისხენებია. ამერიკის ოქროს ხანად წოდებულ პერიოდში – 1870 წლიდან 1914 წლამდე – სიმდიდრისა და ძალაუფლების კონცენტრაციის გამო წარმოქმნილი გართულებები მთავრობას აიძულებდა, რაღაც მოეხერხებინა „გამდიდრებული ბოროტმოქმედებისათვის“ (როგორც თეოდორ რუზველტი უწოდებდა), რაც კიდევ უფრო უარეს შედეგს იძლეოდა. ასეთივეა მთავრობისაგან მხარდაჭერილი რანტიეების საქციელიც, რომელიც საყოველთაოდ იყო მიღებული ამერიკის პოლიტიკურ ეკონომიაში. ეს კარგად ხსნის, რატომ გვაქვს ე.წ. ფასების დაავადება ჯანდაცვის, მშენებლობის, ტრანსპორტირების სფეროებში ბოლო ათწლეულებში.

აი, მთავარი მიზეზიც, რის გამოც უფრო გაღრმავდა უთანასწორობა ზედა და საშუალო ფენებს შორის. ეს იმიტომ არ მომხდარა, რომ საშუალო კლასის შემოსავლის დონე შემცირდა – ამ მითის გაჩენა ან ეკონომიკური მონაცემების სწორად წაკითხვის უუნარობამ განაპირობა, ან იდეოლოგიურმა დაუინტერესებლობამ. ბევრი რამის ფასი, მათ შორის სოციალური მობილობის ინდიკატორებთან დაკავშირებულ განათლების სფეროშიც, უფრო სწრაფად გაიზარდა, ვიდრე შემოსავლის დონე.

„ბავშვები“ გრძნობენ პლუტოკრატიზმზე უფრო, ავანტიურისტული კაპიტალიზმის პოლიტიკურად განპირობებულ უსამართლობას – მათ ხომ კაპიტალიზმის მხოლოდ ეს ფორმა უნახავთ. ისინი მეტისმეტად ახალგაზრდები არიან იმისათვის, რომ „მძიმე“ სოციალიზმის ცოდვები ახსოვდეთ – გულაგი და სხვა დანარჩენი; ამავე დროს ცოდნა არ ჰყოფნით, რომ დასავლეთ ევროპის სოციალისტური სახელმწიფოების არცთუ სახარბიელო ეკონომიკური მდგომარეობა გაიაზრონ. ჰოდა, რადგან ვერაფერს შეადარებენ სოციალიზმის თავიანთ ზედაპირულ წარმოდგენას, საბაზრო სისტემით მტკივნეული იმედგაცრუების ამარა რჩებიან.

კონტრასტს ისიც აძლიერებს, რომ ორიათასიანთა თაობას ერთობ მოსწონს ზედაპირული და ხშირ შემთხვევაში, უბრალოდ მცდარი რიტორიკა ბერნი სანდერსისა თუ უნივერსიტეტის პროფესორებისა, რომლებსაც წიგნებიდან მიღებული ცოდნით სამყაროს გადარჩენა სურთ. მაგალითად, სანდერსი და რიგითი მემარცხენეები შევდეთს სამაგალითო ქვეყანად, თავიანთ ახდენილ ოცნებად მიიჩნევენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ შევდეთში არც ერთს არ უცხოვრია.

განმანათლებლებს ღრმად სწამდათ, რომ საზოგადოების ყველა წევრი თანასწორია კანონის წინაშე და რომ ყველას აქვს ფუნდამენტური ღირსება. ამერიკულ კულტურაში ეს ითარგმნა, როგორც თანაბარი შესაძლებლობების პრინციპი, რაც მკვეთრად უპირისპირდებოდა მე-18 საუკუნის ევროპაში მიღებულ ნორმებს. იქ დინასტიას, არისტოკრატობას, ფეოდალიზმის ხანიდან მომდინარე კლასობრივ დაყოფას ჰქონდა მნიშვნელობა, ეკლესია კი არსებული ნორმების ლეგიტიმაციას ახდენდა. განმანათლებლობის ინოვაცია პოლიტიკურ ფილოსოფიაში სრულიად რევოლუციური რამ იყო მე-18 საუკუნის ბოლო მეოთხედისათვის.

შევდეთის პოლიტიკური ეკონომიის დასახსნათებლად ეს ტერმინი გამოგვადგებოდა: ფეოდალურ-კორპორაციული კაპიტალიზმი,

რომელიც ზემოდან დაჰყურებს განათლებულ, მაღალი ნდობის მქონე საზოგადოებას. მთავრობა მენეჯერისა და მედიატორის როლს თამაშობს კაპიტალისა და მშრომელთა ინტერესების გადაკვეთისას. უდავოდ არასწორია იდეა, რომ ამგვარი წყობა, რომელიც, სხვათა შორის, ამერიკისას მოგვაგონებს მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ წლებში, შესაძლოა გამოსადეგი აღმოჩნდეს შეერთებული შტატების დღევანდელ სინამდვილეში. მაგრამ „ბავშვებმა“ ეს ალბათ არ იციან. მოცემულ გარემოებებში ისიც კი საკვირველია, ორიათასიანთა თაობის რომელიმე წარმომადგენელი კაპიტალიზმს კეთილ სიტყვას თუ შეანევს.

რაც შეეხება უმცირესობების სოციალურ და მორალურ ჩართულობას ამერიკის სოციალურ იდეასა და იდეალებში, ბოლო 70 წლის განმავლობაში მისი ტრანსფორმაცია მეტ-ნაკლებად სწორი იყო. თუმცა აქაც, როგორც სხვა შემთხვევებში, შეიძლება მეტისმეტად შორს წავიდეთ. ყველამ, ვისაც კი უნივერსიტეტში სტატისტიკის საფუძვლები უსწავლია, იცის, რას ნიშნავს პირველი ტიპისა და მეორე ტიპის შეცდომები. უფრო ლამაზად რომ ვთქვათ – ჯეიმს თერბერის სიტყვებით: „შეიძლება წინ გადაიხარო და სახით დაასკდე მინას, ან უკან გადაიხარო მეტისმეტად და ზურგით დაეცე“.

ეს აზრი ახალი არ არის – ბერძენებიდან მოდის, რაც მას პოლიტიკური სიბრძნის ძველისძველ სამკაულად აქცევს. პლატონის „სახელმწიფოს“ მეშვიდე წიგნში ამას სოკრატე ამბობს და ეს ის იშვიათი შემთხვევაა, როცა პლატონსა და არისტოტელეს ბევრი არაფერი აშორებს ერთმანეთისაგან. სოკრატე ამტკიცებს, რომ ყოველ რეჟიმს აქვს მთავარი მიზანი და სწორედ მისადმი წრეგადასული მსახურებაა ის, რაც საბოლოოდ ღუპავს და არა – ერთგულების ნაკლებობა. ასეა დემოკრატიაშიც – მეტისმეტი თავისუფლება ანადგურებს სამოქალაქო წესრიგსა და საზოგადოებრივ ნდობას, საბოლოოდ კი ძლიერი ხელის – ტირანის – სურვილს აჩენს, რომელიც წესრიგის აღდგენას შეძლებდა.

ძნელად თუ მიაგნებ იმის უკეთეს აღწერას, რაც ამერიკის პოლიტიკურ კულტურას დაემართა ბოლო ათწლეულებში. განმანათლებლებს ღრმად სწამდათ, რომ საზოგადოების ყველა წევრი თანასწორია კანონის წინაშე და რომ ყველას აქვს ფუნდამენტური ღირსება. ამერიკულ კულტურაში ეს ითარგმნა, როგორც თანაბარი შესაძლებლობების პრინციპი, რაც მკვეთრად უპირისპირდებოდა მე-18 საუკუნის ევროპაში მიღებულ ნორმებს. იქ დინასტიას, არისტოკრატობას, ფეოდალიზმის ხანიდან მომდინარე კლასობრივ დაყოფას ჰქონდა მნიშვნელობა, ეკლესია კი არსებული ნორმების ლეგიტიმაციას ახდენდა. განმანათლებლობის ინოვაცია პოლიტიკურ ფილოსოფიაში სრულიად რევოლუციური რამ იყო მე-18 საუკუნის ბოლო მეოთხედისათვის.

მაგრამ წარმატებას ხშირად მოჰყვება წარუმატებლობა და ადამიანთა უფლებების დამცველთა ზემოთ ნახსენები მოძრაობის, 70-იან წლებში ფემინისტების აღმასვლის ფონზე თანაბარი შესაძლებლობების, ფუნდამენტური ღირსებისა და კანონის წინაშე თანასწორობის იდეები რაღაც სხვად იქცა. შეიცვალა მთავარი კონცეფცია იმისა, თუ რისკენ ისწრაფვის დემოკრატიული პოლიტიკა. ამერიკის პოლიტიკა და სამართალი აღარ იყო აღქმული იმ საშუალებად, რომელსაც ინტერესთა კონ-

ფლიქტის მოგვარება შეეძლო, ისევე, როგორც საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა უფრო მეტი თანასწორობის მიღწევის მიზნისაკენ. ეს სპეციფიკური სიკეთე, რომელიც ქვეყანაში უნდა გაჩენილიყო, თითქმის განუსაზღვრელი სიკეთეა და მარცხი ყველაფრით შეიძლება გამართლებულიყო – ნებისმიერი სიტუაციით, რაც დაშორებული იქნებოდა იდეალურისაგან. აი, გადაჭარბების, გაუნონასწორებლობის, წინდაუხედავობის ფორმულაც უმნიშვნელად იდეალისტურ კულტურულ კონტექსტში.

დროთა განმავლობაში იდეალურად თანასწორი უფლებები, რომლებიც თანაბრად უნდა ჰქონოდა ყველას, ფერისა და სქესის განურჩევლად, გარკვეული ნიშნით გამორჩეული ჯგუფებისათვის განსაკუთრებულ უფლებებზე გადაიქცა. აქაც გადაჭარბებამ ითამაშა დიდი როლი: მეტისმეტი ყურადღება მიექცა განსხვავებულობას, მსხვერპლთა წამებას და შედეგად, ამერიკის დემოკრატიული საზოგადოება ურთიერთმოქიშპე ნაწილებად დაიყო. ამ გადაჭარბების მიზეზი ისიც იყო, რომ დეტერმინისტული, მატერიალისტური, მარქსოიდური აზროვნება შეერია სოციოლოგიასა და სხვა აკადემიურ დისციპლინებს. ცნებები „სტრუქტურული ძალადობა“ და „თეთრკანიანის პრივილეგია“ კარგად ხსნიდა, რატომ არ იყო მათში მოაზრებული არც ერთი ადამიანი პასუხისმგებელი ნებისმიერ არასწორ, შეუსაბამო საქციელზე. ამ ტრანსფორმაციას დიდად დაეხმარა თერაპიული მეტაფორის ტრიუმფი, როგორც ფილიპ რიფმა იწინასწარმეტყველა 1966 წელს, მასთან ერთად კი – ტრადიციული რელიგიური აზროვნების რღვევა.

შემდეგ ასე განვითარდა მოვლენები (რაც გარდაუვალი იყო): რადგან არავინ არის პასუხისმგებელი საკუთარ ნაკლზე, მაშინაც კი, თუ ეს სხვებზე უარყოფითად აისახება, გამოდის, რომ არავინ უნდა იტანჯოს, არავინ უნდა აღმოჩნდეს არახელსაყრელ სიტუაციაში. ზოგიერთის ცხელმა თავმა კი ეს ისე გაიგო, თითქოს უპირატესობითაც არავინ უნდა ისარგებლოს, რადგანაც ცხოვრებაში წარმატება ყოველთვის რაღაც ფორმით უკავშირდება ილბალსა თუ ექსპლუატაციას და არა – დამსახურებასა თუ ხასიათს. აქედან კი შორი არ არის იმ აზრამდე, რომ შესაძლებლობების თანასწორობა უნდა ჩანაცვლდეს მდგომარეობისა თუ შედეგის თანასწორობით. და თუ ამ დაშვებას დენაციონალიზაციას დაუქვემდებარებთ, რაც სულ უფრო პოპულარული ხდება მემარცხენე ორიათასიანელებში, მიიღებთ, მაგალითად, ღია საზღვრების იდეის ბუნებრივ დაცვას.

აქვე შევნიშნავ, რომ აფროამერიკელების მიმართ არსებული ფანატიზმის მძიმე მემკვიდრეობის აღრევა თეთრკანიანთა რასიზმის სხვა მსხვერპლთა შემთხვევებთან, შავკანიანების გამოყვანა ათიდან ერთ „მარგინალიზებულ“ ჯგუფად ყოველთვის არასწორად, უსაფუძვლოდ და უსარგებლოდ მეჩვენებოდა. ეს აღრევა სერიოზულად დაიწყო 1970-იანი წლების დასაწყისში რადიკალურ ფემინიზმთან ერთად და მართალია, „ჩარგული“ შავკანიანებისა და „ჩაგრული“ ქალების ანალოგიას არც არასდროს ჰქონია დიდი აზრი, მაგრამ მაინც ფართოდ გავრცელდა მას შემდეგ.

აფროამერიკელების გამოცდილება სრულიად გამორჩეულია – არც ერთი სხვა ჯგუფის გამოცდილებას არ ჰგავს ამერიკის ის-

ტორიაში. არც ერთ სხვა ჯგუფს არ დაუწყია ამერიკაში მოგზაურობა, როგორც მოძრავ ქონებად მიჩნეული ობიექტების სიმრავლეს. არც ერთი სხვა ჯგუფის ოჯახები არ გაუყვიათ შუაზე და არც მთელი თაობები დაუტოვებიათ უნიგნურად. არც ერთი სხვა ჯგუფის კაცები სისტემატურად არ მიუყვანიათ სქესობრივ უძღურებამდე. ასე რომ, მორალურად გაუმართლებელია აფროამერიკელების გამოცდილების გაბანალურება სხვების გამოცდილებებთან აღრევით. სწორედ ეს მცდელობა და ამ დროს მიღწეული ერთგვარი წარმატება იქნებოდა ნამდვილი განსაზღვრება თეთრკანიანთა პრივილეგიისა. რა სითავზედეა!

21-ე საუკუნის მეორე ათწლეულის დასასრულის ამერიკული პოლიტიკური კულტურის ფუნდამენტური პოლარიზაციის აღწერა ასეც შეიძლებოდა – პოსტმოდერნულ ეპისტემოლოგიაზე დაფუძნებული „ახალი სოციალისტური“ იდეოლოგიური კატეხიზმის დაპირისპირებით იმასთან, რისი გადალახვაც მას სურს, სახელდობრ, ადამიანის სოციალური შესაძლებლობის შედარებით ზომიერ ხედვასთან, რომელიც მოტლანდიურ განმანათლებლობას უკავშირდება. ბუნებისა და აღზრდის ძველი დიქო-

ჩვენ ვიცავთ თანასწორობის პრინციპს კანონის წინაშე არა იმიტომ, რომ ადამიანები თანასწორნი არიან, არამედ სწორედ იმიტომ, რომ არ არიან.

ტომია აქ მეტად გამოსადეგი იქნება ნიადაგის მოსამზადებლად.

„ახალ სოციალისტებს“ – მოდი, ასე ვუნოდოთ – სწამთ, რომ აღზრდა, სოციალურ-პოლიტიკური გარემოს მსგავსად, ციხეა, სადაც არანაირი მანევრისათვის ადგილი აღარ რჩება, რადგან ის მთლიანად დაფარულია მდიდართა და ძალაუფლების მქონეთა „ჰეგემონური ნარატივებით“; ამ დროს კი ბუნება ღია ფორმალქმნადობისათვის. „ძველ განმანათლებლებს“ კი – მოდი, ისინი ასე მოვიხსენიოთ – საპირისპირო რამ სწამთ. აღზრდა, სოციალ-პოლიტიკური გარემო ერთგვარი სამოქმედო სივრცეა, რომელიც რეაგირებს ადამიანის ქმედებებზე, ამ ქმედებების გამოსობით მოძრაობს – ხანდახან ნელა, მაგრამ მაინც იხაზება თალი, რომლის წვერიც მიმართულია უფრო დიდი სამართლიანობისა და ტოლერანტობისაკენ. მეორე მხრივ კი, ბუნება ციხეზე მეტია: ბიოლოგია ბედისწერა არ არის, მაგრამ საზღვრებს უწესებს შესაძლებელს.

ამგვარად, ძველ განმანათლებლობაში ადამიანები თანასწორნი არიან კანონის წინაშე, რაც თავისთავად გულისხმობს პოლიციის მიერ ყველა მოქალაქისადმი თანასწორად მოპყრობას, არა იმიტომ, რომ ისინი ბუნებრივად არიან თანასწორნი, არამედ სწორედ იმიტომ, რომ – არ არიან. ადამიანები ამკარად არ არიან თანასწორნი ტექნიკური უნარებისა და მოხერხებულობის, წიგნიერების, იუმორის

გრძნობისა და მახვილგონიერების, ფიზიკური სილამაზის, არტისტული და მუსიკალური ნიჭის, სპორტული ოსტატობის მიხედვით, ასევე ჯანმრთელობის მდგომარეობის, ემოციური ინტელექტისა და კიდევ უამრავი სხვა რამის მიხედვით. ამ ბუნებრივი განსხვავებების მიუხედავად, კანონი განმსაზღვრელია სამართლიანობისა და ღირსებისა. ახალი სოციალისტების წარმოდგენით კი, ადამიანები ბუნებრივად არიან თანასწორნი, მაგრამ ფაქტობრივად – არა კანონის წინაშე, რადგან კანონი დაუმსახურებელი კლასობრივი პრივილეგიების დამახინჯებული ინსტრუმენტია, რომელიც ხარბ ელიტას აქვს მიტაცებული.

უკიდურესობებზე აღსაქმელ არც ერთ ამ პოზიციას არა აქვს დიდი აზრი. სოციალ-პოლიტიკური გარემო ძნელად თუ ჩაითვლება უსაზღვროდ ღია; კონსტრუქტივიზმი რეალური კია, მაგრამ ყველაფერ ბიოლოგიურს არ მიემართება. გაუმართლებელი და არაკეთილგონივრულია იმის მტკიცება, რომ კონსტრუქტივიზმი პრაქტიკულად შეუზღუდავად მოქმედებს ადამიანის შინაგან ბუნებასთან მიმართებით და ვერაფერს უხერხებს სოციალურ/ეკოლოგიურ აღზრდას: თუ ვინმეს ადამიანების შეცვლა, „ახალი ადამიანის“ შექმნა შეუძლია, მაშინ ამ ყველაფერს როგორ არ ექნება გავლენა მთელ სოციალ-პოლიტიკურ გარემოზე?

ცხადია, არც ერთი გონიერი ადამიანი არ გაიზიარებს მეორე პოზიციის უკიდურესობამდე მისულ ვერსიასაც. მაგრამ იდეოლოგიური აზროვნება სულაც არ გულისხმობს გონიერებას. ვერაფერს შეასმენ სიფიცხის შესახებ სოკრატესა და არისტოტელეს გაფრთხილებებიდან. და არც არის აუცილებელი, რომ ლოგიკურად თანმიმდევრული იყოს. მხოლოდ ის ვეალება, რომ უკიდურესად შთამაგონებელი იყოს, ემოციური ზემოქმედების უნარი ჰქონდეს – მტრები მწარედ წყევლოს და ისეთი სიმარტივით გამოირჩეოდეს, რომ მასების ყურადღების მიპყრობა არ გაუჭირდეს.

მაგრამ ცოდნა ხომ დემოკრატიული არ არის – მის შესაძენად მუშაობაა საჭირო. ამგვარად, ორათასიანთა პრობლემის სათავეც ცხადი ხდება. ფილოსოფია და ისტორია მეტ-ნაკლებად უნდა იცოდეს, რომ პოლიტიკური დისკურსის ლექსიკონში გარკვევა შეძლო. მაგრამ თუ განურჩეველი ეგალიტარიანიზმის სამყაროში ყველას აზრს თანაბარი ღირებულება აქვს, მაშინ ცოდნა სულაც აღარ არის საჭირო. შეგიძლია სხვისი აზრები გაიმეორო – სინამდვილეში ბევრს არც აქვს პოლიტიკური იდეები, უფრო ისეა, რომ ვილაცხვების პოლიტიკურ იდეებს „ჰყავთ“ ადამიანები. არანაირი ანალიზი არ ხდება. აი, ამიტომაც, რომ ამდენს ლაპარაკობენ საძინებლებსა თუ ბარებში კაპიტალიზმზე, სოციალიზმზე, უთანასწორობაზე და ეს ყველაფერი ქარის ნაყვია. იშვიათად თუ იცის ვინმემ, რას ნიშნავს ეს სიტყვები და საიდან მოდის.

თუ იმ უთანხმოების არსს ჩავუღრმავებთ, ახალ სოციალიზმსა და ძველ განმანათლებლობას შორის რომ არის, მკაფიოდ დავინახავთ კავშირს უთანასწორობის ორ იდეალურ ტიპს შორის, სოციალისტური იდეოლოგიის ორ ტიპს შორის და კაპიტალისტური იდეოლოგიის ორ ტიპს შორის.

განმანათლებლობისათვის ორი სახის უთანასწორობა არსებობს: ბუნებრივი და ხელოვნური. ბუნებრივი უთანასწორობა დაკავ-

შირებულა „ნიჭისა და ღირსების ბუნებრივ გამოვლინებასთან“, როგორც ჯეფერსონმა მისწერა ადამსს. ნებისმიერი, ვინც ამას არ აღიარებს, უბრალოდ ცდება. საზოგადოება ყოველთვის ანიჭებს უპირატესობას ამა თუ იმ ადამიანურ უნარ-ჩვევებსა და მიდრეკილებებს, რაც ადამიანებს სხვადასხვაგვარად ყოფს. ვიმეორებ: ჩვენ ვიცავთ თანასწორობის პრინციპს კანონის წინაშე არა იმიტომ, რომ ადამიანები თანასწორნი არიან, არამედ სწორედ

კეთილგონივრული სოციალიზმი თავისი არსით ფუნდამენტურად რეფორმისტულია და არა რევოლუციური, და მშვენივრად თავსდება დემოკრატიის პოლიტიკურ ჩარჩოში.

იმიტომ, რომ არ არიან. ხელოვნური უთანასწორობა პლუტოკრატიის, კორუფციისა და „უძრავი“ სისტემების შედეგია.

უთანასწორობის ამ ორ ტიპს ორგვარი სოციალიზმი შეესაბამება: რბილი/კეთილგონივრული და მძიმე/უტოპიური. კეთილგონივრული სოციალიზმი ხვდება, რომ ჩვენ ვერასდროს გავთავისუფლებით ბუნებრივი უთანასწორობისაგან და ეს არც უნდა გვინდოდეს, მაგრამ უნდა შევამციროთ – სრულად თუ ვერ აღმოგვხვრით – ხელოვნური უთანასწორობა. წვრილ მოვაჭრეთა ბაზრის კაპიტალიზმი ავლენს – თუ თავად არ წარმოქმნის – ბუნებრივ უთანასწორობას; კორპორაციული, ავანტიურისტული კაპიტალიზმი კი ამახინჯებს არსებულ ბაზრებს და ახლებურ ბაზრებს აყალიბებს, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს ხელოვნურ უთანასწორობას.

კეთილგონივრულ სოციალიზმს, უმთავრესად ევროპული სოციალ-დემოკრატიის ფორმით გამოხატულს, პროდუქციის დისტრიბუციის კოლექტივიზაცია თუ სოციალიზაცია ადარდებს და არა წარმოების საშუალებები; ხელოვნური უთანასწორობის შემცირებას კი „პოსტვაჭრული“ კაპიტალიზმის რეგულაციის გზით ცდილობს. ნაკლებად საჩქაროა წვრილ მოვაჭრეთა კაპიტალიზმის რეგულირება, რადგან ძალთა გადანაწილება და ინფორმაციის არასაკმარისი გამჭვირვლობა „უხილავ ხელს“ მეტ-ნაკლებად ასატანად მუშაობის საშუალებას აძლევს. კეთილგონივრული სოციალიზმი თავისი არსით ფუნდამენტურად რეფორმისტულია და არა რევოლუციური, და მშვენივრად თავსდება დემოკრატიის პოლიტიკურ ჩარჩოში. ის ასევე გამოიჩინა მოთმინებით და სწამს, რომ განათლება გადამწყვეტ როლს თამაშობს მორალური/პოლიტიკური პროგრესის გზაზე. სავარაუდოდ, ეს პროგრესია, რაც საშუალებას აძლევს „რბილ“ სოციალისტებს, დაარწმუნონ დემოკრატიული უმრავლესობები და ხელისუფლების სათავეში მოვიდნენ.

უტოპიური სოციალიზმი უარყოფს, რომ ბუნებრივი უთანასწორობა არსებობს. მას

წარმოების საშუალებების კოლექტივიზაცია სურს, რათა აღარ არსებობდეს მოგება, კლასობრივი განსხვავებები და აქედან გამომდინარე, ყოველგვარი უთანასწორობაც. რადგან შეუძლებელია ადამიანებმა ისევე ლატაკ მონადირე-შემგროვებლებით იცხოვრონ, უტოპიური სოციალიზმი აუცილებლად მიმართავს „ტვინების რეცხვას“ და კლასობრივ გენოციდსაც კი, როგორც წითელი კომუნისტების შემთხვევაში მოხდა. ეს რეფორმა კი არა, შურისძიება და რევოლუციაა, რაც დემოკრატიულ ჩარჩოში ვერაფრით მოთავსდება.

ამ აზრით, უტოპიური სოციალიზმი რელიგიურ სისტემად უფრო წარმოგვიდგება, ვიდრე რაღაც ისეთად, რაც ოდნავ მაინც ჰგავს ლიბერალურ პოლიტიკურ იდეალს. მას არ სწამს განათლებისა და ადამიანის თანდათანობითი პროგრესისა და ცდილობს, თავისი რწმენა თავზე მოახვიოს უმრავლესობას. ამგვარად, ძალადობრივი მეთოდებით გამორჩეული უტოპიური სოციალიზმი ყოველთვის ჭამს თავის-სავე შვილებს და სხვებსაც, როგორც ეს საფრანგეთის რევოლუციის დროს მოხდა.

ეს განსხვავებები დღესაც მნიშვნელოვანია შეერთებულ შტატებში მიმდინარე სოციალური არეულობების გასაგებად. „ახალი სოციალისტების“ იდეოლოგია ამტკიცებს, რომ ყველა განურჩევლად თანასწორია, რაც ნიშნავს, რომ უთანასწორობა, რომელსაც აფროამერიკელები განიცდიან, რასიზმისა და მცდარი წინასწარი განწყობის შედეგია. სამწუხაროდ, საქმე ბევრად უფრო რთულადაა.

რა თქმა უნდა, ამერიკაში ჯერ კიდევ არის კანის ფერზე დამყარებული რასიზმი, მაგრამ არის ისიც, რასაც სოციოლოგები სტრუქტურულ მიკერძობად განიხილავენ, რაც შე-

უტოპიური სოციალიზმი უარყოფს, რომ ბუნებრივი უთანასწორობა არსებობს. მას წარმოების საშუალებების კოლექტივიზაცია სურს, რათა აღარ არსებობდეს მოგება, კლასობრივი განსხვავებები და აქედან გამომდინარე, ყოველგვარი უთანასწორობაც.

საძლოა ძველი რასისტული დამოკიდებულებებიდან მომდინარეობდეს, თუმცა მათთან ცნობიერი კავშირი აღარ ჰქონდეს. კარგი მაგალითია ზონების გამოყოფა ქალაქებში – უსიტყვო შეთანხმება გეტოების საზღვრებზე, სადაც მათი მკვიდრნი არიან გამოკეტილნი. ალბათ უფრო მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ საჯარო სკოლების ბიუჯეტები ჯერ კიდევ დამოკიდებულია ქონების გადასახადებზე, რაც ღარიბი ბავშვებისათვის უთანასწორო საგან-

მანათლებლო შესაძლებლობებს ნიშნავს. შესაძლოა არ მოგვწონდეს გარეუბნების ლეგალური ფიქციები, უძრავი ქონების მაგნატები და უსულო იურისტები, რომლებიც მათ ბრძანებებს ასრულებენ, მაგრამ ეს მაინც არ აქცევს ყველა მათგანს აშკარა, პირზე დუჟ-მომდგარ რასისტად.

ჩვენ პატიოსნად და გულმოდგინედ უნდა მოვაშოროთ ის ბარიერები, რომლებიც

უტოპიური სოციალიზმიც და უტოპიური კაპიტალიზმიც იდეოლოგიური აზროვნების ფორმებია, ტრანსემპირიკული, რწმენაზე დაფუძნებული სისტემები. ორივე „პოლიტიკური თეოლოგიაა“.

აფრიამერიკელთა თანაბარ შესაძლებლობებს ელოება წინ. მათ 1680 წლიდან აგებდნენ და ის მოლოდინი, რომ სამოქალაქო ომის შემდეგ რამდენიმე საკონსტიტუციო შესწორება, სა-მოციანების ადამიანთა უფლებების დამცველი კანონები და ცოტა ხელის გამოლება საკმარისი იქნებოდა ყველაფრის გამოსასწორებლად, ყოველთვის დიდ გულუბრყვილობას ნიშნავდა.

ვიცი, წინააღმდეგობრივად გაიუღერებს, თუ ვიტყვი, რომ ბოლო ათწლეულებში ჩვენთან არც ისე ცუდადაა საქმე, მიუხედავად მთავრობის მცდელობების სამარცხვინო წარუმატებლობისა, და მაინც, ბევრ შემთხვევაში ჯერ კიდევ ძალიან ცუდი მდგომარეობა გვაქვს. როგორც უნდა ისმოდეს, სიმართლე ესაა. ყველაფერი კი ძალიან რთულადაა.

კაპიტალისტური აზროვნების შემთხვევაშიც გამოიყოფა კეთილგონივრული და უტოპიური ფორმები. კეთილგონივრული ფორმები გულისხმობს პოლიტიკური ჩარჩოსა და რეგულაციების საჭიროებას; აცნობიერებს, რომ ფული არსებობს მხოლოდ იმიტომ, რომ მას მთავრობა ქმნის და მის ღირებულებაზე პასუხისმგებლობას იღებს. ლიბერტარიანულ იდეოლოგიას კი ამის არ სწამს. მისი წარმოდგენით, მიწოდებისა და მოთხოვნის „კანონები“ პოლიტიკისაგან დამოუკიდებელია, რომ ისინი ერთ დღესაც ციდან ჩამოვარდა – სამოთხიდან გამოქვეყნების პირველივე კვირაში, და რომ მათი ონტოლოგიური სტატუსი ბუნებრივი შერჩევის „კანონებისას“ უთანაბრდება.

უტოპიური სოციალიზმიც და უტოპიური კაპიტალიზმიც იდეოლოგიური აზროვნების ფორმებია, ტრანსემპირიკული, რწმენაზე დაფუძნებული სისტემები. ორივე „პოლიტიკური თეოლოგიაა“. ისინი თავისთავად უპირისპირდებიან სოკრატეს ზომიერებასა და განონასწორებულობას. თუმცა განსხვავებული ხასიათი და ტაქტიკა აქვთ. ორივე თანაბრად დოგმატურია, მაგრამ „ნულოვან ტოლერანტობაში“ თუ უტოპიური მემარცხენეები

ყოველგვარი უთანხმოების სრულად აღმოფხვრას გულისხმობენ, უტოპიური მემარჯვენეები უბრალოდ იგნორირებას არჩევენ.

კეთილგონივრული სოციალიზმი და კეთილგონივრული კაპიტალიზმიც შეიძლება ერთგვარი იდეოლოგიისა და რწმენის მატარებელი იყვნენ, მაგრამ ორივეს ბევრად უფრო ლიბერალური ხასიათი აქვს, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს თავმდაბლობას, შემწყნარებლობას, მოთმინებას, მგრძობელობას დებატების დროსა თუ სიძნელებთან გამკლავებისას.

უტოპიური სოციალისტების სტრატეგიული იმპულსი ავტორიტარიზმისაკენ იხრება. ვისაც არ აღმოუჩენია ეს იმპულსი ამერიკაში სოციალური სამართლიანობისათვის მებრძოლთა პოლიტიკურ ენობრივ კოდებში, პერფორმატიულ საქციელში და იმათ „საცოდავებად“ მოხსენიებაში, ვინც შესაძლოა არ ეთანხმებოდნენ, მას სათანადო ყურადღება არ გამოუჩენია. ისინი მუდმივად გაზრდიან სახელმწიფოს ძალაუფლებას, თუ ეს ძალაუფლება მათ ხელში იქნება. ზოგს სჯერა, რომ დემოკრატიის საზღვრებში უნდა იბრძოლოს ძალაუფლებისათვის, სხვებს არ სჯერათ, რომ დემოკრატიის საზღვრები ნამდვილად არსებობს; და არც ერთს არ სჯერა ნებისმიერ გარემოებებში მოპოვებული ძალაუფლების დაბრუნებისა.

ლიბერტარიანიზმის სტრატეგიული იმპულსი კი სახელმწიფოს წგრევაა. ის ისეთი რადიკალური ინდივიდუალიზმისაკენ იხრება, რომ თავად სიტყვა „საზოგადოება“ ხდება დასაცინი. თუ რევოლუციის თეორია აქვს, იმ დამშვებით, რომ არსებული მსუბუქი უნესრიგობის რადიკალური დეკონსტრუქცია საბოლოოდ სწორ ნესრიგს შექმნის კაცობრიობისათვის. ეს კი რა უნდა იყოს – არ ვიცით, რადგან ასეთი სანყისი პოზიცია არასდროს ყოფილა. ლიბერტარიანელების უმრავლესობა აინ რენდის სტილით შეთხზული უხარისხო ფანტაზიებით კმაყოფილდება.

იდეოლოგიურ რადიკალიზმს გზიდან გადახვევაც სჩვევია. ანარქისტებიც უარყოფენ ბუნებრივ და ხელოვნურ უთანასწორობას შორის ნებისმიერი განსხვავების არსებობას, ისევე, როგორც უტოპიური სოციალისტები. მათსავით ვერ იტანენ არსებულ პირობებს, მაგრამ ამავე დროს არც დიდი ავტორიტარული სახელმწიფოსადმი მათ სიყვარულს იწონებენ. სახელმწიფო ძალაუფლების კონცენტრაცია კი უტოპისტი კაპიტალისტებივით სძულთ, მაგრამ არ აღაფრთოვანებთ ამ უკანასკნელთა შიპერინდივიდუალიზმი და ცივისსხლიანი მატერიალიზმი.

ყველაფერი მარტივდება, თუ საქმეს ასე მივუდგებით. თუ კულტურა და ისტორია შეგვიძლია ფრჩხილებში მოვათავსოთ წმინდა ევრისტიკული მიზნებისათვის, რეალურად არსებული პრობლემების გადაჭრისას მათი უგულვებლყოფა აღარ გამოგვივა. კიდევ ერთხელ გავამარტივებ ყველაფერს და საილუსტრაციოდ მხოლოდ ორ გზას განვიხილავ.

პირველი: თეორიულად ადვილია განსხვავების დანახვა ბუნებრივ და ხელოვნურ/სტრუქტურულ უთანასწორობას შორის, მაგრამ როგორც ზემოთ დავინახეთ აფროამერიკელთა ტვირთზე მსჯელობისას, რთულია ასეთი განსხვავებების დანახვა არსებულ სოციალურ ნესრიგში. რატომ არის ვილაც უმუშევარი, ქალების აბუჩად ამგდები, უმაქნისი მშობე-

ლი და წყალნაღებელი ნარკომანი? იმიტომ, რომ ის ასეთად „სტრუქტურულმა ძალადობამ“ აქცია, რომელსაც ვერაფერს უხერხებდა, თუ იმიტომ, რომ ჯიუტია და კეთილ რჩევებს ყურს არ უგდებდა, თუ ამ ორივეს კომბინაციაა სიმართლე? რომ გვეკითხა, თავად ის ამ მესამისაკენ გადაიხრებოდა.

მეორე: ადვილია ხელაღებით საუბარი უკიდურესად გაზრდილი ძალაუფლების შესაძლო მიტაცებაზე, სახელმწიფოს ვიგულისხმებთ, მეგაკორპორაციას თუ ამ ორის რაღაც

თუ ამერიკელებს სურთ, რომ ახალი, პოსტ-კოვიდური ხანის გლობალურ რეკონსტრუქციაში სათანადოდ იყვნენ ჩართულნი, მაშინ უნდა დაუშვან, რომ ძალაუფლების მასობრივი კონცენტრაცია გაგრძელდება და ალბათ გაიზრდება კიდევ.

უცნაურ სინთეზს, მაგრამ რთულია, ვთქვათ, სად უნდა დანესდეს საზღვრები შეერთებული შტატებისათვის, ან ნებისმიერი სახელმწიფოსათვის კონკურენტულ საერთაშორისო გარემოში.

არის გარდაუვალი კომპრომისებიც. თუ ამერიკელებს სურთ, რომ ახალი, პოსტ-კოვიდური ხანის გლობალურ რეკონსტრუქციაში სათანადოდ იყვნენ ჩართულნი, მაშინ უნდა დაუშვან, რომ ძალაუფლების მასობრივი კონცენტრაცია გაგრძელდება და ალბათ გაიზრდება კიდევ. ნეო-ჯეფერსონული ამერიკული პოლიტიკური ნესრიგი ნარმატებით ვერ გაუნევეს კონკურენტისა ჯერ კიდევ ლენინისტურ ჩინეთს. თუ ამერიკელებს ურჩევნიათ, შეცვლილ გარემოებებში დაუბრუნდნენ მე-18 საუკუნის დასასრულის ლიბერალურ ხედვას, მაშინ უნდა გააცნობიერონ, ეს რის ფასად დაუჯდებათ საერთაშორისო ეკონომიკური პოლიტიკის ფონზე და არც სხვა შესაძლო საფრთხეები უნდა დაივიწყონ. მე საკმარისად რომანტიკული ვარ იმისათვის, რომ ეს არჩევანი მომწონდეს, მაგრამ ამასთანავე საკმარისად რეალისტიკ ვარ და ვიცი, რომ უმცირესობაში ვიმყოფები.

ნუთუ არ შეიძლება, რომ ორივე გვექნდეს – ფართო, ნარმატებული, კეთილგანწყობით გამორჩეული საერთაშორისო კავშირები და ძველებური მყუდრო ბუდე? რა თქმა უნდა, არა – თუ წმინდა იდეოლოგიური პოზიციებიდან შევხედავთ. შესაძლებელია ერთისა და მეორისა და მხოლოდ ნაწილი მივიღოთ, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კეთილგონიერი სოციალისტები და კეთილგონიერი

კაპიტალისტები და რამდენიმე კეთილგონიერი ანარქისტიც ერთად მუშაობას ისწავლიან დემოკრატიის საზღვრებში და უარს იტყვიან ყველანაირ უტოპიურ იდეოლოგიაზე. მიზანი ხელოვნური უთანასწორობის შემცირება უნდა იყოს პლუტოკრატიზებული კორპორაციული კაპიტალიზმის უფრო მკაცრად რეგულირებით. ყოველგვარი უთანასწორობის აღმოფხვრა შეუძლებელია, მაგრამ რადგან ზუსტად არ ვიცით, სად არის გამყოფი ხაზები, ვალდებულნი ვართ, სიკეთისა და ღირსების აქტებს მივანიჭოთ უპირატესობა, სადაც და როდესაც საჭირო იქნება. ეს მოითხოვს პატიების შემოქმედებითი ფორმების მოფიქრებას, გაყინულ ატავისტურ დოგმებზე უარის თქმას, იდეოლოგიური ტვირთის მოშორებასა და ისტორიის ახლებურად განმარტებას.

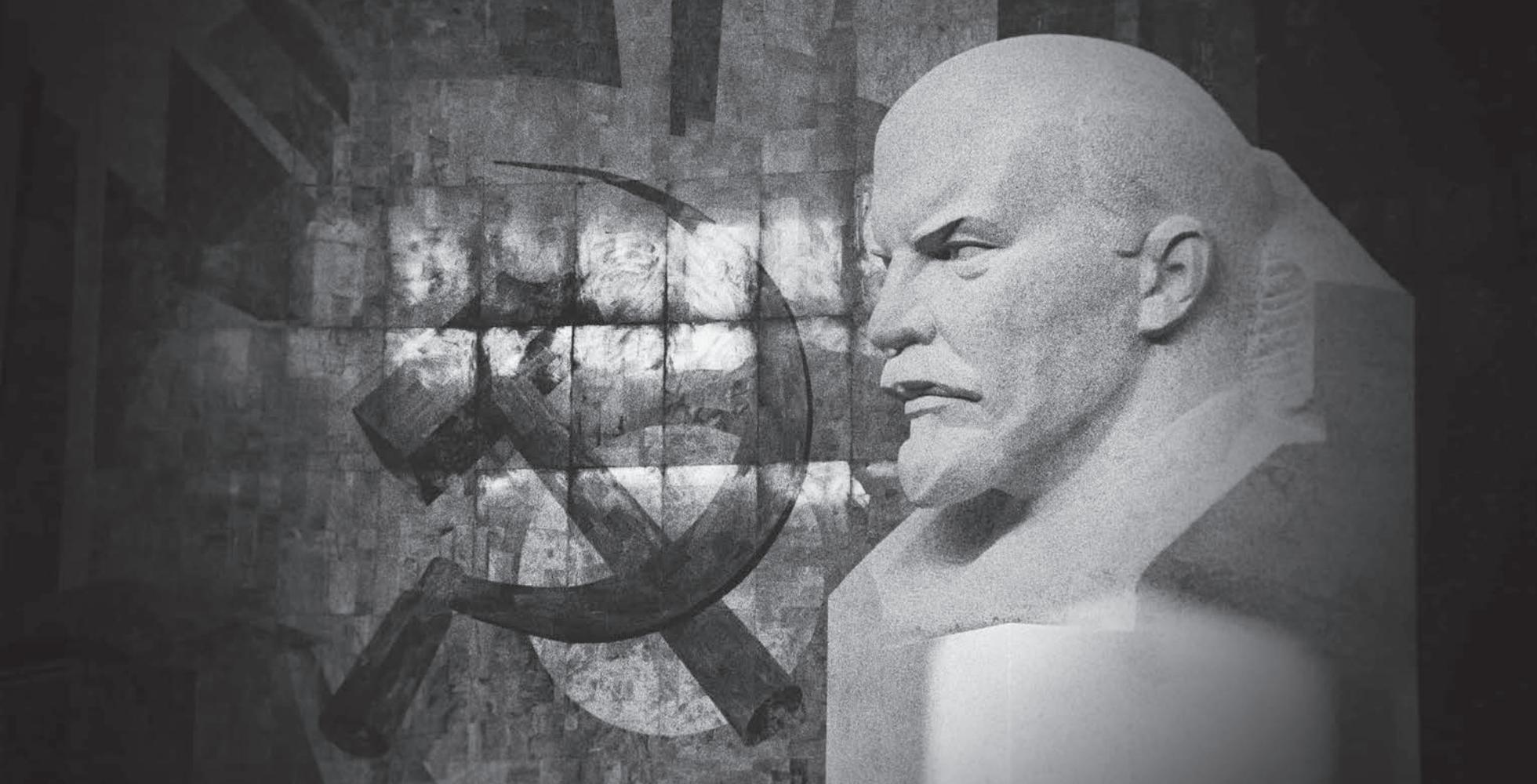
ასევე საჭირო გახდება ახალი საშინაო პოლიტიკური საფუძველი, რომელსაც ეს ახალი ხედვა დაეყრდნობა. არსებული ორპარტიული მონოპოლია, რომელიც ერთდროულად დისფუნქციურად პოლარიზებული და ეგოისტურად ჩაკეტილია, ამ თვალსაზრისით გამოუსადეგარია.

რესპუბლიკური პარტია პიროვნების კულტამდე დავიდა – ისე, რომ თანმიმდევრული პოლიტიკური პროგრამა აღარც გააჩნია, თუ არ ჩავთვლით კორპორაციული ინტერესებისადმი პლუტოკრატიულ პირფერულ დამოკიდებულებებს საშემოსავლო კიბის ზედა ნაწილში. ამავე კიბის ქვედა ნაწილში კი არალიბერალური იმპულსების მომრავლებას ვხედავთ. დემოკრატიული პარტია იდეოლოგიურად არეულია – ისე, რომ ამკარად აღარ შეუძლია ისეთი პოლიტიკური ინიციატივების შემუშავება, რომლებიც გაბედული და გონივრული იქნება და პარტიის მხარდაჭერასაც მოიპოვებს.

ასე რომ, მხარეები ვერ თანხმდებიან, რა უნდა გააკეთონ. მხოლოდ იმაზე თუ თანხმდებიან, რომ ეს სხვამ არ უნდა გააკეთოს. შესაძლოა პროგრესის წინაპირობა ახალი პოლიტიკური თაობის პასუხისმგებლობის გაჩენა იყოს, შეერთებული შტატების პარტიული სტრუქტურის მეოთხე ისტორიული რეორგანიზაციის კონტექსტში. მას, ვინც ახლანდელ ნაავდრალ პოლიტიკურ კლასს ენდობა – საქმეს უკეთესად გააკეთებს, ვიდრე წინა ჯერზეო, ვერ გაუთავისებია შემლილობის აინშტაინისეული დეფინიცია: „როცა მუდმივად ერთსა და იმავეს აკეთებ და განსხვავებულ შედეგს ელოდები“.

ჩვენ ამერიკის ისტორიის ხელსაყრელ მომენტში ვიმყოფებით, ან შესაძლებელია აღმოვჩნდეთ მასში, თუ ძალიან მოვიწოდებთ. ტრამპის ადმინისტრაციის მოსვლამ ბევრი უსაფუძვლო პრეტენზია გააქარწყლა და ბევრი ისეთი ნორმაც გაანადგურა, დროთა განმავლობაში ირაციონალობისაგან, ძალადობრივი გამოსვლებისაგან, არეულობისაგან დაცვის ფუნქციას რომ ასრულებდა. შედეგად, სწორედ ძალადობრივი გამოსვლების, არეულობის ნიშნებს ვხედავთ, რაც გასაკვირი სულაც არ არის. მრავალი მირაჟი გაიფანტა, ახალი სიცხადე კი შემამინებელია ბევრისათვის.

ისეთ დროში ვცხოვრობთ, რომელიც თითქოს მოულოდნელად „დადნა“. მაგრამ კრიზისში, როგორც ყოველთვის, შესაძლებლობა იმალება, რისი პატარა მაგალითიც პოლიციისათვის „შეზღუდული იმუნიტეტის“ მოხსნაა. კითხვა კი ასეთია: ვინ დანახავს და შეაფასებს უფრო დიდ შესაძლებლობებს? 🇺🇸

Wikimedia Commons

30 წელი ცივი ომის შედეგად

იღუბლების 30 წელი

ენდრიუ მიჰტა

დასავლეთის ელიტებმა „ცივი ომის“ დასასრულიდან ყველა შესაძლო არასწორი დასკვნა გამოიტანეს

დღეს შეერთებული შტატების ეროვნული უსაფრთხოების უდიდესი გამოწვევა ამერიკის ორი მონინალ-მდეგის, რუსეთისა და ჩინეთის მიერ „ცივი ომის“ შემდგომ პერიოდში ვაშინგტონის მიერ დამყარებული სტატუს-კვოს მიზანმიმართული მოშლაა. რა არის ამის მიზეზი? უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში ამერიკას სათავეში ედგა კორპორაციული, მედია და პოლიტიკური ელიტები, რომლებმაც ვერ განჭვრიტეს და ვერ გაიგეს ის შედეგები და თავისუბურებები, რომლებიც გლობალური გავლენის მქონე ქვეყნისთვის მის საგარეო პოლიტიკას მოაქვს. საბჭოთა კავშირის დაშლის მომენტის ამერიკის გლობალური სტრატეგიის გადახედვისთვის გამოყენების ნაცვლად, 1990 წლის შემდეგ ამერიკის „ინტელიგენციამ“ სიამოვნებით მიიღო ის უნივერსიტეტებსა და კვლევით ინსტიტუტებში ჩამოყალიბებული იდეოლოგიური მოსაზრებები, რომლებიც „ერთპოლუსიან მსოფლიოს“, ლიბერალური საერთაშორისო წესრიგის და დემოკრატიის გლობალურ ტრიუმფს წინასწარმეტყველებდ-

ნენ. ეს მსოფლიოში ძალის განაწილებისა და ისტორიული გამოცდილების უგულებელყოფის თვალმისაცემი მაგალითი აღმოჩნდა. როგორ მივედით აქამდე? მარტივად რომ ვთქვათ, ამერიკის პოლიტიკურმა კლასმა ვერ გაითავისა, თუ რატომ გაიმარჯვა შეერთებულმა შტატებმა საბჭოთა კავშირზე. მიუხედავად ამერიკის საგარეო პოლიტიკისთვის დამატებითი დამაჯერებლობისა და გავლენის მოტანისა, ეს გამარჯვება ლიბერალური ფასეულობებს არ მოუპოვებია. მიზეზი 1947 წელს, „ცივი ომის“ საწყის ეტაპზე, შეერთებული შტატების რიგი უპირატესობები იყო: უძლიერესი საწარმოო ბაზა, გლობალური მნიშვნელობის ვალუტა, მსოფლიოს ყველაზე დიდი ოქროს მარაგი, მსოფლიოს მშპ-ს ნახევარი, საზღვაო ფლოტი, რომელიც დანარჩენი მსოფლიოს გაერთიანებულ ფლოტზე დიდი იყო, სწრაფად ზრდადი მოსახლეობა და საშუალო ფენა და, რა თქმა უნდა, ბირთვული იარაღის ფლობაზე მონოპოლია.

რა თქმა უნდა, „ცივი ომის“ განმავლობაში შეერთებულ შტატებსა და საბჭოთა კავშირს შორის ძალთა ბალანსი იცვლებოდა. აღდგა მეორე მსოფლიო ომის შედეგად განადგურებული ევროპისა და აზიის ეკონომიკები. ამერიკა 1947 წელს მიღწეულ ძლიერების დონეს

ველარასდროს მიუახლოვდება. მიუხედავად ამისა, „ცივი ომის“ განმავლობაში ეჭვი არავის შეჰქონდა, რომ იმ დროისთვის არსებული ყველა ეკონომიკური მაჩვენებელით, ტექნოლოგიური და სამეცნიერო განვითარების დონითა და სიმდიდრით შეერთებული შტატები დანარჩენ მსოფლიოს მნიშვნელოვნად უსწრებდა. საბჭოთა კავშირის მიერ დაპყრობილ აღმოსავლეთ ევროპაში კაპიტალიზმი, თავისუფალი ბაზარი და ზოგადად, ყველაფერი რასაც დასავლეთი ასახავდა, კეთილდღეობისა და თავისუფლების წინაპირობად ითვლებოდა. ერთადერთი, რაც მათ კომუნისტური წყობისადმი ერთგულებას აიძულებდა, მათ ქვეყნებში დაბანაკებული ნივთი არმიის ნაწილები იყო. „ვარშავის პაქტში“ იძულებითი წევრობა იმ ქვეყნების წინააღმდეგ დარაზმვას ნიშნავდა, რომელთა მიმართ ამ აღმოსავლეთ ევროპელებს საწინააღმდეგო არაფერი ჰქონდათ. ამერიკის ძლიერების ნამდვილი საფუძველი სამეწარმეო, სამეცნიერო და ეკონომიკური შესაძლებლობები იყო.

„ცივი ომის“ დასრულებისას, სამწუხაროდ, ცოტამ თუ გაიაზრა, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის მიზეზი ლიბერალურ-დემოკრატიული იდეალების კომუნიზმზე გამარჯვება არ იყო. ამერიკის გამარჯვებისთვის გადამწყვეტი

ენდრიუ მიჰტა ჯორჯ მარშალის ევროპული ცენტრის უსაფრთხოებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კოლეჯის დეკანი.

მნიშვნელობა ჰქონდა იმას, რომ მონინალმდე-ვე ვერ ეწეოდა მის მრეწველობას, ვერაფერს უპირისპირებდა უნივერსიტეტებსა და ლაბორატორიებში უწყვეტად მიმდინარე კვლევისა და ინოვაციის პროცესებს. შესაბამისად, უმცირესობა თუ ამახვილებდა ყურადღებას იმაზე, რომ რამდენიმე თაობის შრომის შედეგად შექმნილ ამ უპირატესობათა გაფრთხილება და შენარჩუნება მთავრობის უპირველესი მოვალეობა უნდა ყოფილიყო. მოსკოვის მარცხი ვაშინგტონის ინტელიგენციამ იდეოლოგიურ ტრიუმფად შეაფასა. ბოლშევიკების მარქსისტული დოგმებისადმი დამოკიდებულების მსგავსად, 1990-იანი წლების ამერიკული

საბჭოთა კავშირის მიერ დაპყრობილ აღმოსავლეთ ევროპაში კაპიტალიზმი, თავისუფალი ბაზარი და ზოგადად, ყველაფერი რასაც დასავლეთი ასახავდა, კეთილდღეობისა და თავისუფლების წინაპირობად ითვლებოდა. ერთადერთი, რაც მათ კომუნისტური წყობისადმი ერთგულებას აიძულებდა, მათ ქვეყნებში დაბანაკებული წითელი არმიის ნაწილები იყო.

ელიტები დარწმუნებულები იყვნენ, რომ ახალ გლობალისტურ ეპოქაში ამერიკის ისტორია და პოლიტიკური ტრადიცია ჯერ უნივერსალისტურ ხასიათს შეიძენდა, შემდეგ კი გლობალურ წესრიგსაც შთანთქამდა. აკადემიურ წრეებში, კვლევითი ინსტიტუტებში, შემდგომ კი კონგრესში და მთავრობაშიც, მკვიდრდებოდა აზრი, რომ 1990 წელი კაცობრიობის იდეოლოგიური განვითარების ტრანსფორმაციის ლოგიკური წერტილი იყო. მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ამერიკის სამრეწველო განვითარებასა და სამხედრო აღიანსებს.

უტოპიური შეხედულებების მქონე აღმოსავლეთ სანაპიროს ინტელიგენციის მოკავშირედ იქცა დასავლეთ სანაპიროს ციფრული და ტექნოლოგიური არისტოკრატია. კორპორაციების მმართველები, ბანკირები და საინვესტიციო ფონდების მენეჯერები გლობალური ექსპანსიისკენ მიისწრაფოდნენ, ეს ტექნოლოგიური და ფინანსური ექსპანსიის ტოლფასი უნდა ყოფილიყო. ამერიკელებისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვან წარმოებათა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში დელოკალიზაციის დაჩქარება მთავრობისა და ბიზნეს-სექტორის გულგრილობის ფონზე მიმდინარეობდა. ამ ახალ სამყაროს ახალი გლობალისტურ-კორპორაციული არისტოკრა-

ტია მართავდა – ამერიკული, მაგრამ დეფაქტო ტრანსნაციონალური ელიტა, რომლის გამდიდრებისთვის (მათ სჯეროდათ) ჩინეთის შეუზღუდავი სამუშაო ძალა დიდი სარგებლის მომტანი იქნებოდა. საზღვრების გამჭვირვალეობას მათი სრული გაქრობა მოჰყვებოდა. ამერიკული უნივერსიტეტები ასობით ათასი ჩინელი სტუდენტის დახელოვნების ადგილებად იქცეოდნენ, ამერიკელი პოლიტიკოსები კი ტრანსნაციონალური კომპანიების სამეურვეო საბჭოებში მოკალათდებიან და სიმდიდრეს მე-19 საუკუნის „მძარცველი ბარონების“ ტემპით მოიხვეჭენ.

ისტორიული გამოცდილება მიგვითითებს, რომ ელიტების მიტაცება სახელმწიფოს მიტაცებას უსწრებს წინ. როგორც ჩანს, ჩინეთის მმართველმა კომუნისტურმა რეჟიმმა, სათანადოდ შეაფასა ბრიტანეთის იმპერიის მესვეურთა ცნობილი გამოთქმა: „ჩვენ ეგვიპტეს არ ვმართავთ, ჩვენ ვმართავთ იმ ეგვიპტელებს, ვინც ეგვიპტეს მართავს.“ შეერთებული შტატებისა და ევროპისკენ მიმართული ჩინური ფული ნაკადები პეკინის გავლენის ზრდის თანმდევ მოვლენად იქცა. „კონფუციის ინსტიტუტების“ გარდა საინფორმაციო კამპანიები სხვადასხვა კვლევითი ინსტიტუტების, კორპორაციებისა და მედიის მეშვეობით ხორციელდება. პეკინი ფინანსებს არ იშურებს იმ ნამყვანი უნივერსიტეტებისთვისაც, რომლებიც ჩინეთის მიერ დაკვეთილი კვლევების ჩატარებას, შედეგების მათთვის ჩაბარებას და ჩინეთის კომუნისტური პარტიის პოლიტიკის კრიტიკაზე უარის თქმას დათანხმდებიან (გასული ექვსი წლის განმავლობაში 115-მა ამერიკულმა კოლეჯმა და უნივერსიტეტმა ჩინეთიდან ერთი მილიარდი დოლარის მოცულობის დაფინანსება მიიღეს). შეერთებული შტატების ჩინეთზე დამოკიდებულების საგანგაშო ნიშნულამდე მიღწევის მიუხედავად, ამერიკული კორპორაციები ძალისხმევას არ იშურებენ ამ სტატუს-კვოს დასაცავად. კომუნისტურ ჩინეთს გადაეცა ამერიკული ტექნოლოგიებისა და წარმოების უძვირფასესი აქტივები, ნამყვან ამერიკულ უნივერსიტეტებში ინტენსიურ განათლებას იღებენ ჩინელი მეცნიერები და ინჟინრები (2019 წელს შეერთებულ შტატებში ჩამოსული ერთი მილიონი უცხოელი სტუდენტისგან სამასი ათასი ჩინელი იყო. მათი უმეტესობა STEM ფაკულტეტებზე სასწავლებლად). ეს ტენდენციები საყურადღებო ერთეულებისთვის აღმოჩნდა. კვლევითი ინსტიტუტებისა და კორპორაციების დიდი ნაწილი პრობლემას ამერიკის საგადასახადო კოდექსში ხედავს და ინფრასტრუქტურისა და წარმოების ჩინეთში გადატანას ადგილზე შექმნილი გაუსაძლისი პირობებით ამართლებს.

მსოფლიოს უძლიერესი სახელმწიფოები გლობალურ გავლენას, როგორც წესი, სისტემის ცვლილების გამომწვევი ომების შედეგად კარგავდნენ. ისტორიაში იშვიათად შეგხვდებით ქვეყნის ტრიუმფალური გამარჯვებით გამომწვეული დაცემა. როგორც ჩანს, „ცივ ომში“ უპირობოდ გამარჯვებული შეერთებული შტატები ასეთი იშვიათი შემთხვევის მაგალითია. იმ გამარჯვების მოპოვებასთან ერთად, რომელმაც შეერთებული შტატები კაცობრიობის ისტორიის უძლიერეს იმპერიებს გაუთანაბრა, იდეოლოგიის ბრმად მიყოლამ და ელიტების საკუთარ ყოვლისშემძლეობაში უსაფუძვლო რწმენამ დაძრა პროცესი, რომელიც, სამი ათწლეულის შემდეგ, ამერიკის

გლობალურ ჰეგემონიასთან ერთად მის ეროვნულ ერთიანობასაც მოშლის.

თუ დავუშვებთ, რომ რუსეთი, ნაწილობრივ მაინც, ევროპული ცივილიზაციის ნაწილია, შესაძლოა ისიც დავუშვათ, რომ რუსეთმა შესაძლოა ლიბერალური დემოკრატიის მოდელიც მოირგოს. მისგან განსხვავებით, ძნელი წარმოსადგენია კომუნისტური ჩინეთი, მისი განყენებული ცივილიზაციითა და ათასწლოვანი კულტურით, დასავლური ტიპის ლიბერალურ დემოკრატიადა და „გლობალური წესრიგის მაღალი პასუხისმგებლობის მქონე ნევრად“ გარდაიქმნას. ის ფაქტი, რომ ასეთმა

ისტორიული გამოცდილება მიგვითითებს, რომ ელიტების მიტაცება სახელმწიფოს მიტაცებას უსწრებს წინ. როგორც ჩანს, ჩინეთის მმართველმა კომუნისტურმა რეჟიმმა, სათანადოდ შეაფასა ბრიტანეთის იმპერიის მესვეურთა ცნობილი გამოთქმა: „ჩვენ ეგვიპტეს არ ვმართავთ, ჩვენ ვმართავთ იმ ეგვიპტელებს, ვინც ეგვიპტეს მართავს.“

ვარაუდმა საზოგადოებაში გამოძახილი ჰპოვა მიუთითებს, თუ რამხელა ზიანი მოუტანა ამერიკულ უნივერსიტეტებში რეგიონალური სწავლების სტატისტიკისა და კვლევის თვისებრივი მეთოდებით ჩანაცვლებამ. ამ ცვლილების შედეგი არაკომპეტენტური ანალიტიკოსების თაობაა, რომელიც ამა თუ იმ ქვეყნის შესახებ საბაზისო ცოდნასაც კი აღარ ფლობს.

ის პროცესები, რომლებსაც ამერიკის ქალაქებში და მსოფლიოს გარშემო ვადევნებთ თვალყურს, სხვადასხვა ფაქტორთა შემთხვევითი დამთხვევით გამოწვეული არ არის. ეს ამერიკასა და საერთაშორისო სისტემაში მიმდინარე იმ სიღრმისეული სტრუქტურული ცვლილებების გამოხატულებაა, რომლებიც „ცივი ომის“ დასასრულისას გაკეთებულ არასწორ დასკვნებზე დაფუძნებული ეკონომიკური, საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ათწლეულებმა გამოიწვია. დროა შესაბამისი შეკითხვები დავუშვათ მათ, ვინც ეს სტრატეგიული შეცდომა დაუშვა, ხოლო ამერიკა მისთვის ტრადიციულ პრაგმატულ პოლიტიკას დაუბრუნდეს როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საერთაშორისო ასპარეზზე. 🌐

ფოტო: ენდრიუ ნილი - unsplash

30 წელი წივი ომის შემდეგ

სუსტი სახელმწიფოები: რა საფრთხეს ქმნიან ისინი?

სეთ კაკლანი

შეერთებული შტატების მთავრობამ უკეთესად უნდა გათვალისწინოს ის კრიზისები და კონფლიქტები, რომლებიც სუსტი ქვეყნებიდან ვრცელდება.

ახლო აღმოსავლეთში უკანასკნელ წლებში განვითარებულმა მოვლენებმა შეერთებულ შტატებსა და მოკავშირეებს კიდევ ერთხელ მიანიშნა, თუ რა გავლენას ახდენს სუსტი ქვეყნები საერთაშორისო უსაფრთხოებაზე და საგარეო პოლიტიკის სხვა ასპექტებზე. დღეს ყველასთვის ნათელია ის საფრთხე, რომელიც სირიის, ერაყის და ლიბიის ომებმა ევროპის უსაფრთხოებას შეუქმნეს. ევროპის სანაპიროებს მომწყდარმა ლტოლვილთა ტალღებმა ბევრი ევროპული ქვეყნის შიდა პოლიტიკური დაძაბულობა და დესტაბილიზაცია გამოიწვია. კორუფციითა და არაკომპეტენტურობით დასუსტებული უკრაინა რუსული რევანშიზმის მსხვერპლი აღმოჩნდა, რამდენიმე აფრიკული ქვეყნის ტერიტორია კი ტერორისტების თავშესაფრად და ქცეული. ამ ტენდენციის გაძლიერების დამატებითი წინაპირობა ტექნოლოგიური

განვითარებაა, რომელიც არასახელმწიფო აქტორებს მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი ლიბერალური საერთაშორისო წესრიგის გარდა, მისი საფუძვლის, ვესტფალიის სახელმწიფოთაშორისი სისტემის დასუსტებას უადვილებს. ტრადიციული პოლიტიკური სისტემების წინააღმდეგ მოქმედი მცირე ჯგუფების შესაძლებლობების ზრდასთან ერთად გაიზარდა ზენოლა სუსტი ქვეყნების სახელმწიფო ინსტიტუტებზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ იყო ისეთი შემთხვევებიც, როცა სუსტ ქვეყნებთან დაკავშირებული რისკები გაზვიადებული აღმოჩნდა. ყველაზე ცნობილი მათ შორის 2003 წლის ერაყია. ასეთი შეცდომები არ ნიშნავს, რომ ამ პრობლემებზე საუბარი აზრს მოკლებულია. აქ ხომ საუბარი მხოლოდ დროსა და სივრცეში დაფიქსირებულ კრიზისებზე არ გვაქვს. გასათვალისწინებელია ამ კრიზისებით გამოწვეული მეორადი და მესამედი ეფექტები. შესაბამისად, სუსტ ქვეყნებთან დაკავშირებულ რისკებზე საუბრისას მიზანშეწონილი იქნება რისკების კასკადის ტერმინის გამოყენება.

პირველადი კრიზისის ყველა შედეგის წინასწარ განსაზღვრა განსაკუთრებით რთულია,

შესაბამისად, სრულყოფილებისგან შორს არის პოლიტიკოსთა მიერ ანტი-კრიზისული ზომებიც. მაგალითად, სირიის სამოქალაქო ომის სანაწიის ეტაპზე ლოკალური მნიშვნელობის მოვლენად განიხილებოდა. ამ კრიზისის დასავლეთთან დაკავშირებულ რისკებზე საუბარი მოგვიანებით დაიწყო. შეიარაღებულმა კონფლიქტმა სირიაში „ისლამური სახელმწიფოსა“ და „ჯაბჰატ ალ-ნუსრას“ მსგავსი ტერორისტული ჯგუფების დამკვიდრება გაადვილა. ეს ჯგუფები მეზობელი ერაყისა და თურქეთის დესტაბილიზაციასაც გამოიწვევენ. დაპირისპირების სექტარული ხასიათი ახლო აღმოსავლეთში არსებულ ანტაგონიზმს გაამწვავებს, გააღვივებს ირანისა და საუდის არაბეთს შორის არსებულ კონფლიქტს, რაც იემენის ლოკალურ პრობლემას რეგიონალური მნიშვნელობის კონფლიქტად აქცევს. ომის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდნენ რეგიონის სხვა ქვეყნებიც: ლიბანი, ბაჰრეინი და თავად საუდის არაბეთიც. რა თქმა უნდა, ეს ვითარება საფრთხეს უქმნის რეგიონიდან ნავთობის ექსპორტს, რაც მასშტაბურ ეკონომიკურ ეფექტებს იწვევს და კონფლიქტს გლობალურ განზომილებას აძლევს.

სეთ კაკლანი ჯონ ჰოპკინსის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების პროფესორი, „მსოფლიოს ბანკის“, USAID-ის, გაერო-ს და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ფონდების მრჩეველია.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ლტოლვილთა ყველაზე მასშტაბური გადაადგილების გამოწვევის გარდა, სირიის სამოქალაქო ომმა ახლო აღმოსავლეთის გეოპოლიტიკურ ასპარეზზე დაბრუნების შესაძლებლობა მისცა რუსეთს. ევროპისკენ მიმავალი ლტოლვილთა ნაკადებით პოლიტიკური მანიპულაციების შედეგად მოსკოვმა ევროკავშირის ყველაზე გავლენიან წევრებში ლიბერალ-დემოკრატიული ძალების შევიწროება შეძლო, რითიც უკრაინისადმი ევროპული და ტრანსატლანტიკური მხარდაჭერის შესუსტება შეძლო. სირიის ლოკალური კონფლიქტი ჯერ ტრაგედიად, შემდეგ კი გლობალური მნიშვნელობის მრავალგანზომილებიან პრობლემად იქცა. ამგვარად, სირიის სამოქალაქო ომის მიერ გამოწვეული რისკების კასკადი იმაზე გაცილებით მრავალსიმომცველი აღმოჩნდა, ვიდრე ამას რეგიონის ექსპერტები და პოლიტიკოსები ვარაუდობდნენ.

სირია მხოლოდ ერთი მაგალითია. ერაყსა და ლიბიაზე რომ არაფერი ვთქვათ, რისკების ანალოგიური კასკადი შეუქმნა საბჭოთა კავშირს, შეერთებულ შტატებსა და პაკისტანს 1980-იან წლებში ავღანეთში მიმდინარე მოვლენებში. შესაძლოა ნაკლებად გლობალური მნიშვნელობა ჰქონდა რუანდის ტრაგედიას, თუმცა ის უარყოფითი გავლენა, რომელიც მან ცენტრალური აფრიკის პოლიტიკაზე და სტაბილურობაზე მოახდინა, დღესაც იგრძნობა. ამ და სხვა მაგალითების მიუხედავად ამერიკელმა პოლიტიკოსებმა ვერ მოახერხეს ისეთი ანალიტიკური ჩარჩოს ჩამოყალიბება, რომელიც მათ შეერთებული შტატების ინტერესების მიმართ ამგვარი რისკების გათვლის შესაძლებლობას მისცემდა. ვაშინგტონმა უკეთესად უნდა გამოიყენოს იმ მნიშვნელოვანი რესურსები, რომლებიც მის განკარგულებაშია. ეს შესაძლებლობები სრულიად საკმარისია იმისთვის, რათა სწორად შეფასდეს სუსტ ქვეყნებში და მათ გარშემო არსებული კონფლიქტები. საბოლოო ჯამში, ეს ისეთი ანალიტიკური სამუშაოა, რომლის საჭიროება მხოლოდ გაკოტრებული სახელმწიფოების მიმართ არ არსებობს.

სუსტი ქვეყნების აღმასვლა და დაცემა

სუსტი ქვეყნების საკითხმა შეერთებული შტატების უსაფრთხოების პოლიტიკაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა 1990-იანი

აფრიკის ზოგიერთ ქვეყანაში მდგომარეობის გაუარესებამ, ტრანსნაციონალურმა დანაშაულმა, ტერორიზმმა და გლობალურმა პანდემიამ სუსტი ქვეყნების მიმართ ყურადღების კვლავ გაძლიერება გამოიწვია.

წლების ბოლოდან შეიძინა, როცა ამერიკა ჯერ კიდევ გლობალური ჰეგემონის სტატუსით სარგებლობდა, თუმცა პრიორიტეტად 11 სექტემბრის ტერაქტების შემდეგ იქცა. ვაშინგტონის უკიდურესმა შემოფოტებამ ამ ქვეყნების მიმართ შეერთებული შტატების განსაკუთრებული ყურადღება გამოიწვია. 2002 წლის შეერთებული შტატების „ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაში“ ვკითხულობთ: „2001 წლის 11-მა სექტემბერმა დაგვარწმუნა, რომ ავღანეთის მსგავსი სუსტი ქვეყნები, ისეთივე საფრთხეს უქმნიან ჩვენს სახელმწიფო ინტერესებს, როგორც ძლიერი ქვეყნები.“

ანალოგიური ცვლილებები გაატარეს დასავლეთის სხვა ქვეყნებმაც და მეტი ყურადღება დაუთმეს სუსტ ქვეყნებს. სამთავრობო სტრუქტურებმა, კვლევითმა ინსტიტუტებმა, აკადემიურმა წრეებმა, არასამთავრობო ორგანიზაციებმა და კორპორაციებმაც კი წამოიწყეს პროექტები და პროგრამები, რომლებიც სუსტ ქვეყნებზე იყო ორიენტირებული. შეიქმნა სიები, შეფასების კრიტერიუმები, იერარქიები. გამრავლდნენ კონსულტანტები, ანალიტიკოსები და ამ სფეროს ექსპერტები.

ამ ბუშტის გაბერვას, როგორც ყოველთვის, მისი გახეთქვა მოჰყვა. სირთულეების მქონე ქვეყნების განვითარებისთვის საჭირო იდეებისა და პროექტების ნაწილი მართლაც საინტერესო იყო, მაგრამ სუსტი ქვეყნების მიერ შექმნილი საფრთხეები გაზვიადებულად ჩაითვა. გადამეტებული ყურადღება დაეთმო სიღარიბეს, ტექნოლოგიურ შესაძლებლობებს და მმართველობის დასავლური მოდელის ნორმების დაცვას. მაგალითად, „მსოფლიო ბანკმა“ პრობლემის ძირითად მიზეზად შემოსავლების დონე გამოაცხადა: სუსტი ქვეყნების სიაში მხოლოდ ის სახელმწიფოები უნდა ყოფილიყვნენ, რომელთა მოსახლეობა დაბალი შემოსავლის მქონედ ჩაითვლებოდა. „სახელმწიფოს ეფექტურობის ინსტიტუტი“ ამტკიცებდა, რომ ამ ქვეყნების სისუსტეს საკვანძო ფუნქციების შესრულების უუნარობა განაპირობებდა და გამოსავალი ამ ნაკლთა აღმოფხვრაში იყო. „მშვიდობის ფონდის“ „სუსტი ქვეყნების ინდექსი“ ძალადობისა და კორუფციის დონის, სახელმწიფოს შესაძლებლობებისა და რეჟიმის ტიპის მიხედვით ითვლებოდა.

სუსტი ქვეყნების საერთაშორისო პოლიტიკის ეპიცენტრიდან გასვლის მანიშნებელი ობამას ადმინისტრაციის სკეპტიკური მიდგომის დამკვიდრება იყო. ამ შეხედულების მიხედვით, სუსტი ქვეყნები საერთაშორისო სისტემის პრობლემურ ნაწილს წარმოადგენდნენ, მაგრამ ამერიკის საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტებთან სუსტი კავშირი ჰქონდათ. შემთხვევების დიდ ნაწილში, პრობლემებს პაკისტანის მსგავსი, კორუმპირებული, მაგრამ ფუნქციონალური ქვეყნები უფრო ქმნიდნენ, ვიდრე ისეთი გაკოტრებული ქვეყნები, როგორც, მაგალითად, სომალი იყო. ასე იყო თუ ისე, გადანყდა, რომ ვაშინგტონი მიზნებს ამ ქვეყნებთან ორმხრივი ურთიერთობების ფორმატში უფრო მეტს მიაღწევდა, ვიდრე ამ ქვეყნებისადმი კოლექტიური მიდგომის შემთხვევაში. 2010 წელს „ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაში“ ხაზი გაესვა, რომ „ამერიკელი ხალხისა და გლობალური უსაფრთხოებისთვის უდიდეს საფრთხეს მასო-

ბრივი განადგურების იარაღი, განსაკუთრებით კი, ბირთვული იარაღი, წარმოადგენდა.“ აღნიშნული იყო კიბერ-თავდასხმების, კლიმატური ცვლილებების და სასარგებლო წიაღისეულზე დამოკიდებულების საფრთხეებიც. „სუსტი და გაკოტრებული ქვეყნები“ ამ ანალიზში წარმოდგენილი იყვნენ, თუმცა როგორც ზოგადი სტრატეგიული კონტექსტის ნაწილი.

შეერთებულ შტატებს ყველაზე დიდი საფრთხე ჩინეთის, რუსეთის, ირანის, ჩრდილოეთ კორეის და გარკვეული ისლამისტური დაჯგუფებების მხრიდან უფრო ემუქრება. თუმცა, როგორც სირიისა და ლიბიის ჩარუმატებელმა გამოცდილებამ აჩვენა, სუსტი ქვეყნების საფრთხეების სათანადო რეაგირების გარეშე დატოვება მრავალგანზომილებიანი რისკების წყაროდ შეიძლება იქცეს.

ინტერესის კვლევამ უფრო რეალისტური და განონასწორებული მიდგომის მოთხოვნილება გააჩინა. ამ შემთხვევაში პოლიტიკის კორექტირება არაბულ ქვეყნებში 2011 წელს დაწყებულმა პროცესებმა და მათმა შედეგებმა გამოიწვია. აფრიკის ზოგიერთ ქვეყანაში მდგომარეობის გაუარესებამ, ტრანსნაციონალურმა დანაშაულმა, ტერორიზმმა და გლობალურმა პანდემიამ სუსტი ქვეყნების მიმართ ყურადღების კვლავ გაძლიერება გამოიწვია. ამ ყველაფრის შედეგი წარსული მიდგომების სინთეზირება გახდა. შეერთებული შტატების „ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაში“ სუსტ ან გაკოტრებულ ქვეყნებთან დაკავშირებული რისკები უპირველესი მნიშვნელობის სტრატეგიულ ამოცანებს შორის მოხვდა. ვაშინგტონის ასეთი ქვეყნებისადმი ინტერესის დაბრუნებას ანალოგიური რეაქცია მოჰყვა დასავლეთის სხვა ქვეყნების მთავრობებისგან.

ამავე დროს, გაუმჯობესდა ქვეყნების სისუსტისა და გაკოტრების გამოწვევი ფაქტორების გაგებაც, მეტი ყურადღება დაეთმო პოლიტიკას, ინსტიტუტებსა და სოციალურ საკითხებს. რამდენიმე ათწლეულის შემდეგ სამეცნიერო და ანალიტიკურ წრეებში მიღწეულ იქნა კონსენსუსი, რომ სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებს შორის ხანგრძლივად აღმოუფხვრელი უთანასწორობები, ინკლუ-

ზიური ეკონომიკური ზრდის არარსებობა და სუსტი ინსტიტუტები ურთიერთკავშირში მყოფი, გავლენიანი ფაქტორები იყო. სუსტი მმართველობისა და უკმაყოფილო საზოგადოების ბმა ექსტრემიზმის გაღვივების, ძალადობაზე სახელმწიფო მონოპოლიის დაკარგვისა და სახელმწიფო ინსტიტუტების კერძო ჯგუფების მიერ ხელში ჩაგდების ნინაპირობა იყო.

სუსტი ქვეყნების შესახებ ეუთო-ს მიერ გამოქვეყნებული მოხსენების თანახმად, „სუსტი და საომარი მოქმედებების ზონაში მდებარე ქვეყნებში მიმდინარე დესტრუქციული პროცესების მთავარი გამომწვევი ფაქტორები უსამართლობა, უთანასწორობა, ეთნიკური დაძაბულობა და ცალკეულ შემთხვევებში რელიგიური რადიკალიზაცია იყო... ერთი შეხედვით ძლიერი ქვეყნების დაცემის მიზეზი სუსტი ინსტიტუტებიც შეიძლება იყოს.“ გაერო-ს გლობალური განვითარების დღის წესრიგში მეტი ადგილი დაეთმო სიღარიბესთან ბრძოლას, განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის გაუმჯობესებას, რასაც „მშვიდობიანი და ინკლუზიური საზოგადოებების, ეფექტური და ქმედითუნარიანი ინსტიტუტების“ ჩამოყალიბება უნდა გაეადვილებინა.

რა თქმა უნდა, ემი ზიგერტის მსგავსად, ზოგიერთს დღესაც სჯერა, რომ „სუსტი და გაკოტრებული ქვეყნების გარშემო არსებული პარანოიის გამო ვაშინგტონი ყურადღებას ეროვნული უსაფრთხოების ნამდვილ საფრთხეებს აკლავს.“ ობამას ადმინისტრაციამ სუსტი და ძლიერი ქვეყნებიდან მომავალი საფრთხეებთან გამკლავების თანაბარი უნარი გამოავლინა. ამ მხრივ მათი პოლიტიკის გასაღები რისკებზე წასვლისადმი უკიდურესი სიფრთხილე იყო.

ახლა ეს შეფასებები ასეთი აქტუალური აღარ არის. მნიშვნელოვანია იმის გააზრება, რომ შეერთებულ შტატებს ყველაზე დიდი საფრთხე ჩინეთის, რუსეთის, ირანის, ჩრდილოეთ კორეის და გარკვეული ისლამისტური დაჯგუფებების მხრიდან უფრო ემუქრება. თუმცა, როგორც სირიისა და ლიბიის წარუმატებელმა გამოცდილებამ აჩვენა, სუსტი ქვეყნების საფრთხეების სათანადო რეაგირების გარეშე დატოვება მრავალგანზომილებიანი რისკების წყაროდ შეიძლება იქცეს.

გარდა ამისა, როგორც სირიის კონფლიქტში რუსეთის ჩარევა ცხადყოფს, რომ ეს ელემენტები ერთმანეთისგან ჰერმეტიკულად იზოლირებული არ არის. მათი ურთიერთკავშირი ამ გამოწვევებს ამძაფრებს. სწორედ ამიტომ არის სუსტი ქვეყნების მიერ შექმნილი პრობლემები კომპლექსური, გაუთვალისწინებელი ფაქტორებით მდიდარი და ამერიკელი პოლიტიკოსებისთვის განსაკუთრებით რთულად გადასაწყვეტი.

რისკების შეფასების სირთულეები

შეერთებული შტატების მთავრობა ქვეყნის მიმართ არსებული რისკების ფართო დიაპაზონს რაციონალურად და სისტემატიურად უნდა აფასებდეს, მაგრამ ამ, ერთი შეხედვით, მარტივი ამოცანის შესრულებას ხელს იდეოლოგიური, ინსტიტუციური თუ კულტურული მიზეზების ნაკრები უშლის ხელს. არ არის იშვიათი შემთხვევები, როცა პოლიტიკოსები და სახელმწიფო მოხელეები ყურადღებას

ნაკლებად მნიშვნელოვან რისკებზე ამახვილებენ ან შესაბამის რისკებზე არასწორად რეაგირებენ.

რისკების გამართული ანალიზის ხელისშემშლელი სულ მცირე ხუთი ფაქტორის გამოყოფა შეიძლება. ერთ-ერთი მათგანი სახელმწიფო მოხელეების მიერ მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებით გამომწვეული შედეგების შიშია, რომელიც მათთვის შეუძლებელს ხდის გაბედული არჩევანის გაკეთებას. მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები მოხელეთა ვიწრო წრეში მიიღება. ძალიან რთულია რამდენიმე ადამიანმა ამა თუ იმ საკითხზე ან ამ საკითხის გადაწყვეტის შესაძლო შედეგებზე სრული წარმოდგენა შეიქმნას. ეს ზედმეტ

რისკების გამართული ანალიზის ხელისშემშლელი სულ მცირე ხუთი ფაქტორის გამოყოფა შეიძლება. ერთ-ერთი მათგანი სახელმწიფო მოხელეების მიერ მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებით გამომწვეული შედეგების შიშია, რომელიც მათთვის შეუძლებელს ხდის გაბედული არჩევანის გაკეთებას.

სიფრთხილეს და შაბლონური გადაწყვეტილებების მიღებას უწყობს ხელს. დამატებითი სიძნელეა სავარაუდო რისკებს შორის თვისობრივი და ფორმალური განსხვავებები. ჩინეთთან ურთიერთობისას სუსტი ქვეყნებთან ურთიერთობის გამოცდილება და ექსპერტული ცოდნა ნაკლებად სასარგებლო იქნება და პირობით. ძნელად მოსაძებნია ისეთი მოხელეები, რომლებსაც ორივე შემთხვევისთვის საჭირო გამოცდილება და ცოდნა გააჩნიათ.

ეს სიძნელეები ხშირად გამწვავებულია იმ კონკურენციით, რომელიც ბიუროკრატიის სხვადასხვა დანაყოფებსა და ინსტიტუტებს შორის არსებობს და რომლის მიზანი საკუთარი მნიშვნელობისა და გავლენის გაზრდაა. როგორ ელიოტ კონი და ამერიკის დიპლომატიური სამსახურის სხვა ვეტერანები ამბობდნენ: „ადმინისტრაციის გამართული მუშაობა ურთულესი ამოცანაა.“

გადაწყვეტილების მიღებას მედია და შიდა პოლიტიკაც ართულებს. მედიის ყურადღება და კონკურენტი პოლიტიკოსები ხშირად ლიდერებს ისეთ კრიზისებში ჩართვისკენ უბიძგებენ, რომლებში ჩარევისგან თავის შეკავება იქნებოდა უმჯობესი. მაგალითად, ასეთი იყო 2011 წლის ლიბიის კრიზისი. საერთაშორისო პოლიტიკის საკითხებისადმი პრიმიტიული

მედიის ყურადღება და კონკურენტი პოლიტიკოსები ხშირად ლიდერებს ისეთ კრიზისებში ჩართვისკენ უბიძგებენ, რომლებში ჩარევისგან თავის შეკავება იქნებოდა უმჯობესი.

მიდგომები პრიორიტეტების აღრევას იწვევს. სწორედ ასეთი გავლენის ქვეშ მოექცა საერთაშორისო დახმარების პროგრამები, რომლებიც ახლა, როგორც წესი, მოკლევადიან შედეგებზე ორიენტირდებიან და მინიმალური რისკის შემცველი გადაწყვეტილების მიღებაზე ამბობენ უარს. მეორე მხრივ, მედიისა და ამომრჩევლების ინტერესის არქონის გამო ყურადღება არ ექცევა ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს როგორც სუსტი ქვეყნების სამედიცინო ინფრასტრუქტურა და შესაძლებლობებია. ასეთი საკითხების დასავლეთის დღის წესრიგში შეტანას ებოლას ეპიდემიის ან კოვიდ-19-ის პანდემიის მსგავსი გლობალური კატაკლიზმები განაპირობებენ ხოლმე.

სახელმწიფო მოხელეების მთავარ ამოცანად წარსულში დაშვებული შეცდომებისთვის, ე.წ. „ისტორიის მახეებისთვის“, თავის

სუსტი ქვეყნების პრობლემების გასაგებად მათი საგანგებო შესწავლა და შესაბამის კონტექსტში გააზრება საჭიროა. კრიზისების აღკვეთისთვის ხშირად მოკრძალებული ინვესტიციებიც საკმარისია, მაგრამ ეს იმ პირობით თუ მათ გრძელვადიანი ჩართულობისადმი მზადყოფნა უმაგრებს ზურგს, რაც იშვიათი მოვლენაა.

არიდება იქცა. კლინტონის ადმინისტრაციამ სომალის კრიზისგან დისტანცირება რუანდაში მიღებული მტკივნეული გამოცდილების გამო გადაწყვიტა. ეს გადაწყვეტილება სომალში დაღუპულმა ათეულობით ათასი ადამიანის ტრაგედიამაც ვერ შეცვალა. 11 სექტემბრის ტერაქტების შემდეგ პასიურობაში დადნა-

შაულებს საფრთხის ფონზე უმცროსი ბუშის ადმინისტრაციამ გადამეტებული აგრესია გამოიჩინა ერაცის მიმართ. ერაცის უარყოფითმა გამოცდილებამ განაპირობა ობამას ადმინისტრაციის გადამეტებული და ხშირად აუხსნელი სიფრთხილე სირიაში. საერთაშორისო პოლიტიკის ტრადიციად იქცა ნევილ ჩემბერლენისა და მისი მთავრობის ნაციონალური გერმანიასთან მოლაპარაკებების გახსენება იმ შემთხვევებში როცა ვითარება პოლიტიკური კომპრომისის მიღწევისთვის საჭირო დათმობებზე ნასვლას მოითხოვს. დღეს თამამად შეიძლება იმის თქმა, რომ პოლიტიკური ლიდერების მიერ ისტორიული პარალელებისთვის და საკუთარი ან წინამორბედთა შეცდომების გამოვლენის რისკებისადმი ზედმეტი მნიშვნელობის მინიჭება არასწორი გადაწყვეტილების მიღების ალბათობას ზრდის.

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სუსტი ქვეყნების საკითხი დასავლელი პოლიტიკოსებისთვის და სახელმწიფო მოხელეებისთვის განსაკუთრებით რთული გასაგები სექტარული დაპირისპირების, ეკონომიკური თუ სოციალური სიდუხჭირის და სახელმწიფოს მიტაცების შესახებ შეზღუდული ცოდნის ფლობის გამოც არის. იმ ქვეყნებში, რომლებსაც საზოგადოების მძაფრი პოლარიზაცია და სუსტი ან არარსებული სახელმწიფო ინსტიტუტები ახასიათებთ კრიზისიდან გამოსვლის დასავლეთის მიერ შეთავაზებული, ლიბერალურ პრინციპებზე დამყარებული მეთოდები – არჩევნები, ეკონომიკური რეფორმები, ახალი ინსტიტუტების შექმნა – ნაკლებად ეფექტურია. პირიქით, ასეთი პოლიტიკის გატარება ამ ქვეყნების დესტაბილიზაციის ახალი ტალღის გამომწვევი ხდება ხოლმე. არაეფექტურობის დამატებითი ფაქტორი ის მოკლევადიანი პერსპექტივაა, რომლითაც, როგორც წესი, ასეთი საერთაშორისო ინტერვენციები ხასიათდებიან. სუსტი ქვეყნების პრობლემების გასაგებად მათი საგანგებო შესწავლა და შესაბამის კონტექსტში გააზრება საჭირო. კრიზისების აღკვეთისთვის ხშირად მოკრძალებული ინვესტიციებიც საკმარისია, მაგრამ ეს იმ პირობით თუ მათ გრძელვადიანი ჩართულობისადმი მზადყოფნა უმაგრებს ზურგს, რაც იშვიათი მოვლენაა.

კასკადური რისკების გავლენა

სუსტი ქვეყნების მიერ განპირობებული რისკების შეფასების სირთულეს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მათი კომპლექსურობა განაპირობებს. ყველაზე დიდ მნიშვნელობას ხშირად მათი ირიბი, მეორე და მესამე რიგის შედეგები იწვევს. რისკების კასკადები არსებობს რადგან ზოგიერთი მოვლენა ერთდროულად რამდენიმე ქვეყანაზე ან მთლიან რეგიონზე, ინსტიტუტებზე, ბაზრებზე, ლოგისტიკურ ჯაჭვებზე და მოსახლეობებზე ახდენს პირდაპირ თუ ირიბ გავლენას. ეს არ ნიშნავს რომ „ყველაფერი ერთმანეთთან კავშირშია“. ამ მიდგომას ჰეგელი „სულელთა ფენომენოლოგიას“ უწოდებდა, რადგან ის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის გამოყოფის შესაძლებლობას უარყოფდა. თუმცა კავშირები ნამდვილად არსებობს და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის გამოყოფის სიზუსტეზე დამოკიდებული წარმატების დიდი ნაწილიც.

რისკების უმრავლესობას რამდენიმე რიგის შედეგები ახასიათებს, მაგრამ სუსტი ქვეყნების შემთხვევაში რისკის კასკადებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვთ, რადგან მათი სოციალური და ინსტიტუციური ქსოვილი ისეთი საშუალო დონის შოკებსაც კი ვერ უძლებს, რომლებიც სხვა, შედარებით მდგრადი სისტემისთვის უვნებელი იქნებოდა. იმ კომპანიების მსგავსად, რომლებიც მათი ბიზნეს-მოდელების რისკების მაქსიმალურად შეფასებას ცდილობენ, ვაშინგტონმაც ამა თუ იმ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებული რისკები ქვეყნების მიხედვით, მათი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური სისტემის თავისებურებების გათვალისწინებით უნდა შეაფასოს.

ლიბიის მაგალითი განსაკუთრებით თვალსაჩინოა. კადაფის დამარცხების შედეგად გაჩენილმა ძალაუფლების ვაკუუმმა მთლიანი რეგიონის დესტაბილიზაცია გამოიწვია. დაი-

ლიბიის მაგალითი განსაკუთრებით თვალსაჩინოა. კადაფის დამარცხების შედეგად გაჩენილმა ძალაუფლების ვაკუუმმა მთლიანი რეგიონის დესტაბილიზაცია გამოიწვია.

ძაბა ვითარება მავრიტანიასა და ჩადში, გაძლიერდა „ბოკო ჰარამის“ მსგავსი დაჯგუფებების პოზიციები. გახშირდა ტერორისტული თავდასხმები, რომლებიც სენეგალისა და კოტ დ'ივუარის მსგავს, შედარებით სტაბილურ ქვეყნებსაც კი შეეხო. გავრცელდა სხვადასხვა შეიარაღების დიდი რაოდენობა. მძიმე ეკონომიკური შედეგების მქონე ტერაქტები მოხდა ტუნისშიც, რომელიც „არაბული გაზაფხულის“ ერთადერთი წარმატებული მაგალითი იყო. დაიწყო ევროპაში თავშესაფრის მაძიებელთა მრავალწლიანი მიგრაცია. სირიიდან გამოქცეულ ლტოლვილებთან ერთად ისინი დიდ როლს ითამაშებენ ევროკავშირის დაუსუსტებაში და კონტინენტზე ულტრა-მემარჯვენე და ნაციონალისტური ძალების გაძლიერებაში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მოვლენების ეს ჯაჭვი დღესაც გრძელდება.

გამწვავდა ის უამრავი პრობლემა, რომელიც ლიბიის კიდევ ერთ მეზობელ ქვეყანას, მალის აწუხებდა. კრიტიკული ნიშნული გადაიკვეთა როცა სოციალურ უთანასწორობას, სუსტ ინსტიტუტებს, დისფუნქციურ დემოკრატიასა და უკონტროლო შეიარაღებულ ძალებს კადაფის რეჟიმის დაცემით გამონეწეული პრობლემები დაემატა. ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ქვეყნის ჩრდილოეთზე კონტროლის დაკარგვას სახელმწიფო გადატრიალება მოჰყვა. ბამაკოში რადიკალი ისლამისტების შეჭრასა და ქვეყნის საბოლოოდ დანაწევრე-

ბას ხელი საერთაშორისო ინტერვენციამ შეუშალა. მეტ-ნაკლებად ანალოგიური ვითარება შეიქმნა საჰელის რეგიონის დანარჩენ ქვეყნებშიც. ლიბიაში ინტერვენციის მომზადებისას ან მისი დაწყების შემდეგ ამ მოვლენებზე არავინ საუბრობდა.

სუსტი ქვეყნების რისკებს სხვადასხვა ფორმა აქვთ:

- სუსტი ქვეყნები დესტაბილიზაციას მათი საზღვრების გარეთაც იწვევენ. სირიისა და ლიბიის კონფლიქტებმა რეგიონის პოლიტიკური ლანდშაფტი შეცვალეს. რუანდის გენოციდმა აღმოსავლეთ კონგოსაც დაასვა დალი. 1990-იან წლებში დასავლეთ აფრიკასა და ბალკანეთში გაღვივებულმა კონფლიქტებმა რამდენიმე ქვეყანა ჩათრია.
- სუსტი ქვეყნებს თავშესაფრად და ბაზებად იყენებენ ტერორისტული ჯგუფები. „ისლამური სახელმწიფო“ სხვადასხვა ქვეყანაში ჩადენილი ტერაქტების მოსამზადებლად ერაცისა და სირიის ტერიტორიას იყენებდა. ნიგერიის ტერიტორიაზე ჩამოყალიბებული „ბოკო ჰარამი“ ახლა ოთხ ქვეყანაში მოქმედებს.
- სუსტი ქვეყნებში მკვიდრებიან კრიმინალური ორგანიზაციები, რომლებიც ამ შესაძლებლობას იარაღისა და ნარკოტიკების კონტრაბანდის, ფულის გათეთრების და სხვა დანაშაულებრივი საქმიანობისთვის იყენებენ. მათ მიერ მიღებული შემოსავალი ძალადობისა და კორუფციის გავრცელების გამომწვევია, როგორც ეს სამხრეთ და ცენტრალურ ამერიკაში მოხდა. იზრდება უსაფრთხოების მაძიებელ ლტოლვილთა რაოდენობა. ცენტრალური ამერიკის ქვეყნებიდან გამოქცეულთა დიდი ნაწილი შეერთებული შტატებისკენ მიემართება.
- განუვითარებელი ინფრასტრუქტურა და არასტაბილური ვითარება აფერხებს სავაჭრო არტერიებისა გამავლობას და ენერგომომარაგების უზრუნველყოფას, აძნელებს კონკურენციას, აზიანებს ლოგისტიკურ ქსელებსა და იწვევს ფასების ზრდას. მოზამბიკში დაწყებულმა ომმა ის ქვეყნებიც აზარალა, რომელთა მომარაგება მის პორტებზე იყო დამოკიდებული. ახლო აღმოსავლეთის კონფლიქტები თურქეთის ვაჭრობას აფერხებს. სომალის სანაპიროს გასწვრივ მეკობრეობამ ამ არეალში გამავალი გადაზიდვების ფასები გააძვირა. ვენესუელაში გაუარესებულმა მდგომარეობამ იმ ქვეყნებზეც იმოქმედა, რომლებიც მისი ნავთობით მარაგდებოდნენ.
- კონფლიქტებმა ბაზრებისა და სავაჭრო შემოსავლების დაკარგვა შეიძლება გამოიწვიონ. ერთერთამ მისი ყველაზე დიდი საექსპორტო ბაზარი 1990-იანი წლების ბოლოს ეთიოპიასთან დაწყებული ომის გამო დაკარგა. ფრანკოფონი აფრიკის ყველაზე დინამიკური ქვეყნის, კოტ დ'ივუარში გაჩაღებულმა სამოქალაქო

კონფლიქტმა მისი მეზობელი ქვეყნებიც დააზიანა. ნავთობის ფასების ვარდნამ ნიგერიის, საუდის არაბეთის, ანგოლას, რუსეთის და ნავთობის ექსპორტზე დამოკიდებული სხვა სახელმწიფოების გარდა ის ქვეყნებიც დააზარალა, რომლებიც ამ ქვეყნებში ექსპორტზე და იქიდან ფულად გზავნილებზე იყვნენ დამოკიდებულნი (ცენტრალური აზიის და ახლო აღმოსავლეთის ლარები ქვეყნები, ტოგო, ბენინი და სხვ.)

- ამა თუ იმ ქვეყანაში ეთნიკური, რელიგიური და პოლიტიკური შუღლის გაღვივებამ და რადიკალიზაციამ ანალოგიური პროცესები მეზობელ ქვეყნებშიც შეიძლება გამოიწვიოს. ახლო აღმოსავლეთში ისლამიზმის გაძლიერება სახელმწიფო ინსტიტუტების სისუსტემ და რეგიონში რელიგიის მიმართ დამოკიდებულებამ განაპირობა. დემოკრატიული ნორმებისადმი დამოკიდებულების ცვლამ ავტორიტარულ ლიდერებს მეტი ძალაუფლების კონსოლიდაციის საშუალება მისცა.
- მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობას ან კონფლიქტებს გამოქცეული ლტოლვილები სოციალური სერვისების და სამუშაო ბაზრების გადატვირთვას, რიგ შემთხვევაში კი ახალი ეთნიკური დაძაბულობის ახალი კერების გაჩენას იწვევენ. სირიელი ლტოლვილების ნაკადებმა უარყოფითი გავლენა იქონიეს მეზობელი ქვეყნების სტაბილურობაზე და მნიშვნელოვან ფაქტორად იქცნენ ევროპულ პოლიტიკაში.
- სუსტი ქვეყნების განუვითარებელი ჯანდაცვის სისტემები ზრდიან ეპიდემიების რისკებს. კოვიდ-19-ის პანდემიამ ხაზი გაუსვა ქვეყნებს შორის ჯანმრთელობის დაცვის კუთხით არსებული შესაძლებლობების განსხვავებებს და ამ უთანასწორობის შემცირების აუცილებლობას.
- სახელმწიფოების სისუსტე მეზობელი ქვეყნების სამხედრო აგრესიის საბაზად შეიძლება იქცეს. კონგოს მეორე ომში (1998-2002) 9 აფრიკული ქვეყანა და 20 შეიარაღებული დაჯგუფება იღებდა მონაწილეობას. ამ ომმა კონტინენტის დიდი ნაწილის დესტაბილიზაცია გამოიწვია. საუდის არაბეთის იემენში და რეგიონის სხვა კონფლიქტებში ინტერვენციამ ფინანსური რესურსების მნიშვნელოვანი ხარჯვა გამოიწვია, თუმცა უსაფრთხოების გაუმჯობესების გარეშე.

რამდენად შესაძლებელია ისეთი ალგორითმის შექმნა, რომელიც ამ ფაქტორებს გააერთიანებს და პოლიტიკოსებს გადაწყვეტილების მიღებისას დაეხმარება? ეს მათ საშუალებას მისცემდა გადაწყვეტილების მიღებამდე სათანადოდ შეაფასონ რისკები და არ გაიმეორონ წინამორბედების ყველაზე მძიმე შეცდომები.

სამწუხაროდ, ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა დღეს შეუძლებელია. მიუხედავად მსგავსი ანალიტიკური ჩარჩოს შექმნის არაერთი მცდელობის, ამერიკის მთავრობას არასდროს უცდია მათი გადაწყვეტილების მიღებისას

გამოყენება. 11 სექტემბრის შემდეგ ამ მხრივ გარკვეული ნაბიჯებიც გადაიდგა, თუმცა კონკრეტული შედეგები არ მოჰყოლია. შესაბამისად, შესაძლოა საინტერესო იყოს კითხვის დასმა, თუ რამდენად იმოქმედებდა ასეთი ანალიტიკური ჩარჩო იმ გადაწყვეტილებებზე,

როგორც ახლო აღმოსავლეთსა და დასავლეთ აფრიკაში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, დიდი მნიშვნელობა აქვს რეგიონალურ დინამიკასაც. ქვეყნების შეფასების დღეს არსებული სხვადასხვა რეიტინგი სრულყოფილად ვერ ასახავს იმ სიღრმისეულ პროცესებს, რომლებიც ამ ქვეყნებში მიმდინარეობს.

რომლებიც ვაშინგტონმა 2003 წელს ერაყში და 2011 წელს ლიბიაში ინტერვენციებთან დაკავშირებით მიიღო? და პირიქით, დაუშვებდა თუ არა პრეზიდენტი ობამა 2013 წელს დამასკოს მიერ მის მიერ დაწესებული ნითელი ხაზების დაუსჯელად გადასვლას? ამერიკელი პოლიტიკოსების მიერ ამ შემთხვევებში დაშვებული შეცდომები მიუთითებს, რომ ანალიტიკური მუშაობის გაუმჯობესება სასურველი იქნებოდა.

პრიორიტეტების გამოკვეთა და რისკების დაზღვევა

რისკების ეფექტური შეფასება და კატეგორიზაცია შესაძლებელია: გასათვალისწინებელი ფაქტორების რიცხვი მაღალია, მაგრამ არა უსასრულო. ამას სხვა ქვეყნების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებიც მიუთითებს. საფრანგეთი თავს იკავებდა მალიში ინტერვენციისგან 2012 წლის განმავლობაში, თუმცა მიდგომა მყისიერად შეცვალა 2013 წელს, როცა ისლამისტებმა ქალაქი კონა აიღეს და ბამაკოს ხელში ჩაგდებისთვის მზადება დაიწყეს. კონტექსტის ცვლილებამ შეცვალა მისაღები რისკის დონეც და საკუთარი ინტერესების დაცვისთვის მოქმედების მოთხოვნილებაც.

სიფრთხილით შეაფასა სირიაში ინტერვენციის რისკები და ინტერესები რუსეთმა. კონფლიქტის დაწყებისთანავე მოსკოვი მხარს უჭერდა მისი ძველი მოკავშირის, ასადის რეჟიმს, თუმცა დახმარება შეიარაღების მიწოდებით, სამხედრო მრჩევლების გაგზავნით

და დიპლომატიური მხარდაჭერით შემოიფარგლებოდა. 2015 წელს, როცა ასადის პოზიციები დასუსტდა და სამხედრო ვითარება მისთვის სასიკეთოს არაფერს მოასწავებდა, რუსეთმა დაუყოვნებლივ გააგზავნა სირიაში საკუთარი ინტერესების დასაცავად შეიარაღებული ძალების სხვადასხვა სახეობის შენაერთები. მოსკოვის მიზნები მოკრძალებული იყო და ომის მოგებას არ ითვალისწინებდა. შეზღუდულმა სამხედრო კონტინგენტმა კონფლიქტის დინამიკის შეცვლა და ასადის რეჟიმის გამყარება შედარებით დაბალი რისკის ფასად მოახერხა. ნაკლებად ეფექტურად ჩანს ანალოგიური რისკების გათვლა უკრაინის შემთხვევაში, სადაც მოსკოვმა გადააფასა მისი შესაძლებლობები და მხარდაჭერა, რომელსაც ის ისტორიულ კავშირებზე დაყრდნობით უკრაინელებისგან ელოდა და ვერ გათვალა ინტერვენციის შედეგები. ნავთობის ფასების ვარდნასთან ერთად დაწესებულმა სანქციებმა მძიმე გავლენა მოახდინეს რუსეთის ეკონომიკაზე.

ამერიკელმა სახელმწიფო მოხელეებმა უნდა გაითვალისწინონ რისკების წარმატებული თუ წარუმატებელი მართვის მაგალითები და შეცვალონ ის სქემები, რომელთა მიხედვით აღმასრულებელი ხელისუფლება, სადაზვერვო და დიპლომატიური სამსახურები მუშაობენ, რათა გაიზარდოს მათი ინფორმირებულობის დონე, გაუმჯობესდეს მათი მოქნილობა და ეფექტურობა თანამედროვე რისკების წინაშე.

ექსპერტების შეზღუდული რაოდენობა სუსტი ქვეყნების ნაწილს უყურადღებოდ ტოვებს. საერთაშორისო ორგანიზაციები მათი სპეციფიკიდან გამომდინარე ამ სიცარიელეს ვერ ავსებენ. გაცვეთილი, ადგილობრივ პირობებზე მორგების გარეშე გამოყენებული ჰუმანიტარული სტრატეგია ხშირად უკუეფექტის მომტანია.

დასაწყისისთვის შესაქმნელია რისკების თანმიმდევრული და რეგულარული შეფასების სისტემა, რომელიც ეროვნული უსაფრთხოების რისკების იერარქიის ჩამოყალიბების წინაპირობა იქნება. ასეთი იერარქია რესურსების უფრო ზუსტ განაწილებას გახდის შესაძლებელს. ხშირად სუსტი ქვეყნების მიერ გამოწვეული პოტენციური პრობლემები

სათანადოდ ვერ ფასდება, შესაბამისად, ვერც ამ პრობლემების მოგვარებისთვის საჭირო რესურსები გამოყოფა ხერხდება. შეცდომების პრევენციისთვის აუცილებელია იმ ფაქტორების და გავლენების გათვალისწინება, რომლებიც პოლიტიკური ლიდერების მიერ გადაწყვეტილების მიღებაზე მოქმედებს. ამას კი, თავის მხრივ, მმართველი პარტიების, ოპოზიციის, ინსტიტუტების, სამხედრო ძალების და სამოქალაქო საზოგადოების კომპლექსური პოლიტიკური ანალიზი სჭირდება.

როგორც ახლო აღმოსავლეთსა და დასავლეთ აფრიკაში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, დიდი მნიშვნელობა აქვს რეგიონალურ დინამიკასაც. ქვეყნების შეფასების დღეს არსებული სხვადასხვა რეიტინგი სრულყოფილად ვერ ასახავს იმ სიღრმისეულ პროცესებს, რომლებიც ამ ქვეყნებში მიმდინარეობს. სწრაფად ცვლადი ადგილობრივი დინამიკისა და კონტექსტების გასაგებად ზოგად და ზედაპირულ მიდგომებთან შედარებით ბევრად ეფექტურია დამოუკიდებლად მოპოვებულ მონაცემებზე დაყრდნობით საგანგებოდ ჩატარებული ანალიზი.

ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს რეგიონული ექსპერტების განვითარებაში და მონაცემების მოპოვების გაუმჯობესებაში ინვესტირების გაზრდა. ექსპერტების შეზღუდული რაოდენობა სუსტი ქვეყნების ნაწილს უყურადღებოდ ტოვებს. საერთაშორისო ორგანიზაციები მათი სპეციფიკიდან გამომდინარე ამ სიცარიელეს ვერ ავსებენ. გაცვეთილი, ადგილობრივ პირობებზე მორგების გარეშე გამოყენებული ჰუმანიტარული სტრატეგია ხშირად უკუეფექტის მომტანია.

შეერთებული შტატების ყოფილი თავდაცვის მდივნის, რობერტ გეიტსი მიიჩნევს, რომ კონფლიქტთა ნაწილის პრევენცია ან დასრულება მხოლოდ „რბილი ძალის“ გამოყენებითაა შესაძლებელი. მის მოსაზრებას ექსპერტთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ემხრობა. დღეს ეს შესაძლოა ბანალურად ჟღერდეს, მაგრამ შეერთებულ შტატებს „რბილი ძალის“ უკეთესად გამოყენება სჭირდება. სხვა ინსტიტუტების მოუმზადებლობისა და დაუფინანსებლობის გამო, სუსტი ქვეყნების პრობლემების მოგვარება, საბოლოო ჯამში, სამხედრო ძალებს უწევთ, რაც მათ კომპეტენციაში, როგორც წესი, არ შედის. დიპლომატიური მექანიზმების განვითარება, სპეციალიზებული არასამთავრობო ორგანიზაციების და ადგილობრივი მედიატორების მხარდაჭერა ამ ინტერვენციების ძირითად ტვირთს სამხედრო ძალების ნაცვლად ამ გამოწვევებთან გასამკლავებლად უფრო მომზადებულ ორგანიზაციებს გადაუნაწილებს.

რა თქმა უნდა, შეცდომებისგან დაზღვეული ვერც ეს ორგანიზაციები იქნებიან და ისინიც ანგარიშვალდებულნი უნდა იყვნენ საერთაშორისო თანამეგობრობის წინაშე. მაგალითად, გაერო-ს, პოლიტიკური რისკების შეფასების, დიპლომატიური და სამშვიდობო მისიების შესრულებისთვის შესაძლებლობების გაზრდასთან ერთად, ესაჭიროება მისი თანამშრომლებისა და წარმომადგენლების ანგარიშვალდებულების მექანიზმების გაძლიერება, მათი მუშაობის შეფასების კრიტერიუმების დახვეწა. რიგ შემთხვევებში შესაძლოა საჭი-

რო იყოს ახალი ინსტიტუტების შექმნა. მაგალითად, ახლო აღმოსავლეთში არ არსებობს ორგანიზაცია, რომელიც ამ რეგიონის მრავალრიცხოვანი პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაზე იქნებოდა საგანგებოდ ორიენტირებული.

ისტორიული, გეოგრაფიული თუ სხვა ფაქტორების გამო რიგი ქვეყნების დახმარება შეერთებული შტატების ნაცვლად დიდ ბრიტანეთს, საფრანგეთს, გერმანიას ან სხვა განვითარებულ ქვეყნებს უკეთესად შეუძლიათ. ევროპის ქვეყნების შემთხვევაში ეს ტენდენცია უკვე სახეზეა: დახმარების ეფექტურობის გაუმჯობესებისთვის ისინი არჩევანს რამდენიმე ქვეყანაზე ფოკუსირების სასარგებლოდ აკეთებენ.

სასარგებლო იქნება სუსტი ქვეყნების მიერ შექმნილი რისკების შერბილების ფუნქციის მქონე გლობალური, რეგიონული და ლოკალური ინსტიტუტების შესაძლებლობების გაზრდაც. საერთაშორისო სისტემას უნდა გააჩნდეს უნარი გაუმკლავდეს კოვიდ-19-ის პანდემიის მსგავს მოულოდნელ კრიზისებს. რაც უფრო უკეთესად იქნებიან მომზადებული ჰუმანიტარული ორგანიზაციები, საერთაშორისო ინსტიტუტები და სამთავრობო სააგენტოები, მით უფრო მეტია ალბათობა, რომ ისინი შეძლებენ სხვადასხვა რისკების კომბინაციის შემთხვევაშიც კი დაძლიონ სირთულეები. სახელმწიფო დეპარტამენტთან ერთად უნდა გადაამზადდნენ მოკავშირე ქვეყნების სამინისტროები და საერთაშორისო ორგანიზაციები.

საერთაშორისო დახმარება გლობალური სტაბილურობის შენარჩუნების საკვანძო და ეფექტური ინსტრუმენტია. ყოველთვის იქნება ისეთი ჰუმანიტარული თუ სხვა ტიპის კრიზისები, რომლებსაც სახელმწიფო ინტერესებთან სხვადასხვა ხარისხის თანხვედრა ექნება, თუმცა ვაშინგტონისთვის მათი სათანადო ყურადღების გარეშე დატოვებამ მოულოდნელი სტრატეგიული რისკები შეიძლება წარმოშვას. ასეთი შედეგი მოჰყვა „ცივი ომის“ დასრულების შემდეგ აფრიკული ქვეყნებისთვის საერთაშორისო დახმარების შემცირებას: 1990-იანი წლები კონტინენტის პოსტ-კოლონიური პერიოდის ყველაზე სისხლისმღვრელი პერიოდი იყო. ლოკალური ვითარების და

რისკების უკეთესად გააზრებით შესაძლებელია რამდენიმე სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ქვეყნის გამოყოფა და მათ განვითარებაში გრძელვადიანი ინვესტირება. ასეთი მიდგომის მაგალითი იყო 2000-იანი წლების დასაწყისში შეერთებული შტატების მიერ კოლუმბიაში დანერგული სხვადასხვა პროგრამა. ისტორიული, გეოგრაფიული თუ სხვა ფაქტორების გამო რიგი ქვეყნების დახმარება შეერთებული შტატების ნაცვლად დიდ ბრიტანეთს, საფრანგეთს, გერმანიას ან სხვა განვითარებულ ქვეყნებს უკეთესად შეუძლიათ. ევროპის ქვეყნების შემთხვევაში ეს ტენდენცია უკვე სახეზეა: დახმარების ეფექტურობის გაუმჯობესებისთვის ისინი არჩევანს რამდენიმე ქვეყანაზე ფოკუსირების სასარგებლოდ აკეთებენ.

საჭიროა ცალკეული რისკების შემცირების მექანიზმების გაუმჯობესებაც. კრიზისის პრევენციის ასეთი მაგალითი იქნებოდა სუსტი ქვეყნებში ჯანმრთელობის დაცვის ცენტრების ქსელის შექმნა, რომლებიც ეპიდემიების შემთხვევაში მასზე რეაგირებას იქამდე მოახდენენ ვიდრე, ჯანმრთელობის დაცვის ლოკალური პრობლემა რეგიონალურ ან გლობალურ მოვლენად იქცევა. ნარკოტიკებით ვაჭრობისა და ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლა ამცირებს ტერორიზმის დაფინანსების, კორუფციისა და პოლიტიკაში „შავი ფულის“ გამოყენების შესაძლებლობებს.

ამა თუ იმ ქვეყანაში ან რეგიონში მოვლენების განვითარების შესაძლო სცენარების განხილვის მიზანი არა მომავლის წინასწარმეტყველება, არამედ პოლიტიკოსთა და მოხელეთა შესაძლო კრიზისებისათვის მომზადება, მათი ანალიზისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარების გაუმჯობესებაა. ასეთი მომზადება დასავლეთის მთავრობებს უფრო მოქნილი მოქმედების შესაძლებლობას მისცემს და იმ შედეგების უკეთესად განსაზღვრაშიც დაეხმარება, რომლებიც მათ გადაწყვეტილებებს შეიძლება მოჰყვეს. რისკების კასკადების უკეთესი გააზრება ამ რისკების პრევენციის ყველაზე ეფექტური საშუალებაა.

და ბოლოს, მეტი გულახდილობა და პირდაპირობა გვმართებს, როცა შეერთებული შტატების მიერ გლობალური ცვლილებების მოხდენის შესაძლებლობებზე ვსაუბრობთ. სახელმწიფო ინსტიტუტები ნელა ვითარდება. სექტარული კონფლიქტების, სახელმწიფოს ოლიგარქების მიერ მიტაცებისა ან კორუფციის დაძლევა მყისიერად არ ხდება. არჩევნები განვითარების დემოკრატიული გზაა, თუმცა მძაფრი სოციალური დაპირისპირების ქვეყნებში დესტაბილიზაციის გამომწვევ მიზეზად შეიძლება იქცნენ. სრულ დემოკრატიისათვის თაობები სჭირდება. მიუხედავად იდეოლოგიური განსხვავებებისა, ზოგჯერ შესაძლოა უმჯობესი იყოს ცალკეულ საკითხებზე პროგრესის მიღწევა და ათწლეულების განმავლობაში დამკვიდრებული მმართველობის სტაბილური სისტემის შენარჩუნება. როგორც „არაბულმა გაზაფხულმა“ აჩვენა, თანასწორობის, ლეგიტიმურობისა და სამართლიანობის ეტაპობრივი გაუმჯობესების გარეშე პროგრესს რევოლუციაც კი ვერ მოიტანს. 🌍

ფოტო: კრისტინა ლიუ - unsplash

30 წელი სივრცის შემდეგ

დამშვიდდი, ევროპა

დალიბორ როჰაჩი

სამადად ევროკავშირზე საუბრისას ხშირად შემდეგი პესიმისტური პროგნოზი გვესმის: ლტოლვილთა კრიზისის, ბრექსიტის, უნგრეთისა და პოლონეთის მზარდი ავტორიტარიზმის და ვაქცინაციის პროცესთან დაკავშირებული გართულებების შემდეგ ევროკავშირის ერთიანობის მოშლა დროის საკითხია.

ჯერჯერობით ეს პესიმისტური წინასწარმეტყველებები არ გამართლებულა. გაერთიანებულ სამეფოსთან მოლაპარაკებების წარმატებით დასრულებამ, აღმოსავლეთ ევროპელების დაშოშმინებამ და ვაქცინაციის ტემპის ზრდამ ევროსკეპტიკოსთა პროგნოზების ასრულება განუსაზღვრელი დროით გადადო.

დადებითმა დინამიკამ ბრიუსელის თვითკმაყოფილებით გამორჩეულ პოლიტიკურ წრეებს შვებით ამოსუნთქვასთან ერთად ევროკავშირის ისტორიული ოპტიმიზმის კულტურაზე საუბრის შესაძლებლობა დაუბრუნა.

„ევროპის მომავლის კონვენციიდან“, რომელსაც ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მოსახლეობის უმრავლესობისთვის მისაღები კონსტიტუციური დოკუმენტები უნდა შეექმნა (რაც ვერ მოხდა) ორი ათწლეული გავიდა. ევროკავშირის ფუნქციონირების „დემოკრატიზაციის“ კიდევ ერთი მცდელობიდან, შპიტზენკანდიდატენ-ის სისტემის შექმნიდან შვიდი წელია გასული. ამ სისტემას ევროკომისიის პრეზიდენტის არჩევის პროცესში

მეტი გამჭვირვალობა და ანგარიშვალდებულება უნდა შეეტანა, თუმცა მისი მოქმედება 2019 წლის არჩევნების შემდეგ შეჩერდა. ბოლოდროინდელმა დადებითმა დინამიკამ ამ პროცესების ინიციატორებს ახალი სტიმული შესძინა. ევროკომისიამ, ევროპულმა საბჭომ და ევროპარლამენტმა „ევროპის მომავლის კონვენციის“ ახალი პროექტის დაწყების შესახებ განაცხადეს.

კონვენცია, რომლის ძირითადი ნაწილი დისტანციურად იმართება, 2022 წლის გაზაფხულამდე უნდა გაგრძელდეს. მისი მიზანი ევროკავშირის მოქალაქეებისთვის ევროკავშირის პრიორიტეტებსა და რეფორმებზე აზრის გამოთქმის შესაძლებლობის მიცემაა. პროექტის სამივე ინიციატორი ევროპელებს მათი იდეებისა და შემოთავაზებების „სწრაფად და ეფექტურად განხილვას“ პირდება.

„პოლიტიკოს“ ევროპელი რეპორტიორის, პოლ ტეილორის, აზრით ეს „პოსტ-პანდემიური ევროპის დღის წესრიგის ჩამოყალიბებისა და ინტეგრაციის პროცესის გადატვირთვის უნიკალური შესაძლებლობაა“. ტეილორი მიიჩნევს, რომ თუ ევროპას გაუმართლა, ის „ევროკომისიის არჩეულ პრეზიდენტს, ევროკავშირის მოქალაქეებისთვის მინიმალურ გარანტირებულ შემოსავალს, სამედიცინო ეკვიპირებისა და პრეპარატების საგანგებო მარაგს და კორპორაციული დაბეგვრის ევროკავშირის ყველა ქვეყნისთვის საერთო მაჩვენებელს მიიღებს“. ეს ჩამონათვალი ტეილორის სიის მხოლოდ ნაწილია.

„ევროპული პროექტის წინსვლით“ აკვიატება ევროკავშირის ეკონომიკური ინტეგრაციის

სხვა რეგიონული პროექტებისგან (მერკოსური, ასეანი, აფრიკული კავშირი) გამოარჩევს, მაგრამ დაპირებებისა და დასახული ამოცანების ნაწილობრივი შესრულება მისი ინსტიტუტებისადმი ნდობას და მათ რეპუტაციას აზიანებს.

„ევროპული პროექტის წინსვლით“ აკვიატება ევროკავშირის ეკონომიკური ინტეგრაციის სხვა რეგიონული პროექტებისგან (მერკოსური, ასეანი, აფრიკული კავშირი) გამოარჩევს, მაგრამ დაპირებებისა და დასახული ამოცანების ნაწილობრივი შესრულება მისი ინსტიტუტებისადმი ნდობას და მათ რეპუტაციას აზიანებს.

დალიბორ როჰაჩი „ამერიკის სამეწარმეო ინსტიტუტის“ და მარტენსის ცენტრის მკვლევარია.

მესიანური სწრაფვა

წარსულში ევროკავშირის ინსტიტუტებმა ბევრი ისეთი ამოცანა დაისახეს, რომელთა შესასრულებლად შესაბამისი საშუალებები არ გააჩნდათ. ასეთი მაგალითი იყო ერთიანი ევროპული ვალუტის შემოღება მოქნილი სამუშაო ბაზრების, ფისკალური ტრანსფერების და ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ასიმეტრიით გამოწვეული შოკების შერბილების სხვა მექანიზმების გარეშე. ასეთივე მაგალითი იყო შენგენის ზონის დამკვიდრება ზონის გარე საზღვრების გაკონტროლების და თავშესაფრის მინიჭების ერთიანი პოლიტიკის გარეშე. კიდევ ერთი მაგალითია შენგენის ზონის გაფართოება იმ ქვეყნებზე, რომლებშიც დემოკრატია და კანონის უზენაესობა კონსოლიდირებული ჯერ არ არის.

ამ ნაბიჯებს ცალსახა შეცდომებს ვერ ვუწოდებთ, მაგრამ ისინი მიაჩნებოდა, რომ ევროკავშირის ლიდერები მათ მოქალაქეებს ზოგჯერ დაუსაბუთებლად ოპტიმისტურ გათვლებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების წინაშე აყენებენ.

ამ ნაბიჯებს ცალსახა შეცდომებს ვერ ვუწოდებთ, მაგრამ ისინი მიაჩნებოდა, რომ ევროკავშირის ლიდერები მათ მოქალაქეებს ზოგჯერ დაუსაბუთებლად ოპტიმისტურ გათვლებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების წინაშე აყენებენ.

როგორც სამართალმცოდნე ჯოზეფ უაილერი აღნიშნავს, ევროპული ინტეგრაციის ლეგიტიმაცია განხვავდება ტრადიციული სახელმწიფო ლეგიტიმაციისთვის დამახასიათებელი პროცესისა და შედეგის შეფარდებით. ევროკავშირის დემოკრატიული განზომილების სისუსტე და ვაქცინაციის მსგავსი ზოგადევროპული მასშტაბის პროცესების ეფექტური მართვის უუნარობა თვალმისაცემია. ამ სისუსტეების გათვალისწინებით „პროექტის განვითარების“ ლეგიტიმაცია ცალკე აღებული სახელმწიფოს შემთხვევაში რთული წარმოსადგენი იქნებოდა, თუმცა, როგორც უაილერი წერს, ევროკავშირის ლეგიტიმაცია „იმ ევროპული იდეალების და მიზნების მიღწევას, რომლებიც აღტქმული მინასავით ევროპული ინტეგრაციის გზის ბოლოს ევროპელებს ელით“.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გასულმა ათწლეულმა ნათლად აჩვენა, რომ ევროპული ინტეგრაციის „ნათელი მომავალი“ გარანტირებული არ არის. ევროკავშირი დატოვა გაერთიანებულმა სამეფომ და ეს ფინანსური

ან პოლიტიკური დესტაბილიზაციის გარეშე მოახერხა. ლტოლვილების კრიზისისა და პანდემიის შედეგად რიგი ევროპული ქვეყნების მიერ საზღვრების დაკეტვამ აჩვენა, რომ მთავრობებს კვლავაც უპყრიათ მართვის სადავეები და ხელენიფებათ ევროპული ინტე-

ევროკავშირის ბევრი მიღწევის აღიარება არ ნიშნავს მისი პოლიტიკური მომავლის ან ინსტიტუციური მოწყობის უნიტარული სახელმწიფოს მიმართულებით განვითარების უპირობო მხარდაჭერას.

გრაციის ისეთი ფუნდამენტური ელემენტის უგულვებელყოფაც კი როგორც ევროკავშირის ქვეყნებს შორის მოძრაობის თავისუფლებაა. სირთულეების გარდა არის ევროპული პროექტის ელემენტების ნაწილიც, რომელთა განხორციელებას ნულოვანი შანსი აქვს. ასეთია ევროპული არმიის იდეა, ევროპული სოციალური უსაფრთხოების სისტემის შექმნა ან ეროვნული იურისდიქციების ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსადმი სრული დაქვემდებარება.

რამდენად შეძლებენ ევროპელი ლიდერები პრიორიტეტების კორექციას? 1950 წლის შუმანის დეკლარაციისა და 1957 წლის რომის ხელშეკრულების შემდეგ ევროპული პროექტის განვითარება უნიტარული სახელმწიფოს შექმნის მესიანისტური მიზნისკენ იყო მიმართული. აქედან გამომდინარეობს ევროპული ვალუტის შექმნის, დემოკრატიული წესით არჩეული პარლამენტის, ევროკავშირის დროშის ან სასაზღვრო პატრულირების არსებობა. სწორედ ამიტომ გვესმის ხოლმე ემანუელ მაკრონისა და სხვა ევროპული პოლიტიკური ლიდერების მხრიდან „სტრატეგიულ ავტონომიასა“ და „ევროპულ სუვერენიტეტზე“ საუბარი. ეს უკანასკნელი ტერმინი განსაკუთრებით საყურადღებოა, რადგან მისი კლასიკური მნიშვნელობით სუვერენიტეტი „განუყოფელ, უმაღლეს და აბსოლუტურ“ პოლიტიკურ ძალაუფლებას გულისხმობს, რაც ნაკლებად ემთხვევა ევროკავშირის დღევანდელ ფორმას, რომელიც პოლიტიკური თვითმმართველობის მქონე სუბიექტების ფედერალური გაერთიანებაა.

ასეთ მესიანისტურ მიდგომას ბევრი ალტერნატივა აქვს. ევროკავშირი არ არის იძულებული მუდმივად განვითარებადი პროექტი იყოს. ევროკავშირის ბევრი მიღწევის აღიარება არ ნიშნავს მისი პოლიტიკური მომავლის ან ინსტიტუციური მოწყობის უნიტარული სახელმწიფოს მიმართულებით განვითარების უპირობო მხარდაჭერას. ევროკომისიის ყოფილ პრეზიდენტს, ჟან-კლოდ იუნკერს, ეს

კარგად ესმოდა. 2017 წელს ევროპარლამენტში გამოსვლისას მან განაცხადა: „ზოგჯერ ნაკლები ამბიციით მეტის მიღწევა შეიძლება. ხალხს არ უნდა დაეპირდეთ მზესა და მთვარეს, როცა ერთადერთი, რაც შეგვიძლია მათ მივცეთ, ტელესკოპია.“

გლობალურ ეკონომიკურ ლიდერად ჩამოყალიბების შემთხვევაშიც კი ევროკავშირი გეოპოლიტიკურ მოთამაშედ ვერ იქცევა. მას ამის არც შესაძლებლობა და არც რესურსი აქვს. ტრამპის პრეზიდენტობისას გახშირდა მოწოდებები რათა ევროპას საერთაშორისო ასპარეზზე მეტი ინიციატივა გამოეჩინა, თუმცა ევროპელებმა ყველაზე მნიშვნელოვან გეოპოლიტიკურ საკითხებზეც კი ვერ მოახერხეს შეჯერებული პოზიციის დაფიქსირება. ჩინეთი, რუსეთი, ისრაელსა და „ჰამასს“ შორის კონფლიქტი, უშუალო სამეზობლოში მიმდინარე პროცესები – ევროკავშირის წევრებისთვის ერთიანობის მიღწევა ვერცერთ საკითხზე აღმოჩნდა შესაძლებელი. ეს უძღურება განსაკუთრებით თვალსაჩინოა 2008 წელს დიდი ზარ-ზეიმით შექმნილი ევროკავშირის „საგარეო საქმეთა მინისტრის“ პოსტზე დანიშნული პიროვნებების მასშტაბსა და შესაძლებლობებზე დაკვირვებითაც. ამ თანამდებობაზე ერთმანეთს შეენაცვლენ საბჭოთა კავშირის დაფინანსების მიმღები „მშვიდობის მტრები“, 8 თვის გამოცდილების მქონე იტალიის საგარეო საქმეთა მინისტრი და ესპანური პოლიტიკის ქვედა ეშელონების ნახევრად პენსიაზე გასული ვეტერანი, რომლის ძირითადი თვისება უწყინარი თავმდაბლობა იყო.

ეს არ ნიშნავს, რომ საერთაშორისო ასპარეზზე ევროპელებს მათი წონისა და ბერკეტების გამოყენება არ შეუძლიათ. მაგრამ როცა მათ ამის გაკეთებისთვის საკმარისი სურვილი და მზაობა აქვთ, ეს არა ევროკავშირის, არამედ ევროპული ქვეყნების ცალკეული, ამა თუ იმ საკითხის გარშემო შექმნილი, კოალიციების ფორმით ხდება.

მიუხედავად ამ ყველაფრის, ევროკავშირისა და მასში შემავალი ქვეყნების სტაბილურობას არაფერი ემუქრება, სანამ მათ შორის არსებული უთანხმოებები ღია კონფლიქტში არ გადაიზრდება, რისი ალკვეთის უმთავრესი მექანიზმი თავად ევროკავშირია. დროა ვალიაროთ, რომ ერთიანობასა და მრავალფეროვნებას შორის შეუთავსებლობა არა მეტი ინტეგრაციით დაძლევადი პრობლემა, არამედ ევროპული პროექტის დამახასიათებელი თვისებაა. ანალოგიური მიდგომაა საჭირო იმ ხედვისადმი, რომელიც ევროპულ პროექტს „ველოსიპედის“ პრინციპით აფასებს ანუ პროცესად, რომელიც შენელების შემთხვევაში გადატრიალდება და ადგილიდან ველარც დაიძვრება.

ევროპული ინტეგრაციის ისტორიის გადახედვისას ბევრი მნიშვნელოვანი მიღწევის გამოყოფა შეიძლება. საერთო ბაზარმა კონტინენტის ქვეყნების ეკონომიკური კეთილდღეობა განაპირობა, წარსულს ჩაბარდა ევროპულ ქვეყნებს შორის კონფლიქტები. მიუხედავად ამისა, 21-ე საუკუნეში ევროპული პროექტის გადარჩენა ტრიუმფალისტურ მიდგომებსა და კრიზისებს შორის წონასწორობის გამონახვავზე, მესიანისტური მისწრაფებების სიფრთხილითა და წინდახედულებით განელებაზე, ევროპის კომპლექსურობის, მრავალფეროვნებისა და წინააღმდეგობების გააზრებაზე იქნება დამოკიდებული. 🌐

ფოტო: მიხეილ მეცელი - REUTERS

30 წელი გივი თვის შემდეგ

მაგიდა ორისთვის

დევიდ ჯ. კრამერი

როგორც ჩანს, პრეზიდენტ ბაიდენს ამერიკული მთავრობების ჩვეული ილუზია აქვს: ვლადიმირ პუტინმა შესაძლოა ქცევა შეცვალოს.

„ ის გაგაკეთე, რისთვისაც მოვედი“, უპასუხა ჟურნალისტებს ვო ბაიდენმა ჟენევაში ვლადიმირ პუტინთან შეხვედრის შემდეგ გამართულ პრესკონფერენციაზე. აქ პრობლემა ის არის, რომ ასევე მოიქცა პუტინიც.

ბაიდენი ჟენევაში შეერთებულ შტატებსა და რუსეთს შორის ურთიერთობებში სტაბილურობის აღსადგენად ჩავიდა. ამას ის დაძაბულობის შემცირებითა და თანამშრომლობის შესაძლებლობების გამონახვით ცდილობს. ასეთ შესაძლებლობათა ნაწილი ზოგადი ხასიათისაა: კლიმატური ცვლილებები, შეიარაღებათა კონტროლი ან არქტიკა. არის საკითხები, რომლებიც ნაკლებად საჯაროა, მაგალითად, ჰუმანიტარული დერეფნების მონყოლა სირიაში, სადაც რუსეთის ძალებმა ასადის რეჟიმთან ერთად მრავალი სისასტიკე და დანაშაული ჩაიდინეს. ბაიდენის კიდევ ერთი ამოცანა იმ „შედეგებს“ ახსნა იყო პუტინისთვის, რომლე-

ბიც კრემლის მიერ აგრესიული ქცევის გაგრძელებას მოჰყვება.

პუტინის ჟენევაში ჩასვლის ძირითადი მიზანი რუსეთის მოსახლეობისთვის იმის ჩვენება იყო, რომ მას საერთაშორისო ასპარეზზე შეერთებული შტატების პრეზიდენტის თანასწორი სტატუსი აქვს. ამით ის სხვა ქვეყნებსაც არწმუნებს, რომ იზოლირებული არ არის და მასთან შეხვედრას არავინ არიდებს თავს, ხოლო რუსეთი მსოფლიო პოლიტიკის ერთ-ერთი ძირითადი მოთამაშეა. მისი კიდევ ერთი ამოცანა ბაიდენის იმაში დარწმუნება იყო, რომ ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობის გაუარესებაზე პასუხისმგებლობის დიდი ნაწილი შეერთებულ შტატებს აკისრია.

სამიტის შემდეგ ბაიდენის მიერ გამართულ პრესკონფერენციაზე შეერთებული შტატების პრეზიდენტმა რუსეთში ადამიანის უფლებების სავალალო მდგომარეობას გაუსვა ხაზი. ცალკე იყო ნახსენები ნავალნის შემთხვევა. ბაიდენმა ყურადღება გაამახვილა „რადიო თავისუფლების“ წინააღმდეგ რუსეთში გამართულ კამპანიაზე და საგანგებოდ აღნიშნა, რომ მოსკოვის ამერიკულ არჩევნებში ჩარევას აღარავინ დაუშვებდა. ჩამოთვლილი იყო სხვა თემებიც, რომლებიც მან პუტინთან განიხილა: უკრაინა, ბელარუსი, ირანი, ავღანეთი და კიბერშეტევები.

სამიტის შესაძლო პოზიტიურ შედეგებს შესაძლოა მიანიშნებდეს ორივე მონაწილის მიერ რუსეთში დაპატიმრებული ორი ამერიკელის, პოლ უილანისა და ტრევორ რიდის, ხსენება. ბაიდენის აზრით მათი პატიმრობა უკანონოა. პუტინმა აღნიშნა, რომ ბაიდენმა მართლაც ნამოჭრა ეს საკითხები და განაცხადა, რომ კომპრომისის გამონახვა შესაძლებლად მიაჩნია. თუ სამიტს მათი გათავისუფლება მოჰყვება, ბაიდენს თამამად შეუძლია ეს თავის დამსახურებად ჩათვალოს. იმედია, ანალოგიურად პოზიტიურად დასრულდება რუსეთში დაპატიმრებული 400-მდე პოლიტპატიმრისა და რელიგიური მრწამსის გამო დასჯილი ადამიანის ბედიც.

სამიტის მონაწილეები შეთანხმდნენ, რომ ორივე ქვეყნის ელჩი დაუბრუნდებოდა მათ საქმიანობას, ხოლო პრეზიდენტებთან ერთად ჩამოსული გუნდის წევრები შეიარაღებათა კონტროლისა და კიბერშეტევების საკითხებს განიხილავდნენ. ორივე ლიდერმა შეხვედრას „კონსტრუქციული“ და „პოზიტიური“ უწოდა. ორივემ დაადასტურა, რომ ადგილი არ ჰქონია მუქარებსა და ულტიმატუმების წაყენებას.

ბაიდენმა აღნიშნა, რომ ასეთ პირდაპირ დიალოგს ალტერნატივა არ ჰქონდა. ძნელია რუსეთსა და შეერთებულ შტატებს შორის ურთიერთობის გაუარესება დიალოგის ნაკლებო-

დევიდ კრამერი ფლორიდის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სტივენ გრინის საერთაშორისო და საჯარო პოლიტიკის სკოლის ევროპისა და ევრაზიის მიმართულების ხელმძღვანელი, ვაცლავ შაველის ადამიანის უფლებების პროგრამის უფროსი მკვლევარი და „ამერიკული ინტერესის“ ავტორია.

ბას დააბრალო. ამის მიზეზი განსხვავებულია: ეს ამ ორი ქვეყნის ღირებულებებსა და ინტერესებს შორის ფუნდამენტური განსხვავებებია. „ჩეთემ ჰაუსის“ უახლესი მოხსენების თანახმად, ამ განსხვავებების დიალოგის გზით შემცირება „ნაკლებად სავარაუდოა“: „რუსეთის ამჟამინდელი ხელმძღვანელობა დარწმუნებულია, რომ დასავლეთისგან დათმობების მიღების საუკეთესო გზა კონფორტაციაა და ძლიერად არის დაინტერესებული მის შენარჩუნებაში.“

პუტინს ბაიდენტან ორმხრივი შეხვედრის შესაძლებლობა მეგობრული ხელის განვდენით არ მოუპოვებია. ერთ-ერთი მიზეზი უკრაინის წინააღმდეგ ომის განახლების მუქარა იყო. აპრილში, ბაიდენის მიერ პუტინის სამიტზე მინვევის შემდეგ, რუსეთიდან განხორციელებულმა კიბერშეტევებმა შეერთებული შტატების ერთ-ერთი მთავარი ნავთობსადენისა და ხორცპროდუქტების უდიდესი მწარმოებლის ფუნქციონირება შეაჩერა. 2020 წელს, კორონავირუსის პანდემიის ტალღისას, რუსმა ჰაკერებმა ამერიკულ სამედიცინო დაწესებულებებს შეუტყუეს. აგორდა დეზინფორმაციული კამპანია შეერთებულ შტატებში წარმოებული ვაქცინების წინააღმდეგ.

რუსეთის სპეცსამსახურებმა მოახერხეს „სოლარ უინდის“ და რამდენიმე სამთავრობო სააგენტოს სისტემაში შეღწევა. განმეორდა საპრეზიდენტო არჩევნებში ჩარევის მცდელობაც.

ეს აგრესიული ქცევაა. ნებისმიერი სხვა ქვეყნის მიერ შეერთებული შტატების წინააღმდეგ ანალოგიური ნაბიჯების გადადგმის საპასუხოდ ეს ქვეყანა და მისი პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ვაშინგტონისგან სერიოზულ საპასუხო რეაქციას მიიღებდა. პუტინის შემთხვევაში, ასეთმა ქცევამ მას ბაიდენტან შეხვედრის შესაძლებლობა მისცა.

პუტინი მიანიშნებს, რომ უკრაინის წინააღმდეგ სამხედრო ძალის გამოყენებაზე უარი არ უთქვამს. ლუკაშენკოს მიერ სახელმწიფო ტერორიზმის აქტის ჩადენის შემდეგ პუტინმა დემონსტრაციულად უგულვებლყო დასავლეთის აღშფოთება და პროტესტი და დიქტატორი მის რეზიდენციაში მიიღო. კრემლი აგრძელებს ასადის დანაშაულებრივი რეჟიმის დახმარებასა და მხარდაჭერას, აგზავნის დაქირავებულ მებრძოლებს ლიბიაში, ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკაში და სხვა ქვეყნებში.

ამ ყველაფერს ხელი არ შეუშლია ბაიდენისთვის პუტინთან შეხვედრის გადაწყვეტილება მიეღო. მეტიც, „თეთრმა სახლმა“ მოუხსნა სანქციები პუტინისთვის პრიორიტეტულ პროექტს, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ს“ და „შტაზის“ ყოფილ აგენტსა და მის მეგობარ მათიას ვარნიგს. სანქციების მოხსნის ოფიციალურ მიზეზად ბერლინთან ურთიერთობების გამოსწორება დასახელდა, თუმცა ამ გადაწყვეტილებას მოსკოვშიც დიდი სიხარულით შეხვდნენ.

„თეთრი სახლი“ ამტკიცებს, რომ ბაიდენი პუტინს არა მისი საზარელი ქცევის მიუხედავად, არამედ სწორედ ამ ქცევის გამო შეხვდა: ამერიკის პრეზიდენტს იმ შედეგების პუტინისთვის თქმა, რომლებიც კრემლის აგრესიულ ქცევას მოჰყვება, მასთან პირისპირ სურდა.

დღეს არაფერი მიუთითებს, რომ პუტინმა ბაიდენის გზავნილი გაითვალისწინა. შეხვედრის წინ, ორივე ლიდერმა განაცხადა, რომ ორმხრივი ურთიერთობა ჩიხში იყო შესული,

თუმცა შეხვედრის შემდეგ გამართულ პრეს-კონფერენციაზე პუტინმა გართულბულ ვითარებაზე პასუხისმგებლობა მთლიანად მოიხსნა: „ყველა ის მოქმედება, რომელმაც ჩვენს ურთიერთობაზე უარყოფითად იმოქმედა შეერთებული შტატებისგან მოდიოდა და არა რუსეთისგან.“

პუტინი და მისი გარემოცვა ანალოგიურ მიდგომას ამჟღავნებდა ობამას ადმინისტრაციის მიერ კრემლისთვის შეთავაზებული „გადატვირთვის“ პოლიტიკის მიმართაც. იმ შემთხვევაში, თუ პუტინი მართლაც მიიჩნევს, რომ რუსეთისა და ამერიკის ურთიერთობებში არსებული პრობლემების მოგვარების გასაღები ვაშინგტონის ხელშია ამ სამიტსა და დიალოგის მსგავს მცდელობებს პროგრესი არ მოჰყვება.

დასავლელი ჟურნალისტების მიერ რუსეთში ადამიანის უფლებების დარღვევის უმძიმესი ფაქტების შესახებ დასმულ კითხვებზე პუტინმა მისთვის დამახასიათებელი გადაბრალების მცდელობით უპასუხა, გაიხსენა მოძრაობა Black Lives Matter-ი და კაპიტოლიუმზე 6 იანვრის თავდასხმა. მან ძალისხმევა არ დაიშურა რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ მოწამლულ ნავალინზე საუბრისას მისი სახელი არ წამოცდნოდა და მას „ამ მოქალაქეს“ უწოდებდა. როცა ჟურნალისტმა მას რუსეთის მიერ წარმოებულ კიბერშეტევებზე ჰკითხა, პუტინმა ჩვეულ ხერხს მიმართა და ჰაკერულ შეტევებში ბრალი შეერთებულ შტატებს დააკისრა. ეს ცუდი ნიშანია მათთვის, ვისაც რუსული კიბერშეტევების შეწყვეტის იმედი აქვს.

ის ფორმა, რომლითაც პუტინმა სამიტი ჩაატარა, რუსეთში მოწონებას დაიმსახურებს. ამაზე კრემლის მიერ კონტროლირებადი პროპაგანდისტული მედია იზრუნებს. ის კვლავ გლობალური პოლიტიკის სცენაზე იდგა და მსოფლიოს წინაშე ამერიკის პრეზიდენტის თანასწორ ფიგურად წარმოაჩინდა თავს. ბაიდენისგან განსხვავებით, რომელმაც რუსი „ჟურნალისტების“ კითხვებს არ უპასუხა, პუტინი რამდენიმე დასავლელ ჟურნალისტს ესაუბრა.

ყველაფერი მიანიშნებდა, რომ ის, რაც შე-

პუტინს ბაიდენტან ორმხრივი შეხვედრის შესაძლებლობა მეგობრული ხელის გაწვდენით არ მოუპოვებია. ერთ-ერთი მიზეზი უკრაინის წინააღმდეგ ომის განახლების მუქარა იყო.

წევაში ჰქონდა გასაკეთებელი, პუტინმა გააკეთა.

პუტინსა და ბაიდენს სტაბილურობა სხვადასხვანაირად ესმით. ოპოზიციური ძალების განადგურებით პუტინმა არჩევნები მისი რეჟიმისთვის სტაბილურობის უზრუნველყოფის ფაქტორად აქცია. მას სტაბილურობა ესმის როგორც საკუთარი ძალაუფლების და

კორუფციული გარიგებებით გამდიდრების შესაძლებლობის შენარჩუნება, რისთვისაც მას ყველა პოტენციური, გარე თუ შიდა, საფრთხის განეიტრალება სჭირდება.

თუ საკუთარი რეჟიმის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის პუტინი „სტაბილურობაზე“ ზრუნავს, რუსეთის ფარგლებს გარეთ ის დესტაბილიზაციას მიმართავს. ავტორიტარული რუსეთის სამეზობლოში დემოკრატიული ქვეყნების საშიში პრეცედენტების არდაშვებისთვის ის სამხედრო ძალას (საქართველო,

როცა ჟურნალისტმა მას რუსეთის მიერ წარმოებულ კიბერშეტევებზე ჰკითხა, პუტინმა ჩვეულ ხერხს მიმართა და ჰაკერულ შეტევებში ბრალი შეერთებულ შტატებს დააკისრა. ეს ცუდი ნიშანია მათთვის, ვისაც რუსული კიბერშეტევების შეწყვეტის იმედი აქვს.

უკრაინა), თანამოაზრე ლიდერების მხარდაჭერას (ლუკაშენკო, იანუკოვიჩი) და ჰიბრიდული ომის ტაქტიკას (რუსეთის მეზობელ ყველა ქვეყანაში) იყენებს. კიბერშეტევებით, დეზინფორმაციული კამპანიებით, საარჩევნო პროცესში ჩარევით და ჰიბრიდული ომის სხვა მეთოდებით კრემლი დასავლეთის ქვეყნების დემოკრატიული სისტემების დესტაბილიზაციასაც ცდილობს.

უახლოეს მომავალში პუტინისა და მისი გარემოცვის აქტივებს არაფერი ემუქრება. ეს მას კარგად ესმის და მისი ქცევის ცვლასაც არავინ უნდა ელოდოს. მარტში, ბაიდენმა პუტინს „მკვლელი“, ივნისში კი „ლირსეული მონინააღმდეგე“ უწოდა. პუტინის ბრიუსელში გაკეთებული კომენტარებით თუ ვიშაფხვლებთ ბაიდენი მართალი მარტში იყო.

2014 წელს „ნიუ-იორკერში“ გამოქვეყნებულ სტატიაში ბაიდენმა პუტინთან 2011 წელს გამართული შეხვედრა გაიხსენა, როცა ბაიდენი ვიცე-პრეზიდენტი, ხოლო მისი ოპონენტი რუსეთის პრემიერ-მინისტრი იყო. სტატიის ავტორმა პუტინთან მისი საუბრის ნაწილი გაიხსენა: „მემგონი თქვენ სული არ გაქვთ“, უთხრა მას ბაიდენმა. პუტინმა ბაიდენს გაუღიმა და უპასუხა: „ჩვენ გვესმის ერთმანეთის“. პრეზიდენტების მიერ შეწვევაში ცალ-ცალკე ჩატარებული პრესკონფერენციების შემდეგ ძნელი სათქმელია, თუ რამდენად გაუგებს ლიდერებმა ერთმანეთს ამჯერად. ორივე ის გააკეთა, რისთვის ბრიუსელში იყო ჩამოსული. იმედია უილანი, რიდი და პუტინის რეჟიმის სხვა უკანონო პატიმრები გათავისუფლებიან. ამას გარდა, არაფერი მიუთითებს რუსეთისა და შეერთებული შტატების ურთიერთობაში მინიმალურ წინსვლასაც კი. როგორც ჩანს, ორივე მხარე ბურთს მონინააღმდეგის მოედანზე მოიზრებს. 🇷🇺

ფოტო: სამი ზღვის ინიციატივა - Adobe Stock

30 წელი სივი ომის შემდეგ

ნაოსნობა „სამ ზღვაში“

ბოგდან აურესკუ და ზბიგნეჰ რაუ

რუმინეთისა და პოლონეთის საგარეო საქმეთა მინისტრები აცხადებენ, რომ დემოკრატიისა და ეკონომიკური განვითარებისთვის ახალი ინიციატივების დრო დადგა.

ასოფლიოს კორონავირუსთან ბრძოლა ჯერ არ დაუსრულებია, მაგრამ პოსტ-პანდემიური აღდგენისთვის მზადება უკვე დაწყებულია. ევროკავშირმა პანდემიით დაზარალებული ევროპული ქვეყნების ეკონომიკის სტიმულირებისთვის 750 მილიარდი ევრო გამოყო. ამ ფონდიდან 215 მილიარდი ევრო ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის იმ თორმეტი ქვეყნისთვის არის განკუთვნილი, რომლებიც „სამი ზღვის ინიციატივის“ ჩარჩოში თანამშრომლობენ. ამ ქვეყნებს შორის ურთიერთკავშირის გაუმჯობესებისთვის განკუთვნილი ეს ამბი-

ციური პროექტი სატრანსპორტო სექტორისა და ენერგოსაფრთხოების გაუმჯობესებასთან ერთად ციფრული ეკონომიკის ელემენტების დანერგვასაც ისახავს მიზნად. საბოლოო ჯამში, „სამი ზღვის ინიციატივამ“ ის ინფრასტრუქტურული ჩამორჩენა უნდა აღმოფხვრას, რომელიც დასავლეთ ევროპასა და ევროკავშირის ცენტრალურ- და აღმოსავლეთ-ევროპულ წევრებს შორის არსებობს.

„სამი ზღვის ინიციატივა“ გასული ხუთი წლის განმავლობაში რეგიონული თანამშრომლობის მნიშვნელოვან მაგალითად იქცა. ევროპასა და შეერთებულ შტატებს შორის კავშირის გაუმჯობესებისთვის გათვალისწინებული შემადგენელი ელემენტების წყალობით პროექტს დიდი მნიშვნელობა აქვს ტრანსატლანტიკური ურთიერთობებისთვისაც. ივლისში ინიციატივის მონაწილე ქვეყნების პოლიტიკური და ბიზნეს ლიდერები მორიგ წლიურ სამიტს გამართავენ, რომელიც ამჯერად ბულგარეთში გაიმართება.

სამიტის მიმდინარეობისას ჩვენ შევეცდებით გამოვანახოთ გამოსავალი პოსტ-პანდემიური კრიზისიდან გამოსვლისთვის და შევქმნათ ახალი შესაძლებლობები რეგიონის უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობის გაუმჯობესებისთვის. პოლონეთი და რუმინეთი დარწმუნებულია, რომ კოვიდ-19-ის კრიზისიდან გამოსვლა ტრანსატლანტიკური ძალისხმევის შედეგად უნდა მოხდეს და ამ ძალისხმევის ავანგარდი სწორედ „სამი ზღვის ინიციატივა“ უნდა იყოს.

პოსტ-პანდემიურ პერიოდში ეფექტური ეკონომიკა ციფრული და „მწვანე“ უნდა იყოს. უკვე გამოჩნდა, თუ რამდენად დიდი მნიშვნელობა აქვს უახლეს ტექნოლოგიებს ევროპული სოციალური და ეკონომიკური სისტემების აღდგენისთვის. მონაცემების სტრატეგიული მნიშვნელობის აქტივებად ქცევის შემდეგ, ციფრული ინფრასტრუქტურის განახლება ტრანსატლანტიკური მასშტაბის საკითხად იქცა.

„სამი ზღვის ინიციატივაში“ გათვალისწინებული ნაბიჯები ნაწილია იმ ცვლილებების, რომლებიც ენერგეტიკაში, სატრანსპორტო სექტორში და ციფრულ ინფრასტრუქტურაში უნდა განხორციელდეს გარემოსთვის ნაკლებად საზიანო ეკონომიკის დამკვიდრებისთვის, რასაც „პარიზის შეთანხმება“ და „ახალი მწვანე შეთანხმება“ ითვალისწინებენ.

ბოგდან აურესკუ რუმინეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი, ბუქარესტის უნივერსიტეტის საერთაშორისო სამართლის პროფესორი და რუმინეთის პრეზიდენტის ყოფილი მრჩეველია. 2016 წელს ის გაერო-ს საერთაშორისო სამართლის კომისიის წევრად აირჩიეს.
ზბიგნეჰ რაუ პოლონეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი და პოლონეთის პარლამენტის წევრია. ის ლოდის უნივერსიტეტის სამართლის პროფესორი და ამავე უნივერსიტეტის „ალექსის დე ტოკვილის პოლიტიკური და სამართლებრივი იდეების სწავლების ცენტრის“ დამაარსებელია.

ჩვენ განვიზრახეთ პანდემიით მოგვრილი შოკი წინსვლის დასაჩქარებლად გამოვიყენოთ. დღეს გვაქვს შესაძლებლობა კიდევ ერთხელ გავამახვილოთ ყურადღება განახლებაზე, ბირთვული და ნახშირორჟანგის ემისიის შემცირების პოტენციალის მქონე ენერჯის სხვა წყაროების მნიშვნელობაზე. კერძო სექტორის ამ მხრივ განვითარებისთვის აუცილებელია მათთვის შესაძლებლობების შექმნა და ჩვენ მხარს დაუჭერთ ამ შესაძლებლობების შექმნაზე გათვლილ რეფორმებს „სამი ზღვის ინიციატივის“ ქვეყნებში.

„სამი ზღვის ინიციატივის“ პრიორიტეტები ევროკავშირის პრიორიტეტებთან სრულ თანხვედრაშია. მათ შორისაა ძლიერი ევროპული ბაზრის ჩამოყალიბება და ევროკავშირის ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ინტეგრაციის

ბოლო პერიოდში უკრაინის გარშემო და შავი ზღვის რეგიონში რუსეთის სხვადასხვა რეგიონიდან შეიარაღებული ძალებისა და ტექნიკის სწრაფი გადმოსროლით მოსკოვმა აჩვენა, რომ ლოგისტიკური შესაძლებლობების ქცევა სტრატეგიულ უპირატესობად შეუძლია. მომავალი კრიზისების განმუხტვის ეფექტურობის გაზრდისთვის აუცილებელია ნატო-ს შესაბამისი შესაძლებლობების დახვეწა და გაძლიერება. ეს ალიანსის მხრიდან დეესკალაციისადმი მოწოდებებს მეტ წონას შესძენს.

დაჩქარება. ევროკავშირის მიერ ანტი-კრიზისული გეგმის ფარგლებში გამოყოფილი თანხები გააორმაგებს იმ საინვესტიციო ფონდის ეფექტურობას, რომელიც „სამი ზღვის ინიციატივის“ მონაწილეთა მიერ შეიქმნა.

პოლონეთისა და რუმინეთის მიერ ინი-

ცირებულ პროექტთა შორის ციფრული და ეკოლოგიური მახასიათებლებით განსაკუთრებით ორი პროექტი გამოირჩევა.

ეს განსაკუთრებით კონსტანტას პორტების დამაკავშირებელი რკინიგზის და კარპატებზე გამავალი საავტომობილო გზის გარემოსდაცვითი და ციფრული ტექნოლოგიებით აღჭურვაა, რომლებიც ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ამ უმნიშვნელოვანეს სატრანსპორტო არტერიებს „სამი ზღვის ინიციატივის“ სამაგალითო პროექტებად აქცევს.

რეგიონის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პარალელურად „სამი ზღვის ინიციატივის“ ეკონომიკურ პროექტებში ჩართვა შეერთებულ შტატებს რეგიონში სტრატეგიული მნიშვნელობის გაზრდის შესაძლებლობას მისცემს. რეგიონის კრიტიკულ ინფრასტრუქტურაში დაბანდებული ამერიკული ინვესტიციები შეასუსტებს დემოკრატიული ღირებულებებისა და ინტერესებისადმი ანტაგონისტურად განწყობილი ძალების პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გავლენას ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში.

ეს პროექტები გააუმჯობესებს ნატო-ს რეგიონულ ლოგისტიკურ ქსელს. სამხედრო ძალების გადაადგილება უფრო სწრაფად და უსაფრთხოდ იქნება შესაძლებელი. ნატო-ს აღმოსავლეთ ფლანგის ჩრდილოეთისა და სამხრეთ ნაწილების ურთიერთკავშირის გაუმჯობესება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ალიანსის თავდაცვის სისტემის განმტკიცებისთვის, რომელიც შეკავების პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია. ბოლო პერიოდში უკრაინის გარშემო და შავი ზღვის რეგიონში რუსეთის სხვადასხვა რეგიონიდან შეიარაღებული ძალებისა და ტექნიკის სწრაფი გადმოსროლით მოსკოვმა აჩვენა, რომ ლოგისტიკური შესაძლებლობების ქცევა სტრატეგიულ უპირატესობად შეუძლია. მომავალი კრიზისების განმუხტვის ეფექტურობის გაზრდისთვის აუცილებელია ნატო-ს შესაბამისი შესაძლებლობების დახვეწა და გაძლიერება. ეს ალიანსის მხრიდან დეესკალაციისადმი მოწოდებებს მეტ წონას შესძენს. რა თქმა უნდა, მხოლოდ ეს პროექტები საკმარისი არ იქნება, თუმცა სხვა სტრატეგიული ინიციატივების განხორციელება უკვე დაწყებული პროექტების წარმატებულ დასრულებაზე იქნება დამოკიდებული.

21-ე საუკუნე ტექნოლოგიური კონკურენციის საუკუნეა. ამ ბრძოლაში გამარჯვებისთვის თავისუფალ სამყაროს შესაძლებლობების ხელიდან გაშვების ფუფუნება არასდროს ექნება.

ცენტრალურ ევროპაში ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური და სამხედრო ასპექტები ერთმანეთთან გადაჯაჭვულია, რაც შეერთებული შტატების მხრიდან რეგიონში მეტი აქტიურობის სტრატეგიულ მოთხოვნილებას აჩენს.

საბედნიეროდ, „სამი ზღვის ინიციატივის“ იდენტიფიკაცია სიღრმისეულად ტრანსატლანტიკურია. ის ერთ-ერთი მაგალითია იმ წარმატებულ ტრანსატლანტიკურ ინიციატივებს შორის, რომლებიც შეერთებული შტატების კონგრესის ზეპარტიული მხარდაჭერით სარგებლობენ და ამ მხარდაჭერას ახალი პრეზიდენტის ადმინისტრაციაშიც არ კარგავენ.

შორის, რომლებიც შეერთებული შტატების კონგრესის ზეპარტიული მხარდაჭერით სარგებლობენ და ამ მხარდაჭერას ახალი პრეზიდენტის ადმინისტრაციაშიც არ კარგავენ.

21-ე საუკუნე ტექნოლოგიური კონკურენციის საუკუნეა. ამ ბრძოლაში გამარჯვებისთვის თავისუფალ სამყაროს შესაძლებლობების ხელიდან გაშვების ფუფუნება არასდროს ექნება.

ვაშინგტონის მიერ სწორი დასკვნების გამოტანის და პოლიტიკურ ნებასთან ერთად, ფინანსური მხარდაჭერის შემთხვევაში, კრიტიკულ ინფრასტრუქტურაში ევროკავშირისა და შეერთებული შტატების ინვესტიციები უდიდესი შედეგის მომტანი იქნება ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპისთვის, და ზოგადად, ტრანსატლანტიკური უსაფრთხოებისთვის. ეს პროექტები თავისუფალი სამყაროს მიერ ტექნოლოგიური კონკურენციის პირობებში შეძენილი დამატებითი უპირატესობა იქნება.

საბოლოო ჯამში, პანდემიას ასე საჭირო გამომავლიზებული ეფექტიც ჰქონდა. ჩვენ უკეთესად დავინახეთ და გავიაზრეთ ის სისუსტეები, რომლებიც გვახასიათებს და ის სირთულეები, რომლებიც ხელს გვიშლის განვითარებაში. მართლაც, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების გზაზე არსებული ფიზიკური დაბრკოლებების შემცირების გარეშე შეუძლებელი იქნება ტრანსატლანტიკური სივრცის პოლიტიკური სტაბილურობის, კეთილდღეობისა და უსაფრთხოების გაუმჯობესება.

ტრანსატლანტიკური სივრცის კრიზისიდან გამოსვლის წინაპირობა ენერგო-, სატრანსპორტო და ციფრული ინფრასტრუქტურის განვითარებისადმი უფრო მეტად განხორციელებული მიდგომაა. ამ თვალსაზრისით, ჩვენ შეერთებული შტატების აქტიური მხარდაჭერის იმედი გვაქვს.

მასშტაბურ პროექტებზე გაღრმავებულ ტრანსატლანტიკური თანამშრომლობას მრავალმხრივი ეფექტი ექნება – ეკონომიკური წინსვლის გარდა, ეს ხელს შეუწყობს ტრანსატლანტიკურ კონსოლიდაციასაც. შეერთებული შტატების მიერ „სამი ზღვის“ ინფრასტრუქტურულ განვითარებაში ინვესტირება გააღვივებს საერთაშორისო ინვესტიციების ინტერესსაც, რასაც გრძელვადიანი დადებითი ეფექტი ექნება რეგიონის ყველა ქვეყნებისთვის. 🇺🇸

სუვალკის ღერეფანი – ტიმოთი ფადეკი / Redux Pictures

30 წელი ცივი ომის შემდეგ

შეერთებული შტატების გარეშე ევროპის თავდაცვა შეუძლებელია

ენდრიუ მიჰტა

ტრანსატლანტიკური ურთიერთობები ევროპული პროექტის ქვაკუთხედიანია. ამის არგათვალისწინება საშიში და წინდაუხედავი გადაწყვეტილება იქნება.

2016 წელს, დონალდ ტრამპის არჩევისთანავე, ევროპულ პოლიტიკოსთა შორის გახშირდა საუბარი შეერთებული შტატების მიერ სანდო პარტნიორის სტატუსის დაკარგვის შესახებ. ამ მოსაზრებამ საჯარო დებატებში დამკვიდრება ჯერ კიდევ ტრამპისა და ჰილარი კლინტონის საარჩევნო კამპანიისას დაიწყო. რესპუბლიკელების საპრეზიდენტო

კანდიდატი მისი საარჩევნო კამპანიისას არ ერიდებოდა ევროპელი მოკავშირეების ღია კრიტიკას და მათ თავდაცვის ხარჯების უსამართლოდ დაზოგვაში ადანაშაულებდა. ევროპულმა მედიამ და ანალიტიკურმა წრეებმა ტრამპის მიერ ნატო-ს უფრო თანასწორი დაფინანსების მოთხოვნები შეერთებული შტატების მიერ ევროპის უსაფრთხოების გარანტიორის და ადამიანის უფლებების გლობალური დამცველის როლზე უარის თქმად აღიქვეს. ევროპელი მიმომხილველების ნაწილმა ისიც კი ივარაუდა, რომ ტრამპის გამარჯვების შემთხვევაში შეერთებული

შტატები ნატო-ს დატოვებდა. იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ევროპულ აუდიტორიას ტრამპის ადმინისტრაციაში ამ საკითხებში პრეზიდენტზე უკეთესად გარკვეულ პროფესიონალთა მიერ საკუთარი მოვალეობის პირნათლად შესრულების იმედით ამშვიდებდნენ. ამ იმედების ფონზე განსაკუთრებით მოულოდნელი აღმოჩნდა ახლადდანიშნული თავდაცვის მდივნის, ჯეიმზ მატისის მიერ, 2017 წლის პირველი ევროპული ვიზიტისას გაკეთებული მკაცრი განცხადებები. ბრიუსელში ნატო-ს წევრი ქვეყნების წარმომადგენლებთან დახურულ შეხვედრაზე მატისმა

ენდრიუ მიჰტა ჯორჯ მარშალის ევროპული ცენტრის უსაფრთხოებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კოლეჯის დეკანი.

მისი 27 კოლეგა გააფრთხილა, რომ მოკავშირეების მიერ თავდაცვის ხარჯების ნატო-ს წესდებასთან შესაბამისი ოდენობით გაზრდის შეფერხების შემთხვევაში ვაშინგტონი ჩრდილოატლანტიკური ორგანიზაციისგან დისტანცირებას არ გამოიციხავდა. ამ მოვლენების შემდეგ გახშირდა და დღემდე არ განელეზულა საუბრები „ევროპული არმიის“, „ევროპული წლის თავდაცვის“ და „სტრატეგიული ავტონომიის“ შესახებ. ეს ტერმინები, როგორც წესი, შეერთებული შტატებისგან უსაფრთხოების საკითხებში დისტანცირების კონტექსტში იხმარება.

სიტყვებს საქმე მოსდევს. 2017 წლის დეკემბერში ევროკავშირმა პერმანენტული სტრუქტურული თანამშრომლობის (PESCO) ინიციატივა შეიმუშავა, რომლის ფარგლებშიც ევროკავშირის 25 წევრი ქვეყანა მზადყოფნას გამოთქვამდა მონაწილეობა მიეღო საერთო სამხედრო შესაძლებლობების განვითარებაში. თავდაცვის პოლიტიკის ყოველწლიური კოორდინირებული შესწავლის (CARD) და ევროპის თავდაცვის ფონდთან (EDF) პარალელურად, PESCO-ს მიზანი თავდაცვის სფეროში სხვადასხვა პროგრამებისა და პროექტების უკეთესი კოორდინირება და მათი ეფექტურობის გაზრდა იყო. შეერთებულ შტატებში PESCO-ს პერსპექტივები სკეპტიკურად შეფასდა. ნატო-ს ფარგლებში გათვალისწინებული სამხედრო თანამშრომლობის მექანიზმებთან შეუთავსებლობისა და მათი ფუნქციების დუბლირების გამო ამერიკელი ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ ეს ინიციატივა ევროპული თავდაცვის განვითარებაზე უმნიშვნელო გავლენას მოახდენდა. მისი რეალური დანიშნულება ამერიკული კომპანიების ევროპის ქვეყნების შეიარაღების შესყიდვებიდან გამოთიშვა იყო. თეთრმა სახლმა ბრიუსელს გაუზიარა ნუხილი იმის გამო, რომ EDF-ის წესები ევროკავშირის გარეთ მდებარე კომპანიებს, მათ შორის ამერიკელ კონტრაქტორებს, მათ პროექტებში მონაწილეობის შესაძლებლობას ართმევდა. აღმოჩნდა, რომ ევროკავშირის ინიციატივები, რომლებსაც საწყის ეტაპზე ვაშინგტონი ფრთხილი ოპტიმიზმით შეხვდა და მათ ევროპელთა თავდაცვისუნარიანობის განვითარების შესაძლებლობად მიიჩნევდა, პროტექციონისტულ ხასიათს ატარებდნენ და იმ მნიშვნელოვან რესურსებს, რომლებსაც ევროპის ქვეყნები თავდაცვის ხარჯებისთვის გამოყოფდნენ ნატო-სგან განსხვავებული სტრუქტურებისკენ მიმართავდნენ. ამას ევროკავშირსა და ნატო-ს შორის ურთიერთობაში კონკურენციის ძლიერი ელემენტები შემოჰქონდა.

ევროკავშირი ამ მიმართულებით მოძრაობას განაგრძობდა. 2018 წლის ნოემბერში საფრანგეთის პრეზიდენტმა ემანუელ

მაკრონმა ევროკავშირის ქვეყნებს „ნამდვილი ევროპული არმიის“ ჩამოყალიბებისკენ მოუწოდა. მაკრონის იდეას მალევე გამოეხ-

ეკონომიკური მოდერნიზაციის გზაზე დამდგარი ცენტრალური ევროპის ქვეყნები არასდროს გარისკავენ მათი უსაფრთხოების თავდაცვის „ჰან-ევროპულ“ სისტემაზე დაფუძნებას და ვერც დასავლეთ ევროპელები მისცემენ მათ გარანტიას, რომ საფრთხის შემთხვევაში შეერთებული შტატების მხარდაჭერის გარეშე შეძლებენ მათ დასაცავად ღია სამხედრო დაპირისპირებაში ჩართვას. ძნელი წარმოსადგენია საფრანგეთის პრეზიდენტმა შეძლოს ფრანგი ამომრჩევლები ესტონეთის, რუმინეთის ან პოლონეთის დასაცავად შეიარაღებულ კონფლიქტში ჩართვის აუცილებლობაში დაარწმუნოს.

მაურა და მხარი დაუჭირა ანგელა მერკელმა, რომელმაც ევროპული შეიარაღებული ძალები ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის

დამატებით რესურსად განიხილა. როგორც მოსალოდნელი იყო, ამ იდეას კონკრეტული შედეგები არ მოჰყოლია. სირთულეები საწყის ეტაპზევე გამოიკვეთა, მათ შორის სემანტიკურიც: მომხრეთა ნაწილი „ევროპული არმიის“ კონცეფციას ემხრობოდა, მათი ოპონენტები „ევროპელების არმიაზე“ საუბრობდნენ. რამდენიმე თვის შემდეგ ამ ინიციატივაზე საუბარი ევროპელთა შორის უსაფრთხოების საკითხებში თანამშრომლობის გაუმჯობესების მორიგ განხილვად იქცა. დებატებში მალევე გამოიკვეთა ამ საკითხისთვის დამახასიათებელი ჩვეული პრობლემა – პოლიტიკური ნების ნაკლებობა, რომელიც მაღალფარდოვან საუბარს რეალობად აქცევდა. თავდაცვის პოლიტიკაში მეტი დამოუკიდებლობის შესახებ დაწყებული დებატებიდან 5 წლის შემდეგ ამ დებატების ერთადერთი რეალური შედეგი ამ საკითხის ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს შორის პოლარიზაციის კიდევ ერთ კერად ქცევაა. მართლაც, ვარაუდს, რომლის მიხედვითაც ამა თუ იმ ეროვნების ჯარისკაცებისა და ოფიცრების ჩანაცვლება „ევროპული“ ჯარისკაცებითა და ოფიცრებით იყო შესაძლებელი, ისეთივე ბედი ეწია, როგორც წარსულში ასეთი ძალების შექმნის მცდელობებს.

ტრამპის პრეზიდენტობისას ევროპული მედიისა და პოლიტიკოსების ნაწილის მიერ შეერთებული შტატების ტრანსატლანტიკური უსაფრთხოებისადმი ერთგულების კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენების ტენდენცია დღესაც გრძელდება. ამ პროცესს სერიოზული რისკები ახლავს, რომლებიც შიდა-ევროპულ ურთიერთობებს სცდება. ტრამპის საპრეზიდენტო ვადის დასრულების შემდეგ ამ პროცესების გაგრძელება მიანიშნებს, რომ ევროპის პოლიტიკურ წრეებში დომინანტური ტრამპის სანინალმდეგო განწყობები ევროპული საზოგადოების ნაწილისთვის დამახასიათებელ ანტი-ამერიკულ განწყობებში გადაიზარდა. საფრთხე შეექმნა ევროპასა და ამერიკას შორის პარტნიორობის გაღრმავების პერსპექტივებს. „პიუს კვლევიტი ცენტრის“ კვლევის თანახმად, 2013-2018 წლებში ამერიკის გავლენის საფრთხედ შემფასებელთა რიცხვმა 30%-ით მოიმატა გერმანიაში, 29%-ით საფრანგეთში, 25%-ით ესპანეთში, 15%-ით დიდ ბრიტანეთში და 12%-ით იტალიაში. ნატო-ს წევრ ქვეყნებს შორის ამ მაჩვენებელმა მხოლოდ პოლონეთის შემთხვევაში, 5%-ით დაიკლო. სწორედ ამ ტენდენციის ფონზე იკვეთება იმის რისკი, რომ ევროპის თავდაცვაზე გაგრძელებული საუბარი გაამყარებს ილუზიას, რომლის თანახმად ნატო-ს წევრობით გათვალისწინებული თავდაცვის ხარჯების არ-განევის მიუხედავად,

ევროპა საკუთარი თავის დაცვას საკუთარი ძალებით, დამოუკიდებლად შეძლებს. ახალი ადმინისტრაციის პირობებში ამ ტენდენციის გაგრძელებამ შეერთებული შტატებისა და მისი მთავარი ევროპელი მოკავშირეების უკვე დაზიანებულ ურთიერთობებს შესაძლოა საბედისწერო ზიანი მიაყენოს. თავს გამარჯვებულად გამოაცხადებენ ის ვაშინგტონელი ევროსკეპტიკოსები, რომლებიც ევროპელ მოკავშირეებს საკუთარი უსაფრთხოების სხვის ხარჯზე უზრუნველყოფაში სდებდნენ ბრალს.

„ევროპული თავდაცვის“ ინიციატივის ჩიხში შესვლის შედეგებს ამძაფრებს უსაფრთხოების კუთხით ვითარების სწრაფად გაუარესება ევროპის გარშემო და თავად კონტინენტზე. ევროპის სტრატეგიულ დამოუკიდებლობაზე საუბარი და შესაბამისი ინიციატივები კონტინენტის თავდაცვისუნარიანობის თანმიმდევრული გაძლიერების ნაცვლად სულ უფრო ძლიერად ემსგავსება პოლიტიკური დღის წესრიგით ნაკარნახევ დროებით გარემოებებს. უკანასკნელი ხუთი წლის განმავლობაში სხვადასხვა აბრევიატურის მქონე მრავალფეროვანი ორგანიზაციების შექმნის მიღმა არ ჩანს ევროპის ისტორიისა და სტრატეგიული პერსპექტივების საფუძვლიანი გააზრების მცდელობა. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ევროპული პროექტის დაწყების შესაძლებლობა შეერთებული შტატების მიერ ნატო-ს მეშვეობით კონტინენტის დასავლეთ ნაწილისთვის უსაფრთხოების ქოლგის ჩამოყალიბებამ შექმნა. ალიანსის დამკვიდრებამ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ევროპის ქვეყნებს შორის ძველი თუ ახალი უთანხმოებები გაანელა და ამ ქვეყნების რეკონსტრუქციის ყველა წინაპირობა შექმნა. ევროპაზე მსჯელობისას არ უნდა გამოგვრჩეს ის ფაქტიც, რომ შეერთებული შტატების გარეშე საფრანგეთისა და გერმანიის „შერიგებას“ გაცილებით დიდი დრო დასჭირდებოდა და ამ შემთხვევაშიც, კი საბოლოო შედეგში დარწმუნებული ვერავინ იქნებოდა. ცივი ომის მსგავსად დღესაც მიზანშეწონილია სავაჭრო და ეკონომიკურ ინტეგრაციაზე ევროპის ქვეყნებმა საკუთარი სახელით ისაუბრონ, მაგრამ როცა საქმე უსაფრთხოებას ეხება, არ უნდა დაგვავინყდეს, რომ 1945 წლის შემდეგ ევროპის უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანესი ელემენტი ის მტკიცე საფუძველია, რომელიც მას ტრანსატლანტიკურმა ხელშეკრულებამ შეუქმნა. ეს მოცემულობა დღესაც უცვლელია. მარტივად რომ ვთქვათ, დიდი განსხვავებაა თანამოაზრე დემოკრატიათა ეკონომიკურ კავშირსა და ევროპის,

როგორც თავდაცვისა და უსაფრთხოების საკითხებში ერთიანად მოქმედებისთვის მზადყოფნის მქონე გუნდის კონცეფციას შორის. თუ მიუხედავად ამისა, ევროპის თუნდაც რამდენიმე ქვეყნის პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ჩათვლის საჭიროდ გააგრძელოს თავდაცვის „ევროპული“ სტრუქტურის ან „უსაფრთხოების ევროპული არქიტექტურის“ ჩამოყალიბების პროცესი, ამას ორი შედეგი მოჰყვება: ნატო-ს დასუსტება და გამყოფი ხაზების გაჩენა რუსეთის მოსაზღვრე ქვეყნებსა და დასავლეთ ევროპას შორის. გაიზრდება აზრთა სხვადასხვაობა განსხვავებული სტრატეგიული პრიორიტეტების მქონე დასავლეთ ევროპის ქვეყნებს შორისაც. საფრანგეთისთვის პრიორიტეტული ხმელთაშუა ზღვა და აფრიკის კონტინენტი, სკანდინავიის ქვეყნებში ასეთი მნიშვნელობა ჩრდილოეთსა და არქტიკას ენიჭება. საბოლოო შედეგი „პან-ევროპული“ უსაფრთხოების სისტემის ნაცვლად ევროპის ისტორიული გამოცდილების გამეორება იქნება: კონტინენტის ქვეყნებს შორის შესაძლებლობებისა და რესურსების განსხვავება ჩამოაყალიბებს ეროვნულ ინტერესთა ახალ იერარქიას, რომელიც ევროპული სოლიდარობის უკანასკნელ ნიშანწყალს გაანადგურებს. ეკონომიკური მოდერნიზაციის გზაზე დამდგარი ცენტრალური ევროპის ქვეყნები არასდროს გარისკავენ მათი უსაფრთხოების თავდაცვის „პან-ევროპულ“ სისტემაზე დაფუძნებას და ვერც დასავლეთ ევროპელები მისცემენ მათ გარანტიას, რომ საფრთხის შემთხვევაში შეერთებული შტატების მხარდაჭერის გარეშე შეძლებენ მათ დასაცავად ღია სამხედრო დაპირისპირებაში ჩართვას. ძნელი წარმოსადგენია საფრანგეთის პრეზიდენტმა შეძლოს ფრანგი ამომრჩევლები ესტონეთის, რუმინეთის ან პოლონეთის დასაცავად შეიარაღებულ კონფლიქტში ჩართვის აუცილებლობაში დაარწმუნოს.

ევროპის პოლიტიკური ლიდერები თითქოს ვერ ამჩნევენ იმ ფაქტს, რომ კონტინენტის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის, ვაშინგტონთან ამა თუ იმ საკითხზე აზრთა სხვადასხვაობის მიუხედავად, შეერთებულ შტატებთან მჭიდრო თანამშრომლობაზე და ნატო-ს გაძლიერებაზე უკეთესი შესაძლებლობა არ აქვთ. ტრამპის საერთაშორისო პოლიტიკამ და მის მიერ ევროპელი პარტნიორების მიმართ გამჟღავნებულმა დამოკიდებულებამ ამერიკის მოკავშირეების დახმარებისადმი მზადყოფნა ევროპული მედიისა და პოლიტიკური წრეების განხილვის ყველაზე პოპულარულ თემადა აქცია. თუმცა ოფი-

ციალური გამოსვლებისა და შეხვედრების პარალელურად შეერთებულ შტატებსა და მოკავშირეებს შორის თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობის პროცესი შეუფერხებლად მიმდინარეობდა. 2020 წელს შეერთებულმა შტატებმა ევროპაში ბოლო 25 წლის მანძილზე ჩატარებულ სამხედრო წვრთნებიდან უდიდესი, „ევროპის მცველი 20“, ჩაატარეს, რომელშიც მონაწილეობა თვრამეტი ქვეყნის 37000-მა სამხედრო მოსამსახურემ მიიღო მონაწილეობა (მათგან 20000 ამერიკიდან ევროპაში გადმოსროლილი ჯარისკაცი იყო).

ვაშინგტონში ახალი საპრეზიდენტო ადმინისტრაციის მიერ მოვალეობის შესრულების დაწყების და პრეზიდენტ ბაიდენის მიერ ევროპელი მოკავშირეებისადმი პარტნიორობის სურვილით გამსჭვალული განცხადებების გაკეთების მიუხედავად, ევროპის სტრატეგიული ავტონომიის გაძლიერების შესახებ საუბარი კვლავაც გრძელდება. როგორც ჩანს, ევროპელ პოლიტიკურ ლიდერთა ნაწილს არ სურს ალიანოს რეალობა, რომლის თანახმად შეერთებული შტატების სტრატეგიული ჩართულობის გარეშე „უსაფრთხოების ევროპული სტრუქტურის“ არსებობა ილუზიაა. დროა ევროპამ შეწყვიტოს „ევროპულ“ თუ „ევროპელთა“ არმიაზე ოცნება და მიიღოს ის მოცემულობა, რომელიც დღეს საერთაშორისო ასპარეზზე რეალურად არსებობს. საერთაშორისო პოლიტიკაში ქვეყნებს შორის მეტოქეობის დაბრუნება ექსპერიმენტების ჩატარების გადადებას მოითხოვს. ევროპული პროექტის გაგრძელების მსურველებს უნდა ესმოდე, რომ ამის წინაპირობა შეერთებული შტატების ევროპაში დარჩენა და თავდაცვისა და უსაფრთხოების საერთო სისტემის ქვაკუთხედის, ნატო-ს გაძლიერებაა.

არ უნდა დაგვავინყდეს, რომ აზრთა სხვადასხვაობისა და უთანხმოებების მიუხედავად, შეერთებულ შტატებზე ძლიერი და ერთგული მოკავშირე ევროპას არ ჰყავს. სწორედ ეს სტრატეგიული მოცემულობა უნდა იყოს ყველა იმ საუბრის ათვისების ნერტილი, რომელიც ევროპის დედაქალაქებში კონტინენტის უსაფრთხოებაზე მიმდინარეობს. ამჟამად მიმდინარე დებატებში ევროპული თავდაცვის სისტემა ნატო-ს პარალელურ ან მისგან დამოუკიდებელ სტრუქტურად განიხილება. ამ მიმართულებით მსჯელობის გაგრძელება და მოქმედებაზე გადასვლა ტრანსატლანტიკური ურთიერთობებს უმძიმეს ზიანს მიაყენებს. „სტრატეგიული ავტონომიის“ შედეგი ევროპული ერთიანობის მოშლა იქნება: ნატო-ს მიერ ქმედითუნარიანობის დაკარგვა საერთო ევროპულ პროექტს რეგიონული დაჯგუფებებით, სიტუაციური კავშირებით და საბოლოო ჯამში, დაქუცმაცებული ევროპით ჩაანაცვლებს. 🌐

ფოტო: ტ.ს. ელიოტი 1923 - Wikimedia Commons

საზოგადოება, ნიშნები და კულტურა

ამოუხსნელი ელიოტი

მეთ ჰენსონი

ახალი კრებული „ტ. ს. ელიოტის რჩეული“ მისი პოეტური გენიის ნიმუშებს წარმოგვიდგენს, თუმცა ვერ ითვალისწინებს თანამედროვე მკითხველს.

საუკეთესო მეგობრის, პოეტ ფილიპ ლარკინისადმი ჩვეულებისამებრ გაღიზიანებული ტონით მიწერილ წერილში კინგსლი ემისი აღიარებდა: „იცი ვის ვერ ვიტან? ტ. ს. ელიოტს. სწორედ მას“. ეს, შესაძლოა, ჩვეულებრივ ბუზღუნად მოჩანდეს, მაგრამ ამის უკან ესთეტიკა

დგას. ემისისთვის, იუმორისტული რომანების ავტორისა და პოეტისთვის, ვინც მთელი ცხოვრება პრეტენზიულობასა და პომპეზურობას ამასხარავებდა, ელიოტი იმ ყველაფერ ცუდის განსახიერება იყო, რაც მოდერნისტული ლიტერატურის თავს ხდებოდა. მოდერნისტები მუშაობდნენ, რათა, ეზრა პაუნდის თქმით, „განახლება მომხდარიყო“ – ისინი წარსულის პერსონაჟებსა და ნარატივებს თანამედროვე ყოფას უსადაგებდნენ და ამისთვის ხშირად

მიმართავდნენ ბუნდოვან ციტატებსა და გაუგებარ სიმბოლიკას. მართლაც, ელიოტის, ჯოისისა და პაუნდის მსგავსნი დიდად არ ზრუნავდნენ, რათა საშუალო მკითხველისთვის გასაგებები ყოფილიყვნენ. ეს მხოლოდ იმას ნიშნავს, რომ საჭიროა გზამკვლევი, რათა მათ მიერ შემოთავაზებული კომპლექსური ხედვის შეფასება შესაძლებელი გახდეს. გამომცემლობა Ecco Press-მა ცოტა ხნის წინ ელიოტის პოეზიის ახალი კრებული

მეთ ჰენსონი The Arts Fuse-ის მონვეული რედაქტორია. მისი წერილები ქვეყნდება „ნიუ-იორკერში“, „გარდიანსა“ და სხვა გამოცემებში.

გამოსცა, სახელწოდებით “ტ. ს. ელიოტის რჩეული”, რომელშიც მისი ყველაზე პოპულარული ლექსების ნაწილია შესული, მაგრამ სამწუხარო შეცდომა დაუშვა, როცა ტექსტს არ დაურთო არცერთი შენიშვნა, რათა გაეიოლებინა ელიოტის ალუზიების, მინიშნებებისა და ციტატების უსასრულო ლაბირინთში სვლა.

გარკვეულწილად, ელიოტის მიზანმიმართული ბუნდოვანება იმის ნიმუშად გამოდგება, თუ რატომ აქვს პოეზიას ცუდი რეპუტაცია. პოეზიას ხშირად კიცხავენ (ხშირად ისინი, ვინც მას არ კითხულობს), როგორც აბსტრაქციას ან პრეტენზიულ მაღალფარდოვანებას, რომელსაც ზედმეტად განათლებული სნობები წერენ. ზოგჯერ ეს კრიტიკა სამართლიანია. თუმცა, რასაც, როგორც წესი, ჩამოწერენ ხოლმე ისაა, რისი შემოთავაზებაც მხოლოდ პოეზიას შეუძლია – ენის ორიგამის მსგავსი

ტ. ს. ელიოტის რჩეული

შეადგინა და წინასიტყვაობა დაურთო ვიჯეი
შეშადრიმ
Ecco, 2020

სიზუსტე და ის, თუ რამდენ სიბრძნესა და გამჭრიახობას შეიძლება იტევდეს ერთი სტრიქონი. პოეზიის კითხვა მუდამ დიდად მნიშვნელოვანი განაცხადის წვდომას არ ნიშნავს. ის უფრო რაღაც წმინდას გვთავაზობს, იმას, რაც ყოველდღიურ ფაციფუცში იკარგება – პოეზია ჰიპერაქტიურ სამყაროში მშვიდ სივრცეს ქმნის რეფლექსიისთვის. ხანდახან მეგზური გჭირდება, რომ ამ ნათელ სივრცეში შეგიძღვეს, განსაკუთრებით, ისეთი ყოვლისმომცველი პოეტის კითხვისას, როგორც ელიოტია.

ბედის ირონიით, ელიოტმა ორივეს მიაღწია – პოპულარობასაც და ბუნდოვანებასაც. ისეთი ლექსები, როგორებიცაა “ჯენტლმენ ალფრედ პრუფროკის სატრფიალო სიმღერა” ან “ფუტურო ხალხი” წლების მანძილზე ინარჩუნებდნენ პოპულარობას. არაერთგზის დადგმული მიუზიკლი “კატები” ელიოტის საბავშვო ლექსების კრებულს, “ბებერი ოპოსუმის პრაქტიკული კატების წიგნი”, ეყრდნობა. ელიოტის შემოქმედების გვარიან ნაწილს, მაგალითად, მის პიესებსა თუ ესეებს, ცოტა მკითხველი ჰყავს და ალბათ ასეც დარჩება. ამ გამოცემას ბევრი არაფერი უღონია, რათა ეს შეეცვალა, არც იმაზე უზრუნია, უკვე კარგად ნაცნობი ლექსები

უკეთ გასაგები გაეხადა.

საუკეთესო ლექსებში ელიოტმა ცოტა დაწერა და ბევრი თქვა. ნერვიულ და სევდიან პრუფროკს კვლავდაკვლავ აღმოაჩენენ ხოლმე, რადგანაც იგი ერთგვარი ანტიგმირია. როცა ის რიტორიკულად კითხულობს – “გავბედავ კია მივირთვა ატამი?”, ან წუხს – “ჩემი ცხოვრება ყავის კოვზებით გავზომე”, ან დაწყებულ თმის ცვენაზე დარდობს და დაუფარავად აცხადებს, რომ პრინცი ჰამლეტივით მარჯვე გმირი ვერაა და არც გახდომა უნერია, ჩვენ მას თანაუგრძობთ. გარკვეულწილად, ყველანი პრუფროკები ვართ. ჩვენს დროში ცხოვრებამ ბრწყინვალეობა დაკარგა და ძალიან ძნელია იმ ძველი მითებისა და ლმერთების ტოლი ფიგურების სერიოზულად აღქმა, რომლებიც ერთ დროს ორიენტირებს წარმოადგენდნენ. ელიოტმა ეს მითები ზედმინევენით იცოდა და, თავისი უსაზღვრო განათლების წყალობით, ყოველთვის შეეძლო აერჩია ჩვენთან სალაპარაკოდ ის ანტიკური ხმები, რომლებიც სურდა.

ეს მიგვანიშნებს ამ გამოცემის უდიდეს პრობლემაზე – მასში არავის უზრუნია, მკითხველისთვის განემარტა ელიოტის ხშირი ციტირებები, ან ერჩია, როგორ მოქცეოდნენ მათ. მეტად პრეტენზიული იქნება იმის წარმოდგენა, რომ საშუალო მკითხველი შეძლებს ერთდროულად თარგმნოს გერმანული, ფრანგული, სანსკრიტზე ან ძველბერძნულად მოტანილი ციტატები, რომლებიც “უნაყოფო მიწაში” სხვადასხვა ადგილას გვხვდება, რომ აღარაფერი ვთქვათ ისეთი გიგანტების ფარულ ციტირებებზე, როგორებიც დანტე და შექსპირია, რომლებიც 1920-იანი წლების პოპულარულ ლექსებშია გაბნეული. ყველა ამ განსხვავებული, ცოცხალი თუ ან უკვე გარდაცვლილი ავტორის ხმის დირიჟორობით ელიოტი მდიდარ სიმფონიურ რეზონანსს ქმნის, რაც, ცხადია, დახმარების გარეშე შეუმჩნეველი დარჩება ცნობისმოყვარე მკითხველისთვის.

ერთი ფრანგულად დაწერილი ლექსი, სახელწოდებით Dans le Restaurant სულაც უთარგმნელია. გაუგებარია, რატომ ჩაითვალა მისი კრებულში განთავსება კარგი იდეად. ჩემი აზრით „ოთხი კვარტეტი“ ელიოტის ერთ-ერთი საუკეთესო ქმნილებაა, რომელიც დროისა და მეხსიერების რთული, ურთიერთკავშირის მქონე ბუნების შესახებ დახვეწილ აზრებს შეიცავს: „რაც შეიძლება ყოფილიყო და რაც იყო/ ერთი ბოლოსაკენ მიუთითებენ, რომელიც მუდამ აწმყოა./ ნაბიჯების ექო მასსოვრობაში გაისმის,/ იმ დერეფანში, რომელშიც არ გაგვივლია,/ იმ კარისაკენ მიმართული,

რომელიც არასდროს შეგვივლია/ და რომელიც ვარდების ბაღში გადის./ ამგვარად, ჩემი სიტყვები ექოდ გაისმის შენს გონებაში“. ბეთჰოვენით შთაგონებული გრძნობისა და ხმის ერთმანეთში ჩაქსოვა ოსტატურადაა გაკეთებული. ეს გამოცემა ტექსტს, რატომღაც, შუა გზაზე წყვეტს.

ამის ნაცვლად კრებული გვთავაზობს 19 გვერდიან უაზრო და გიჟურ გალექსილ პიესას „სუინი აგონისტი“: „როცა საწოლში მარტო ხარ და/ ისე გელვძიება, თითქოს ვინმემ თავში გითაქა,/ ლამის კოშმარი გესიზმრა/ და უუუ-ააა მოდის შენთან,/ უუუ...“. უკაცრავად, მაგრამ აზრი? ნაკლებად ცნობილ ლექსში „მარადისობის ჩურჩული“ არის უცნაური და ცნობილი სიტყვები „პნევმატური ნეტარება“, რომლებიც შეძლებულ ქალზეა, მაგრამ ყოველთვის, როცა ელიოტი ცდილობს, ექსცენტრული იყოს, ის ძრწოლის მომგვრელია.

ვიჯეი შეშადრის შესავალი წერილი, გარკვეულწილად, სასარგებლოა, მაგრამ დიდ ყურადღებას უთმობს ელიოტის ლამის შემთხვევით შედარებას უიტმენტანს, ვისაც თამამად ეწოდება მეორე დიდი ამერიკელი პოეტი, რომლის თემები და ფიქრები არანაირ კავშირში არაა ელიოტთან. შეშადრის მიერ ელიოტის ჰენრი ჯეიმზთან შედარება, მეორე ერუდიტ კოსმოპოლიტ ექსპატრიანტთან, რომელიც ამერიკაში გაიზარდა, მაგრამ თავს შინ ლონდონში უფრო გრძნობდა, რომელიც ასევე ბრიტანეთის მოქალაქე გახდა და რომლის ნაწერებაც ისეთივე სიმჭიდროვითა და დახვეწილობით გამოირჩევა, როგორც ელიოტს ახასიათებდა, უფრო შესაფერისია.

რალფ ელისონმა ერთხელ აღნიშნა, რომ “უნაყოფო მიწა” დაეხმარა ეწერა, როცა სტუდენტი იყო და მუსიკას სწავლობდა ოკლაჰომაში, რადგანაც ტექსტმა ძლიერად იმოქმედა მასზე, მიუხედავად იმისა, რომ არსს ბოლომდე ვერ ჩანვდა. საგულისხმო აზრია, მეტად პოეტური. ეს ინსტინქტური რეაქცია გეხმარება შეაფასო ნაწერის ხარისხი. სამწუხაროდ, რედაქტორის შენიშვნების გარეშე, ძნელი წარმოსადგენია, ელიოტის პოეზიამ ისეთივე გავლენა იქონიოს თანამედროვე მკითხველზე, ვისაც, გასაგები მიზეზების გამო, ნაკლებად ეყოფა მოთმინება სირთულისა და ბუნდოვანების ჩასაწვდომად. იმის გათვალისწინებით, რა იოლად სწევს განზე ზოგადი მკითხველი პოეზიას, განსაკუთრებით იმ სირთულეების გამო, რაც ელიოტის პოეზიას ახასიათებს, ნადვილად დიდი დანაკარგი იქნება, თუკი ამ მიზეზით მის ლექსებს გვერდზე გადადებენ. 📖

ფოტო: Wikimedia Commons

საზოგადოება, წიგნები და კულტურა

გულაგის დავიწყებული ქალები

მალკოლმ ფორბსი

მონიკა ზგუსტოვას ახალი წიგნი საბჭოთა გულაგის პატიმარი ქალების სულისშემძვრელ ისტორიას აცოცხლებს.

1862 წლის ნოემბერში, სტალინის სიკვდილიდან ცხრა წლის შემდეგ, ალექსანდრ სოლჟენიცინის პირველი რომანის გამოქვეყნებამ შოკის ტალღები გამოიწვია მთელ საბჭოთა კავშირში. ბოლოს და ბოლოს, ამხილეს სტალინის ტირანია და ეს „სამიზნადატის“ საშუალებით კი არ მოხდა, არამედ სახელმწიფოს ნებართვით, რაც ხრუსჩოვის დროს აკრძალვების ერთგვარმა შერბილებამ განაპირობა. „ივან დენისოვიჩის ერთი დღე“, რომელშიც ციმბირის ბანაკების საშინელებებია აღწერილი, ამავე დროს მწერლის გამოცდილებასაც ასახავს, ჯერ ბოროტმოქმედებთან ერთად რომ ცხოვრობდა ბანაკებში და შემდეგ მრავალწლიანი პატიმრებთან ერთად – ეგრედ წოდებულ „სპეციალურ“ ბანაკებში.

მკითხველები გააოგნა წიგნში აღწერილმა გულაგის უსასტიკესმა სისტემამ და უდანაშაულო ადამიანის დათრგუნვის სისტემატურმა მცდელობებმა. ივან დენისოვიჩ შუხოვი მძიმე, მონოტონურ საქმეს ასრულებს და მხოლოდ მაშინ აქვს შეჩერების უფლება, როცა ტემპერატურა -41 გრადუსამდე ეცემა. ძილის გარდა, მხოლოდ იმ დროს „ცხოვრობს საკუთარი თავისთვის“, როცა საუზმისათვის, სადილისა და ვახშმისათვის განსაზღვრულ წუთებს იყენებს. დროს მაინც ვერ იგებს: ბანაკში საათები არ არის და არც პატიმრებს აქვთ მისი ტარების უფლება. საჭმელი ძალიან ცოტაა, ისიც უგემური და დასანაყრებლად თითქმის გამოუსადეგარი. კაცის ბედს ჯგუფის ხელმძღვანელები განსაზღვრავენ: „კარგი – სიცოცხლეს გაჩუქებს, ცუდი კი – კუბოში ჩაგანვენს“. წინააღმდეგობის განწევს აზრი არ აქვს. ჩივილი საბედისწერო აღმოჩნდება. „სჯობს, იყმუველო და დაემორჩილო, – გვეუბნება შუხოვი. – თუ გაჯიუტდები, მაინც გაგტყვენ“.

სოლჟენიცინმა გზა გაუხსნა სხვა ყოფილ პატიმრებს, რომლებმაც ასევე დაიწყეს ამბე-

ბის მოყოლა. აღსანიშნავია, რომ უმთავრესად კაცები ჰყვებოდნენ. ბანაკში მოხვედრილი ქალების ამბები კი ყურადღების მიღმა რჩებოდა. ჩეხეთში დაბადებულმა მწერალმა და მთარგმნელმა მონიკა ზგუსტოვამ ამ ნაპრაღის ამოვსება სცადა. წიგნი „თოვლში ცეკვისათვის გამოწყობილი: ქალების ხმები გულაგიდან“ ცხრა ქალის მონათხრობს აერთიანებს. თითოეულმა საშინელი ტანჯვა-წამება გამოიარა. წიგნის იდეა ზგუსტოვას 2008 წელს გაუჩნდა, მოსკოვში მათთან შეხვედრისას, ვინც გულაგს გადაურჩა. შეხვედრამდე ფიქრობდა, ალბათ ყველანი „უსიცოცხლო ჩრდილებს“ ემსგავსებიანო. მართალია, ზოგიერთი მოხუცი და დაუძლურებული დახვდა, მაგრამ უმრავლესობა მაინც მხნედ გამოიყურებოდა. ზგუსტოვას ისიც გაუკვირდა რომ ბევრი ქალი ელოდებოდა. რადგან მათი ამბები ნაკლებად იყო ცნობილი, ვიდრე მამრობითი სქესის ყოფილი პატიმრებისა, სწორედ მათი შეგროვება გადამწყვიტა. მასალის ძებნაში მთელი მოსკოვი შემოიარა და მის ფარგლებსაც გასცდა. „ჩემს“ ქალებთან საუბრისას მივხვდი, რომ ადამიანე-

მალკოლმ ფორბსი ედინბურგში მცხოვრები კრიტიკოსია, რომელიც სხვადასხვა გამოცემისთვის წერს, მათ შორის „ეკონომისტისა“ და „ფაინენშელ-თაიმსისთვის“.

ბი ძალიან ძლიერნი არიან“, – წერს ის ნიგნის შესავალში.

მაგალითად პირველივე ისტორია გამოდგება. ზაირას მშობლები „დიდ წმენდას“ შეენიერნენ. მამამისი, მწერალი, ხალხის მტრად გამოაცხადეს და დახვრიტეს. რამდენიმე წელში დედამისი „ანტისაბჭოთა აგიტატორად“ მიიჩნიეს და ათი წელი მიუსაჯეს შრომით-გამასწორებელ ბანაკში. 1949 წლის ერთ ღამეს კი ისტორია გამეორდა. იმ წვეულების დასასრულს, ზაირამ გამოცდების ჩაბარების აღსანიშნავად რომ მოაწყო, დაუპატიჟებელი სტუმრები ეწვივნენ: ხუთი შეიარაღებული პოლიციელი დაპატიმრების ორდერით. გოგონამ თბილი ტანსაცმელი ვერ იპოვა და პოლიციელებს წვეულებისთვის გამოწყობილი გაჰყვა – შავი ვინრო ქვედაკაბით, ელეგანტური წითელი ბლუზითა და მაღალქუსლიანი ფეხსაცმლით. „სახლიდან ისეთი გავედი, თითქოს საცეკვაოდ მივდიოდი“, – იხსენებს ის.

ლუბიანკას საზარელ შენობაში ზაირა დამნაშავედ სცნეს – ვილაცის თანამზრახველობა დააბრალეს. ჯერ მატარებელში აღმოჩნდა, მერე – სატვირთო გემზე, ბოლოს კი – ციმბირის სოფელში მოწყობილ შრომით-გამასწორებელ ბანაკში. დეპორტირებულებს რა გზით აღარ სჯიდნენ. ერთ ბანაკში მათ, ვინც წესებს არ ემორჩილებოდა, აშიშვლებდნენ, ხეზე აკრავდნენ და მთელი ღამე ასე ტოვებდნენ ტაიგაში, ბუზებისა და კოლოების გუნდებს ცოცხლად რომ შეეჭამათ. სხვა ბანაკში გამოშვლებული დამნაშავეები თოვლში, -50 გრადუს ყინვაში გაჰყავდათ და შლანგით წყალს ასხამდნენ. ცხადია, ვერავინ გადარჩებოდა. ზაირამ ძალა მოიკრიბა და პირველი დღე მიწის თხრაში გაატარა – მანამდე თხრიდა, სანამ ხელებიდან სისხლი არ წამოუვიდა. საღამოს კი მწარე სიმართლე შეიტყო: ნორმის ნახევარიც კი ვერ შეესრულებინა. „ასე თუ იმუშავე, – უთხრა ზედამხედველმა, – ვერაფერსაც ვერ შექამ“.

სუზანა, კიდევ ერთი მოსკოველი, იმიტომ გადაასახლეს, რომ სტალინის სასტიკი მმართველობის წინააღმდეგ ხმა ამოიღო. 1950 წელს მას და მის ორ მეგობარს თვალი აეხილათ, რასაც დიდწილად შეუწყო ხელი მთავრობის მიერ ებრაელებისა და ინტელიგენციის დევნამ. მათ ფარული დისიდენტური ორგანიზაცია ჩამოაყალიბეს. თუმცა ეს ამბავი დიდხანს არ დარჩენილა საიდუმლოდ. სუზანას უმკაცრესი განაჩენი გამოუტანეს: 25 წელი შრომით-გამასწორებელ ბანაკებში.

ერთ ბანაკში ის ლიტერატურულ წრეში გაერთიანდა. ქანცგამწყვეტი სამუშაოს შემდეგ თანამოაზრეებს ხვდებოდა „იმპროვიზებულ ნიგნის კლუბში“, სადაც ხან საკუთარ ლექსებს კითხულობდნენ და ხანაც დიდი მწერლების პროზას, მათ შორის, სახელმწიფოს მიერ შავ სიაში შეყვანილებისასაც. სუზანა გარეგნობაზე ზრუნვასაც ახერხებდა. „ღამით, 12 საათის შემდეგ, 15-საათიანი სამუშაო დღით დაქანცული ქალები ერთმანეთს ვარცხნიდნენ და თმიდან ტილების გაცლაში ეხმარებოდნენ, – იხსენებს ის. – შარვალს ხელებით „აუთოვებდნენ“, იმ ერთადერთს, საშუაოზე რომ ეცვათ და სანოლშიც. ტალახიან ჩექმებს წმენდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ მეორე დღეს ისევ ტალახში ამოესვრებოდათ (ტალახი ზაფხულშიც კი იყო; ზამთარში მხოლოდ ყინული და ორი კაცისხელა თოვლის მთები ჩანდა)“.

ელასაც, უფრო მებრძოლ დისიდენტს,

იძულებითი შრომის 25 წელი მიუსაჯეს სადღაც, არქტიკული წრის მიღმა. მისი მონათხრობიდან ვიგებთ, რა მძიმე მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ პოლიტიკური პატიმრები. ის მისივე ტერორისტული ჯგუფის წევრმა გასცა, რომელმაც სანაცვლოდ იმუნიტეტი კი არა, ასევე 25-წლიანი სასჯელი მიიღო. ქურდები და მკვლელები – „პოლიტიკური პატიმრების დაუძინებელი მტრები“ – თავიანთი წეს-კანონებით ცხოვრობდნენ ბანაკებში და როცა იპარავდნენ ან კლავდნენ, ზედამხედველები არაფერს იმჩნევდნენ.

ზოგიერთ ბანაკში ქალები ამაოდ ცდილობდნენ საკუთარი ღირსების დაცვას. გალია, ზგუსტოვას მთხრობელებიდან ყველაზე ახალგაზრდა, კი არ დაუპატიმრებიათ და ბანაკში კი არ გაუგზავნიან – ის, უბრალოდ, იქ დაიბადა და გაიზარდა. სხვა ადგილას იმის შესახებ ვკითხულობთ, თუ რა სიბინძურეში ცდილობდნენ ქალები აბორტის გაკეთებას და როგორ ართმევდნენ დედებს ახალშობილებს. იმისთვის, რომ უფროსის ცხოველური თავდასხმა აცილებინათ თავიდან, ელენამ ბანაკის კლინიკაში შედარებით კომფორტული სამუშაო დათმო და მალაროში მძიმე, ყოველდღიური საფრთხის შემცველი საქმის კეთებას დათანხმდა. ვალენტინა ბანაკის ცხოვრების მეტად პირქუშ სურათს გვიხატავს: ქალები – მათ შორის ბევრი ორსული – ნელამდე თოვლში იდგნენ და ისე ცდილობდნენ ხეების მოჭრას, ჯილდოდ კი 200 გრამ პურსა და შემთბარ წყალს იღებდნენ. „ტანჯვა-წამების სამყაროში ვიყავით, – ამბობს ის. – ჩვენ გარშემო კი თვალწარმტაცი ტყეები გადაშლილიყო“.

ზგუსტოვას ქალების უმრავლესობა ასე საუბრობს, კარგსა და ცუდს ერთმანეთს უპირისპირებს. სუზანა აღწერს, როგორ გაუჭირდა ნორმალურ ცხოვრებასთან შეგუება დაბრუნების შემდეგ. ძველ მეგობრებთან კავშირი განწყობა და თანდათან იმ ქალებს დაუახლოვდა, რომლებიც მასავით დეპორტირებულნი იყვნენ. სწავლის გაგრძელება სცადა, მისაღები გამოცდებიც ჩააბარა მოსკოვის უნივერსიტეტში, მაგრამ დეკანმა უარით გაისტუმრა – ციხის ვირთხებს არ ვასწავლითო. სუზანა კი სწორედ იმ მძიმე წლებში ჩამოყალიბდა, ძლიერ ადამიანად იქცა. „ველარც წარმომიდგენია ჩემი ცხოვრება ბანაკის გარეშე, – აღიარებს ის. – უფრო მეტიც: თავიდან რომ შემეძლოს ცხოვრების დაწყება, ამ გამოცდილებას თავს არ ავარიდებდი“. ელაც ამავა აზრზეა და ბედსაც კი „ემადლიერება“ გულაგში გაგზავნისათვის: „ვერ წარმომიდგენია ჩემი ცხოვრება იმ გამოცდილების გარეშე, რომელმაც გამაძლიერა და მასწავლა, რა არის მნიშვნელოვანი სინამდვილეში“. ზაირა აცხადებს, რომ ციმბირში გატარებული პატიმრობის წლები „შთამაგონებელი“ იყო.

მათ მხოლოდ ელენა არ ეთანხმება: „გულაგი დროის, ჯანმრთელობის, ენერჯის ფლანგვა იყო. ადამიანები იმისთვის არიან შექმნილი, რომ ბედნიერება და სილამაზე ეძებონ, რაღაც ისეთი აკეთონ, რაც კმაყოფილებას მოუტანთ“. ამ ქალების მონათხრობში კი ძნელია კმაყოფილების განცდის პოვნა. ნატალია ფსიქიატრიულ საპყრობილეში იყო გამოკეტილი და ისეთ ფსიქოტროპულ წამლებს ასმევდნენ, რომლებიც ხანგრძლივი მიღებისას პარკინსონის დაავადებასა და მესხიერების დაკარგვას იწვევს. ვალენტინა კარცერში გამოკეტეს, სადაც სიკვდილის პირას აღმოჩნდა. ელენასა და სხვა უბედურ პატიმრებს სიზი-

ფესებურად ამუშაებდნენ: ერთ დღეს კედლის აშენებას უბრძნებდნენ ისეთი ქვებით, ძლივს რომ სწევდნენ, მეორე დღეს კი აშენებულ კედელს ანგრევინებდნენ. „ყველაზე საშინელი ნამება ზეადამიანური შრომის უსარგებლობა იყო“, – გვიხსნის ის. ყოველი ქალი აღწერს უსასრულო, ყოვლისმომცველ სიცივეს, შიმშილს, გამოფიტულობის განცდას, შიშსა და სასონარკვთას.

ზგუსტოვას ნიგნი მართლაც მძიმე საკითხავია. თუმცა ის სისასტიკის უბრალო კატალოგი არ არის. თითოეული ისტორია ტანჯვისაა, მაგრამ ასევე გადარჩენისაცაა. გულის ამაჩუყებელია, რომ ქალები შვებას კულტურაში პოულობდნენ, აკრძალულ ნიგნებსა და საკუთარ ლექსებს განიხილავდნენ. „გვერჩია, ნაკლები გვძინებოდა და გვეცადა, გონებრივად განვვითარებულყავით ლიტერატურის მეშვეობით“, – ამბობს ზაირა. ირინა, რომელიც ბორის პასტერნაკის „ექიმი ჟივ-გოს“ მთავარი გმირის, ლარას პროტოტიპის ქალიშვილია, გვიყვება, როგორ შეუყვარდა ერთი პატიმარი და როგორ ურთიერთობდა მასთან – ლექსების დამალვით იმ კედლის აგურებში, ქალების ბანაკს კაცების ბანაკისაგან რომ ჰყოფდა. გალია კი – გულაგის შვილი – გვიმხელს, რომ ქალი პატიმრები ქალაქის ნახევებს ერთმანეთზე აკერებდნენ და ნიგნებს ასე უმზადებდნენ.

კიდევ ერთი რამ, რაც ამ ქალებს აძლებინებდა, მეგობრობა იყო. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც კი ერთმანეთს კარგად გაიცნობდნენ და დამეგობრდებოდნენ, მაშინვე აშორებდნენ და სხვადასხვა ბანაკში ათავსებდნენ, მყარი, ხანგრძლივი მეგობრობის მრავალი შემთხვევა გაჩნდა. „მე იქ ნამდვილი მეგობრები მყავდა, – ამბობს ზაირა. – მას შემდეგ ველარაგის ვენდობი“.

ქალების პოზიტიური მსოფლმხედველობა, უჩვეულო გამძლეობა და სიკეთის მაგალითები ასევე დიდი მნიშვნელობისა იყო იმ დამთრგუნველ გარემოში. სინათლე ნიგნის მეორეხარისხოვანი გმირებისგანაც მოდის: ზაირას მფარველი ანგელოზის, ბანაკის ვეტერან ნიკოლაისაგან, რომელმაც პალტოს ნაცვლად ვიოლინო წამოიღო ციმბირში და სერგეი პროკოფიევის ცოლისაგან, ლინასაგანაც, დილის ექვსი საათიდან დაბინდებამდე კარტოფილს რომ ფცქვნიდა და დროს მაინც პოულობდა სუზანაზე ზრუნვისათვის.

ზოგჯერ ზგუსტოვა თითქოს სათანადოდ ვერ აფასებს მკითხველს. ელენა მას უზარმაზარ არქივს აჩვენებს, სადაც ნიგნები, წერილები, დოკუმენტები, ფოტოსურათები და ნახატებია თავმოყრილი, და ჰპირდება, რომ ყველაფერს მოუყვება, რისი ცოდნაც სურს. „გულაგის ენციკლოპედია ვარ“, – ამბობს ის. მიუხედავად ამისა, თავი, რომელიც ყველაზე გრძელი უნდა ყოფილიყო ნიგნში, ყველაზე მოკლეა.

საბოლოოდ, ზგუსტოვა მართლაც დიდ წარმატებას აღწევს. „თოვლში ცეკვისათვის გამოწყობილი“ მეტ სინათლეს ჰფენს საბჭოთა ისტორიის უბნელეს თავებს. ნობელის ლაურეატის, სვეტლანა ალექსიევიჩის ზეპირი ისტორიების მსგავსად, ზგუსტოვას ინტერვიუები გვიჩვენებს, როგორ უმკლავდებიან ადამიანები დამთრგუნველ ზენოლას. მისი ქალები გაყინულ ჯოჯოხეთში ცხოვრობდნენ, მაგრამ იმედს არ კარგავდნენ, არ ტყდებოდნენ. ერთ დროს ჩახშობილი მათი ხმები კი ახლა ჩვენს ყურადღებას ითხოვს. 📖

Bundesarchiv, Bild

საზოგადოება, წიგნები და კულტურა

რიგითი ნაცისტის პორტრეტი

მალკოლმ ფორბსი

დენიელ ლის ახალი წიგნი, SS-ის ოფიცრის გადამალული დოკუმენტების მოულოდნელი აღმოჩენის შესახებ, იმ უამრავი მოხელის ცხოვრების იშვიათ სურათს წარმოგვიჩენს, რომელთა მეშვეობითაც მუშაობდა ნაციზმის მანქანა.

„ისტორია წარსულის კიდევ ერთი სახელწოდება როდია, – წერდა ისტორიკოსი ა. ჯ. პ. ტელიორი, – ისტორია ამბებია წარსულის შესახებ“. წარსულის შესახებ ახალი ამბების მოსათხრობად ისტორიკოსებმა ისინი აქტიურად უნდა მოიძიონ – ან შეუსწავლელი ტერიტორიის შესწავლით ან კარგად შესწავლილისადმი ახლებური მიდგომით. იშვიათ შემთხვევებში ძებნა საჭირო არაა – ამბები თავად ჩნდებიან არსაიდან და ბრწყინვალე შესაძლებლობებს წარმოადგენენ.

ერთი ასეთი შესაძლებლობა ბრიტანელ ისტორიკოს დენიელ ლის მიეცა. 2011 წელს, ვიშის საფრანგეთში ებრაელების გამოცდილებაზე სადოკუმენტო ნაშრომის დასრულებიდან ცოტა ხანში, ლიმ ოქსფორდი დატოვა და ფლორენციას მიაშურა, რათა პოსტ-სადოქ-

ტორო კვლევა დაეწყო. ჩასვლიდან მალევე მან ვახშამი გამართა მეგობრებისა და კოლეგებისთვის. ერთ-ერთმა სტუმარმა ლის ახალგაზრდა ჰოლანდიელი ქალი, სახელად ვერონიკა, გააცნო, რომელსაც ძალიან უნდოდა მეორე მსოფლიო ომის მკვლევარს შეხვედროდა და მისთვის კითხვები დაესვა. „ძალიან დამავალბებ, თუ რჩევას მომცემთ იმის შესახებ, რაც ახლახანს დედაჩემს გადახდა თავს“, უთხრა ვერონიკამ.

ლი შეჩვეული იყო ხალხს, წარსულის ქექვა რომ უყვართ და მასზე ცდიდნენ ძველ საომარ ამბებს, რომლებშიც მათი ხნიერი ნათესავი ფიგურირებდა. ეს ამბავი განსხვავებული ჩანდა. ვერონიკას დედას, იანას, ამსტერდამში სავარძელი მიეტანა ახალი შალითის გადასაკრავად. სავარძლის წამოსაღებად მისულს კი ოსტატმა გარკვევით განუცხადა, რომ ნაცისტებთან და მათ ოჯახებთან საქმეს არ იჭერდა. იანას გასაკვირად, ოსტატმა მას სვასტიკიანი ქალაღების დასტა გაუწოდა, რომელიც ბალიშში ყოფილიყო ჩაკერებული. კაცმა ივარაუდა, რომ იანა

ვინმე რობერტ გრიზინგერის ქალიშვილი იყო, რომლის სახელიც ყველა დოკუმენტში იკითხებოდა. სინამდვილეში იანა ჩეხი იყო და სავარძელი 1968 წელს პრაღაში სტუდენტობისას შეეძინა იაფი ავეჯის მაღაზიაში. 1980 წელს მან და მისმა ახლადმექმნილმა ოჯახმა კომუნისტური ჩეხოსლოვაკიის დატოვებისა და ჰოლანდიაში ცხოვრების ნებართვა მიიღო. რადგან სტუდენტური დღეების ძვირფას მოსაგონართან განშორება ეძნელებოდა, იანამ თან წაიღო სავარძელი, რომელიც, მისგან უცოდინრად, გრიზინგერის ოფიციალური დოკუმენტების სამალავი იყო.

ერთი კვირის თავზე ლი უკვე მათ სწავლობდა. პირველი დოკუმენტი 1933 წლით თარიღდებოდა – ჰიტლერის მმართველობის დასაწყისით, უკანასკნელი კი – 1945-ით, ანუ მისი დასასრულით. დოკუმენტები აშკარად მნიშვნელოვანი იყო გრიზინგერისთვის, რადგანაც მათში იყო ომისდროინდელი პასპორტები, ობლიგაციები, აქციები და კვიტანციები, გარდა ამისა, იქვე იდო სერტიფიკატი, რომელიც ადასტურებდა, რომ გრიზინგერმა

მალკოლმ ფორბსი ედინბურგში მცხოვრები კრიტიკოსია, რომელიც სხვადასხვა გამოცემისთვის წერს, მათ შორის „ეკონომისტისა“ და „ფაინენშელ-თაიმსისთვის“.

სამოქალაქო სამსახურის მოხელის გამოცდების მეორე ეტაპი ჩააბარა 1933 წელს, იურისპრუდენციაში დოქტორის ხარისხის მოპოვებიდან ორი წლის თავზე. ლიმ ძირითადი ფაქტები დაადგინა: დოქტორი რობერტ არნოლდ გრიზინგერი იურისტი იყო, დაბადებული 1906 წელს, შტუტგარტში. 1943 წელს იგი წარგზავნეს ნაცისტების მიერ ოკუპირებულ პრალაში, როგორც უფროსი სამოქალაქო მოხელე.

თუკი იანას ამბავმა ლის ცნობისმოყვარეობა მხოლოდ გააღვივა, გრიზინგერის დოკუმენტების კითხვამ ნამდვილი ხანძარი გააჩაღა და მეტის შესწავლის საჭიროება დაბადა. ხელთ ბევრი არაფერი ჰქონდა, მაგრამ ეს დაბრკოლება უნდა გადაეღებინა. ლი სავარძლის ისტორიას მიჰყვება და გრიზინგერის ცხოვრება აღადგინა – გაიგო ვინ იყო ის, რა როლს ასრულებდა მესამე რაიხში, რამდენად მონაწილეობდა რეჟიმის სისასტიკეებში და რატომ დამალა პირადი დოკუმენტები ამგვარად.

„SS-ის ოფიცრის სავარძელი: ნაცისტის ფარული ცხოვრების გამჟღავნება“ ერთდროულად ორ ამბავს მოგვითხრობს. ერთი მხრივ, ეს «ჩვეულებრივი ნაცისტის» საინტერესო პორტრეტი, მეორე მხრივ კი ლის გამოძიების აბავი, ან, როგორც თავად წერს, «ისტორიული გამოძიება, მთელი თავისი ზიგზაგებით, სასონარკვეთებითა და გამონათებებით, რომლებიც ამგვარ კვლევას თან ახლავს ხოლმე“.

გამოძიება პრალაში იწყება. ლის მცდელობა, სავარძლის იდენტიფიცირება მოახდინოს, უნაყოფოა. „პრალაში ყველა ფაბრიკა ასობით ასეთ სავარძელს უშვებდა», ეუბნება ლის ანტიკვარული ავეჯის მაღაზიის მეპატრონე. ლის თავდაცვის სამსახურის არქივში უფრო უმართლებს, როცა ჩეხოსლოვაკიის ოკუპაციის პერიოდში პრალაში მცხოვრები გერმანელების შესახებ დოკუმენტებს ეძებს. სიაში «გერმანელი საჯარო მოხელეები პრალაში» ლი გრიზინგერის სახელსა და მისამართს აწყდება, ისევე, როგორც ძუნწ დეტალს, რომ გრიზინგერი SS-ის ობერშტურმფიურერი. ეს აიძულებს ლის, გადააფასოს არა მხოლოდ გამოძიების ბუნება, არამედ მისი ობიექტიც. მას სავარძელი აღარ აინტერესებს, ახლა ფოკუსი მის თავდაპირველ მფლობელზეა, კაცზე, რომელიც ერთდროულადაა რიგითი საჯარო მოხელე და მასზე გაცილებით მნიშვნელოვანი ვინმე – „გასული საუკუნის ყველაზე ავბედითი ორგანიზაციის, Schutzstaffel-ის, იგივე SS-ის წევრი“.

ბერლინში, სადაც SS-ის ერთი მილიონი წევრის საბუთების ორი მესამედი მოკავშირეთა დაბომბვის შედეგად განადგურდა, ლის დიდად არ ეიმედება გრიზინგერის დოსიეს მიგნება, ამიტომ შეეხება გერის იმის აღმოჩენა, რომ დოსიე დაუზიანებლადაა შემონახული და შესასწავლადაც ხელმისაწვდომია. დოსიე არაფერს იუწყება გრიზინგერის მოვალეობებზე SS-ში, სამაგიეროდ ოჯახურ კავშირებს ავლენს – გრიზინგერს აშშ-ში დაბადებული წინაპრები ჰყავდა და ორი გოგონას მამა იყო.

ციურისსა და ბავარიის ჩრდილოეთში სტუმრობა – იუტასა და მის ცალკე მცხოვრებ უმცროს დასთან სასაუბროდ – ბევრის მომ-

ცემი არ აღმოჩნდა. თავის არიდება არცერთს უცდია, უბრალოდ მამაზე ცოტა რამ ახსოვდათ, რადგან გრიზინგერი მაშინ გარდაიცვალა, როცა გოგონები ჯერ კიდევ ძალიან პატარები იყვნენ. როცა დედა ხელმეორედ დაქორწინდა, გრიზინგერის ყველა ფოტო და მასთან დაკავშირებული ნივთი გაქრა, ისევე, როგორც მის შესახებ „რთული“ შეკითხვების დასმის შესაძლებლობა. «წარსული ტაბუ იყო, – ამბობს იუტა, – ვიცოდით, რომ მასზე არაფერი უნდა დაგვცდენოდა“.

საბედნიეროდ, ლიმ ნათესავს მიაგნო, რომელსაც გრიზინგერი ახსოვდა და არც წარსულის გაქექვა აშინებდა. შტუტგარტში ის გრიზინგერის დისწულ იოხენსა და მის მეუღლე ირმელას ესტუმრა – იმავე მისამართზე, სადაც გრიზინგერი ცხოვრობდა

SS-ის ოფიცრის სავარძელი: ნაცისტის ფარული ცხოვრების გამჟღავნება

დენიელ ლი

Hachette Books, 2020

სტუდენტობისას. „ის კაცი ნამდვილი ნაცისტი იყო“, განაცხადა ირმელამ. ინფორმაციის ფრაგმენტებსა და გაფანტულ ამბებს შორის პორტრეტის ბუნდოვანი კონტურები გამოიკვეთა: გრიზინგერი საშუალო კლასის შეძლებული პროტესტანტების წრეს ეკუთვნოდა, იყო სნობი და მექალთანე, დედა აღმერთებდა, მამას სძულდა მისი პოლიტიკური შეხედულებები, თანამშრომლები კი «ყინულივით ცივად» თვლიდნენ. მეორე სტუმრობისას ლიმ წყვილის ნდობა მოიპოვა და მას გრიზინგერის დედის დღიურები და ასობით ქალაქის ნაგლეჯი ანდეს. ამან საშუალება მისცა ლის, სიცარიელები შეეხვოდა და გამოძიების ახალ მიმართულებებს მიჰყოლოდა, რათა მისი კვლევის ობიექტი უფრო ცხადი გამხდარიყო.

აქედან მოყოლებული ლის მონათხრობი საგრძნობლად იცვლება და საინტერესოდან უკვე სუნთქვისშემკვრელი ხდება. ჩვენ მიუყვებით გრიზინგერის ცხოვრების გზას: განებივრებული ბავშვი, საშუალო მოსწავლე, 17 წლის ნაციონალისტური საქმისადმი ერთგული ახალგაზრდა. მისი ნაციონალისტური შეხედულებები ტუბინგენის უნივერსიტეტში, იმ დროს გერმანიის ყველაზე რეაქციონერულ სასწავლო დაწესებულებაში, იურისპრუდენციის შესწავლისას გამყარდა. აქ ის ელიტურ მემარჯვენე საზოგადოებას შეუერთდა, სადაც მსგავსი შეხედულებების ანტისემიტები და ანტიკომუნისტები იყვნენ გაერთიანებული, ხალხი, ვისაც სძულდა ვაიმარის «ებრაული რესპუბლიკა» და აღორძინებულ, მილიტარისტულ გერმანიაზე ოცნებობდა. 1933 წელს გრიზინგერმა იურისტის დიპლომი მოიპოვა, წვრილ საჯარო მოხელედ დაინიშნა სამსახური და ამავე წელს შეუერთდა SS-ის რიგებს. ორი წლის შემდეგ ის გესტაპოს წევრი გახდა. მისი ნაცისტად ჩამოყალიბება დასრულდა.

მაგრამ ნამდვილად ასე იყო? ლი ამტკიცებს, რომ გრიზინგერის ამ ორგანიზაციებში განწევრიანების მოტივი ოპორტუნისტული უფრო იყო, ვიდრე იდეოლოგიური. ის ამბიციური იურისტი იყო, ვისაც სოციალურ კიბეზე აღმასვლა სურდა. SS-ისა და გესტაპოს წევრობა ამგვარ წინსვლას აიოლებდა. სხვა შეღავათებიც არსებობდა. როცა გრიზინგერმა გიზელა ნოტებომზე იქორწინა (ქალზე, ვისაც გრიზინგერის ზედმეტად მზრუნველი დედა «ავს» უწოდებდა), მათი ბინა, ისევე, როგორც სხვა SS-ის ოფიცრებისა და გესტაპოს აგენტებისა მთელ ქვეყანაში, განყოფილი იყო იმ ებრაელების ავეჯით, რომელთაც ემიგრირება აიძულეს. ეს პრივილეგიები, სავარაუდოდ, გაიზარდა, მას შემდეგ, რაც გრიზინგერი 1943 წელს ბოჰემიისა და მორავიის პროტექტორატში გადაიყვანეს. გრიზინგერის სამსართულიანი ვილა პრალის იმ მდიდარ გარეუბანში მდებარეობდა, რომელიც, თავის დროზე, დიდწილად ებრელებით იყო დასახლებული.

ამაღლელებელი თავი, რომელშიც გრიზინგერის პრალაში გატარებული დროა აღწერილი, უზრუნველი ცხოვრების სურათს გვიხატავს. კულმინაციას წარმოადგენს ძალადობის გაღვივება ამბოხებულების მიერ, რომლებიც ადგილობრივ მოსახლეობას მოუწოდებდნენ, ნებისმიერი შემხვედრი გერმანელი მოეკლათ, რათა შური ეძიათ ექვსწლიან სასტიკ და დამამცირებელ ოკუპაციაზე. გიზელა, ქალიშვილებთან ერთად, მილიონობით დევნილ ოჯახს შეუერთდა, რომლებიც მოკავშირეთა დაბომბვასა და საბჭოთა არმიის წინსვლას გაურბოდა. ბოლომდე ცხადი არაა, რა ბედი ეწია გრიზინგერს, რადგანაც კვალი ჩეხების სისხლიანი შურისძიების დროს იკარგება. «ადგილსამყოფელი უცნობია» ნაანერეს მის საპოლიციო რეგისტრაციის ბარათს პრალის აჯანყების პირველ დღეს. ლი სხვადასხვა შესაძლებლობას განიხილავს: ინტერნირებულთა ბანაკში განათავსეს თუ საზღვარი გადაკვეთა? დიზენტერიამ მოულო ბოლო, როგორც იოხენსა და ირმელას სჯეროდათ, თუ სინამდვილეში მოკლეს? მეტის თქმა მის საბოლოო ბედზე დაუდევრობა იქნებოდა. საკმარისია აღინიშნოს, რომ ლის მკითხველი იდუმალებით, ძალადობითა და დრამატუზმით აღსავსე ფინალისაკენ მიჰყავს.

გრიზინგერის ბოლო ქმედებებიდან ზოგიერთი ლის ვარაუდია. ძირითადი მოვლენები არა იმდენად აღდგენილი, რამდენადაც უფრო წარმოსახულია, მაგრამ წიგნის სხვადასხვა ადგილას ავტორი დამაჯერებლად გვთავაზობს მათ, როგორც მოქმედების სანდო გეგმებს და შედეგებს. ლის მიერ სიმართლის დაფინებული ძიება ასევე შთამბეჭდავია. აქ ნახევარი ძალით არაფერი კეთდება. ფაქტების ძიების დამლელი მისია, რომელსაც ლი ასრულებს, რათა გრიზინგერის ამბავი მოგვითხროს, მას შვიდ ქვეყანაში ამოგზავრებს და უამრავი ზეპირი თუ წერილობითი წყაროს ანალიზს აიძულებს. „იქ სადაც მყარი მტკიცებულება აღარ მოიპოვება, – წერს ლი, – ბადეს უფრო შორს ვისვრი და ვაკვირდები, როგორ გაივლებს მისი პიროვნება იმ გმირების წყალობით, რომლებთან ერთადაც ის წიგნის გვერდებზე თანაარსებობს“.

დროდადრო ლის მონათხრობი კვლევადიებით იტვირთება. ზოგიერთი ბილიკი მთავარ გზას გვატოვებინებს და ჩიხში შევყავართ, ზოგიერთი კი განმარტებითი გასართობია. ნიუ-ორლეანში გამგზავრება, გრიზინგერის მამის დაბადების ადგილის შესახებ მეტის შესატყობად, გვაგებინებს, რომ ის მონათფლობელების ოჯახიდან ყოფილა. ამატყიცებს, რომ სამხრეთული რასობრივი სიძულვილი ნაცისტურ რასობრივ აზრებს შეერია და გრიზინგერის მომწამვლელი მსოფლმხედველობა ჩამოაყალიბა. ის განაგრძობს და განმარტავს, რომ გრიზინგერის ამერიკული მემკვიდრეობა გამოწვევა იყო შიტლერის მახინჯი Blut und Boden ფილოსოფიისთვის, რომელიც ქადაგებდა, ყველა ღირსეულ გერმანელს – განსაკუთრებით, ღირსეულ ნაცისტს – შეუძლია, გერმანიის წარსულთან კავშირი დაამყაროს მისი წინაპრების მეშვეობით, რომლებიც ერთ დროს მინას ამუშავებდნენო. გრიზინგერის შტუტგარტელი კარის მეზობლების, ფრიც და ჰელენ როტშილდების შესახებ ხანგრძლივი გადახვევა ზედმეტად მოჩანს, მაგრამ მისი კვალდაკვალ, რაც ამ „რასობრივად არასასურველი“ წყვილის ისტორია ვითარდება და ბოლოსკენ აუშვიციც წამოყოფს მახინჯ თავს, ვხვდებით ამ ტრაგედიითა და სიმწრით სავსე მოკლე ამბის მნიშვნელობას.

„SS-ის ოფიცრის სავარძელი“ შეიძლება იმედის გამაცრუებელი ამბავი ყოფილიყო. ჰიმლერის, ჰაიდრიხისა და ბერი

სხვა „ომის ახალგაზრდობის“ თაობისაგან განსხვავებით, რომლებიც პატარები იყვნენ, რათა I მსოფლიო ომში ებრძოლათ, მაგრამ საკმაო ასაკისანი, რათა გერმანიისთვის ომის შემდეგ თავსმობევეულ diktat-ს მათში რისხვა აღეძრა, გრიზინგერი არც შიტლერის შიდა წრეს ეკუთვნოდა და არც „საბოლოო გადაწყვეტილების“ აღმასრულებლებს შორის მოიაზრებოდა. ის რეჟიმის პერიფერიული მოთამაშე იყო, საქმეს მხოლოდ ქაღალდებთან იჭერდა და თავს მუდამ ჩრდილს აფარებდა, თავი დახრილი ჰქონდა, ხელები კი – სუფთა. „დაბალი ჩინის SS-ის ოფიცერზე წიგნი აქამდე არ დანერილა – ეს ნაცისტები ისტორიიდან გაქრნენ“, აღნიშნავს ლი, რითაც ხაზს უსვამს განსაკუთრებულ ადგილს, რომელსაც მისი წიგნი იკავებს ნაციზმის შესახებ შექმნილი ლიტერატურის გადავსებულ ბაზარზე.

თუმცაღა გრიზინგერის ცხოვრების ყოველი წარმატებული ეტაპის შემდეგ ცხადი ხდება, რომ ის უბრალოდ დიდი მანქანის პატარა ჭანჭიკი არ ყოფილა. შესაძლოა მას არ მიუღია მონაწილეობა გესტაპოს შედარებით უფრო სასტიკ საქმიანობაში შტუტგარტში ორ წელიწადნახევრიანი მუშაობისას, მაგრამ როგორც Schreibischtäter-ი, ანუ მაგიდის დამნაშავე, ის ხელს უწყობდა დაჭერებს და ზუსტად იცოდა, თუ რა ხდებოდა სანამებელ საკნებში მისი სამუშაო ოთახის ქვემოთ. იგი არ იყო სიკვდილის ესკადრონის რიგებში, დასავლეთ უკრაინაში რომ დაძრწოდა

1941 წლის ზაფხულში და გეგმაზომიერად ანადგურებდა ებრაელებს (მათ შორის ლის ნათესავეებს), მაგრამ როგორც ჯარისკაცი, რომელიც ვერმახტის იმავე ნაწილში მსახურობდა, ახლოს იყო მათთან და, ეჭვი არაა, სახელებით იცნობდა. პირადად არ კლავდა ებრაელებს პროტექტორატში, მაგრამ როგორც რაიხის ეკონომიკისა და შრომის სამინისტროს მოხელე პრალაში, პასუხისმგებელი იყო ებრაელთა იძულებითი შრომის ორგანიზებაზე ჩეხეთის მიწებზე.

ეს მნიშვნელოვანი წიგნი გვიჩვენებს, როგორ ფლობდა გრიზინგერი და მისი მსგავსი ათიათასობით, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო მოხელე საკმარისზე მეტ ძალაუფლებას, რათა სხვების სიცოცხლე განეკარგა. როგორც ლი სამართლიანად აღნიშნავს, „ცნობილი ფანატისკოსები და მკვლელები ვერ იარსებებდნენ უამრავი ხელშემწყობის გარეშე, რომლებიც მთავრობის ფუნქციონირებას უზრუნველყოფდა, საქმეთწარმოებაში იყო ჩართული, მათი რეჟიმის პოტენციურ მსხვერპლებთან გვერდიგვერდ ცხოვრობდა და მათში ძრწოლას იწვევდა“. გრიზინგერი ჰანა არენდტის „ბოროტების ბანალურობის“ განსახიერებაა. ის ასრულებდა იმას, რასაც ავალებდნენ და შედეგზე ნაკლებად ფიქრობდა. ომის შემდეგ ის დავინწყებას მიეცა და „უსახელო, უსახო ბიუროკრატად“ დარჩა. ოსტატურად ჩატარებული ოპერაციის შედეგად შეგვიძლია დავინახოთ თუ ვინ იყო ის სინამდვილეში. 🌍

FUKUYAMA DEMOCRACY FRONTLINE CENTRE

#ALLFORDEMOCRACY

f Fukuyama Democracy Frontline Centre
t @CentreFukuyama
T +995 32 2 207 305

#TOGETHER

#TRAVELTOMORROW

მოვეურთხილდეთ ერთმანეთს დღეს,
იმისთვის რომ ვიმოგზაუროთ ხვალ

Let's take care of one another today, so we
can travel tomorrow

 ADJARA GROUP

together.adjaragroup.com